

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

14822

44

891 99

C-17

1903

1903

1903

1903

REPRODUCED FROM THE
MAY 19 1911
E. S. T. P. CO. PRINTERS
LONDON, ENGLAND

2003

891.55

Շ-17
և Կ.

Հրատարակութիւն Ա. Կ. Ա.-ի

№ 9067

Շ Ա Ն Ա Ն
Ե Ե Կ

ՓԵՐԻԽԱՆՈՒՄ

1001
4327

(Հ Է Ք Ի Ա Փ)

գրեց Ա. Փ.

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Երաստիս Ա. Լուծաթեւածէի. Նիւ. 21

1903

որը կարող կը լինէր իւր մահից յետոյ թագաւորական գահ բարձրանալ: Այդ բոլորը՝ ծերունի հայրը շատ լաւ նկատում էր իւր որդու մէջ և ուրախանում էր: Զէն թագաւորի այդ կրտսեր որդու անունն էր Մահադէ: Մահադէի միւս եղբայրները շատ կարճ ժամանակ հետեցին իրենց հօր օրինակին, ապա բոլորովին փոխուելով, սկսեցին պալատից աքսորել այն աղքատներին և որբերին, որոնք պալատի մէջ կերակրւում էին Զէն թագաւորի հրամանով: Դրանց խեղճ հայրը՝ թէև շարունակ խրատում և արգելում էր իւր որդոյ այդ տեսակ վատ վարմունքը, բայց նոքա բոլորովին չէին դադարում իրենց գործած չարութիւններից: Մահադէն էլ էր արգելում դրանց և պախարակում նրանց վատութիւնները, բայց նոքա բոլորովին չէին ուզում լսել ոչ ծնողները և ոչ Մահադէի խրատները և ինքնակամ անում էին այն բոլորն, ինչ որ հակառակ էր դոցա: Բացի այն, որ նոքա աղքատներին ու որբերին պալատից աքսորում էին, խոշոր սուգանքներ էլ էին նշանակում այն խեղճ չունեւոր մարդկանց վրայ. այդ խաղաղ ժողովուրդն, որ մինչև Զէն թագաւորի որդոց մեծանալը, գոհունակ սրտով օրհնում էր Զէնի թագաւորութիւնը, այժմ անէծքների ու հայհոյանքների կոյտեր էր թափում Զէնի սրդոց վրայ և միշտ ազդելով էր Աստուծուն, որ նա պատժէր այդ անխիղճ թագաժառանգներին և լաւիտեան կործանէր նոցա: Աստուած լսեց ժողովրդի աղաչանքները և պատժեց նրանց իրենց վատութիւնների համար՝ հետեւալ հրաշքով:

Անցաւ մի քանի տարի: Ճանաչուց արդար ևս Մէկ օր ձայն ընկու ժողովրդի մէջ թէ՛ թագաւորն մի հրէշ աղջիկ է ծնել, որը ոչ թէ նմանութիւն չունէր հոգեղէն մահկանացուի, այլ մի այնպիսի արարած էր, որին ոչ ինքը թագաւորը, ոչ թագաւորն և ոչ ամբողջ պալատականները՝ իրենց երկար տարիների ընթացքում երբէք չէին տեսել: Այդ նորածին հրէշը՝ ունէր երկու ոտք և երեք ձեռք: Նա անասունի նմանութիւն ունէր աւելի, քան մարդու, իսկ գլուխը նման էր հասակ առած պառաւ կնոջ գլխին: Այս հրէշի ծնուիլը՝ մեծ տանջանք պատճառեց հասակաւ օր 40—50-ամեայ թագաւորն՝ ծննդաբերութեան ժամանակ: Զէն թագաւորը հասկոցաւ՝ որ այդ հրէշը ծնուել է իրեն որպէս պատիժ՝ իւր վատ անարգ որդոց պատճառաւ: Հրէշի ծնուելուն պէս, ծերունի Զէն թագաւորը նախ ցանկացաւ խելոյն նրան սպանել, բայց յետոյ մտադրութիւնը փոխեց, համարելով այդ Աստուծոյ անօրէնութեան հակառակ: Նա ասաց բոլոր ներկայ եղողներին հետեւելու:

— Թող ապրի այս հրէշ աղջիկս, որպէս պատիժ իմ անգութ ու անխիղճ տասնամէկ որդոց՝ իրենց վատութիւնների և անգթութիւնների համար: Միթէ Աստուածանից այս պատիժը պէտք է ստանալի, այն էլ այսպիսի խորին ծերութեանս օրերում. միթէ Աստուած այս վարձատրութիւնը տուեց ինձ, իմ բարեբարութեանս փոխարէն. այն, այս հրէշը երբէք չէր տրուի ինձ Աստուածանից, եթէ

իմ որդոցս գործած անգթութիւնները չլինէին Թո՛ղ, ուրեմն կենդանի մնայ այս Տրէշ աղջիկը Թո՛ղ մեծանայ և կատարուի երկնքի տնօրէնութիւնը:

Ի՞նչ թագաւոր. ի՞նչ կարող էր երևակայել որ Աստուծուց տուած այդ խեղճ աղջիկը՝ պէտք է լինէր իւր որդոց և ամբողջ թագաւորութեան վերջ դնողը: Երբ Ձէն թագաւորի տասնամէկ որդիքն իմացան, որ իրենց Տրէշ քոյր է ծնուել, շատ վերջովսեցին և մտադրուեցին իսկոյն սպանել տալ, բայց Տոյրը թող չտուեց նրանց այդ ոճիրն անելու և յանձնեց մի կարգ մարդկանց լուրջ հրահրութեան, որ առանձին սենեակում պահեն և մեծացնեն մարդկանց տեսութիւնից հեռու: Թագաւորի պատուէրը՝ հրամայուածի պէս կատարուեց չրէշը մեծանում էր. հետզհետէ աւելի ու աւելի ահաւելի էր դառնում տեսնողի համար և մեծ սարսափ էր բերում նայողին:

Անցնում է դարձեալ մի քանի տարի: Մէկ օր Ձէն թագաւորի մօտ գալիս են պալատի տխուրագետներից մի քանիսը և յայտնում են թագաւորին մի չարագուշակ լուր, թէ նազիր ու վէզիրի ձիաների ոտքերը և պոչերը՝ իրենցից բոլորովին անյայտ պատճառաւ՝ կերուած են և ձիաները անշունչ կերպով ընկած են ախոռներում: Թագաւորը չէր հաւատում այս բանին, բայց ծերունին ինքը անձամբ ստուգեց և շատ զարմացաւ: Նա ընկաւ մտածութեան մէջ թէ՛— «արդեօք այս ինչից կարող էր պատահել. ի՞նչ տեսակ թշնամին

է արել, որ ոչ ոք չէ նկատել ծառայողներից»:— Այս եղելութիւնից մի քանի օր անց, դարձեալ գալիս են պալատ տխուրագետներն և այս անգամ աւելի ծանր լուր են հաղորդում, թէ՛ դարձեալ անյայտ պատճառաւ, բոլոր պալատականների ձիաները ստակել են: Այս լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ տէրութեան մէջ: Ձէն թագաւորի ժողովրդից շատերն, որոնք մեծ-մեծ յարկերից և տուգանքներից նեղուած էին, շարունակ փառք էին տալիս Աստուծուն, որ այդպիսի մեծ վնասներ է կրում Ձէնի թագաւորութիւնը և ջերմեռանդ սրտով աւելի ու աւելի աղաչում էին Աստուծուն, որ դարձեալ ուրիշ վտանգներ տալ ամբողջ պալատականներին էլ՝ իրենց ժողովրդեան այդքան չարչարելու համար: Այս եկող պատուհասը, պալատականներից թէև շատերը մատնանիշ էին անում Տրէշ աղջկայ վրայ, բայց կարական չէին կարողանում յայտնել թագաւորին, որովհետև ստույգ գիտէին որ նախ Տրէշին առանձին սենեակումն էին պահում մի կարգ մարդկանց լուրջ հսկողութեան տակ և բաց սրանից բէշի սենեակի դուռը երբէք չէին բաց անում և ուրեմն էլ ինչպէս կարող էին այդ բանի մէջ մեղադրել Ձէն թագաւորի Տրէշ աղջկան: Բայց թագաւորի փոքրիկ որդի Շահադէն այդպէս չէր մտածում: Աստուած նրան երազի մէջ տեսիլքի նմանողութեամբ յայտնուելով ասել էր— «Շահադէ, վերկաց և հեռացիր քո հայրական երկրից և քեզ հետ գողթեցրու այն մարդկանց, որոնք հալածուած են եղբայրներ

րիցդ: Այս տեսիլքից յետոյ, նա բացարձակապէս յայտնեց բոլորին, թէ այդ գոթազգու թիւնների պատճառն իւր հրէշ քոյրն է և ինքը պէտք է անպատճառ հեռանալ: Բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չգարձրեց Նահագդէի խօսքերին, ասելով որ այդ բռնորը միայն գրպարասութիւն է և ուրիշ ոչինչ:

Զէն թագաւորի որդկերանցից ամեն մէկը՝ իւր համար ունէր լաւ և ընտիր ձի, որոնք միասին համարեան քառորդ թագաւորութեան արժէքի էին հասնում: Զէն թագաւորի որդիքը խիստ շատ էին սիրու՛մ իրենց ձիաներին և այդ սէրն էր պատճառը, որ չբուսականչով ախոռապետների սպասաւորելուն և վերահսկողութեան, գարձեալ ունէին առանձին մարդիկ ևս վարձած, որոնք միմիայն ևեթ այդ ձիաներին սպասաւորելու համար էին վարձուած և հերթով՝ ամեն գիշեր գնում էին ախոռն ու մինչև կէս գիշերը պահապան հրեշտակների նման հսկում էին ձիաներին, որպէս զի միտրուէ գոթազգու թիւն չը պատահի: Երբ Զէն թագաւորի որդիքն իմացան ախոռապետների պատմածները՝ այսինքն նազիր-վեցիրի ու պալատականների ձիաների հետ պատահած գոթազգու թիւնը, շատ տրտնեցին: Հաւաքուեցան միասին պալատի մէջ՝ ծերունի հօր ներկայութեամբ և կայացրին այս տեսակ մէկ վճիռ:

Զէն թագաւորի որդկերանցից ամենամեծն ասաց. — Եղբայրներ, որովհետև մեզ յայտնի եղաւ թէ ինչ տեսակ սարսափելի գոթազգու թիւն պա-

տահեց մեր նազիր-վեցիրի ու պալատականների ձիաներին, ուստի մեր ձիաները թշնամուց պահպանելու համար, պարտաւորուենք ամբողջ գիշերներն՝ անքուն, նետ ու աղեղը ձեռներիս, հսկել և սպասաւորել, մինչև որ չար և գարշանամօթ թշնամուն բռնենք ու իւր այսքան գործած չարութիւնների համար պատժենք:

Մեծ եղբօր կայացրած վճիռը, միւս եղբայրները հաւանեցին և սկսեցին հերթով սպասաւորել: Առաջին գիշերը՝ մեծ եղբայրը ձեռքն առաւ նետ ու աղեղն ու գնաց ախոռ: Մինչև կէս գիշեր սպասեց, տեսաւ որ ոչ ոք չերևաց, գիշերուալ կիսին խոր քունը մտաւ: Լուսաբացին զարթեց և ինչ տեսաւ. իւր ձիու ականջները կերուած, իսկ ձին կիսակենդան ընկած գետնի վրայ, շատ չարացաւ ինքն իրեն, բայց էլ ինչ կարող էր անել. գնաց պալատն և եղելութիւնը մանրամասնօրէն պատմեց եղբայրներին:

Միւս գիշերը նրանից փոքր եղբայրն առաւ նետ ու աղեղն ու գնաց ախոռը թշնամուն բռնելու ու սպանելու, բայց, կէս գիշերին, մեծ եղբօր նման, սրա քունն էլ տարաւ և ոչինչ չկարողացաւ անել: Առաւօտեան զարթնելուն պէս՝ տեսաւ որ իւր ձիու ականջներն էլ կերուած է. սա էլ գնաց պալատն և բոլորը պատմեց և ընթերցող, ինչ գլուխդ ցաւացնեմ, այսպէս, կարգով սկսեցին բոլոր եղբայրները հերթով գիշերել և ոչ մէկը սրանցից չկարողացաւ չար թշնամուն բռնել:

Վերջն ամենափոքր եղբայր Նահագդէն՝ առաւ

ձեռքը նետ ու աղեղն ու գնաց ախոռը, թագնուեց
 իւր ձիու քամակի մօտ եղած փայտածածկ փոքրիկ
 սենեակի մէջ և այնտեղից սկսեց սրտատրոփ, ու-
 շի ուշով նայել իւր ձիուն. ախոռի մէջ վառոււմ
 էր փոքրիկ դամպարն և ահա՛ դրա աղօտ լոյսով՝
 հազիւ-հազկարողանում էր տեսնել իւր սիրելի ձիուն
 և անհամբերութեամբ սպասում էր թշնամուն։
 Մահադէի աչքերը շատ այս ու այն կողմը նայե-
 լուց յոգնել էր և կէս գիշերին քիչ էր մնում
 քունը տանէր, բայց իրեն մի կերպ կարողացաւ
 պահել և չքնեց։ Կէս գիշերից բաւականին անց,
 Մահադէն զոնպարի աղօտ լոյսի միջով՝ տեսաւ
 ինչ, մէկ փոքրիկ զանգուած սողալով մօտեցաւ
 իւր ձիուն, լանկարծ մեծ արագութեամբ մազլցե-
 լով՝ ցատկեց ձիու մէջքն ու սկսեց կրծոտել ձիու
 ականջները։ Նս հոշոտեց ամբողջ մարմինն և Մահ-
 գադէի ամենասիրելի և ամենապատուական ձիուն
 գետին տապալեց, իսկ ինքը, հէնց էն էր՝ ուզում
 էր յետ փախչել, որ ահա՛, այդ նոյն իսկ ընդէին,
 դարան մտած Մահադէն, որ բարկութիւնից քիչ
 էր մնում յանկարծակի յարձակուէր ու ջատխտէր
 այդ լսիրշ կենդանակեր հրէշին, իսկոյն ձեռքն
 առաւ նետ ու աղեղն ու ուղիղ լարելով նրան՝ լան-
 կարծ արձակեց։ Մահադէն ուրախ-ուրախ առաջ
 վազեց, կարծելով որ թշնամուն սպանել է ու կա-
 բող է ցոյց տալ բոլորին, բայց իզո՛ւր աշխատանք.
 ճիշտ է. նետն իւր սրտի ուղածին պէս՝ գիպցրել
 էր թշնամուն, բայց չէր կարողացել սպանել։ Թէև
 մեծ ուժգնութեամբ նետը խփել էր թշնամուն,

բայց թշնամին՝ թնդանօթից արձակուած ձայնի-
 նմանողութեամբ մի կանացի վայնասուն ճիչ ար-
 ձակելով՝ իսկոյն անյայտացել էր մթութեան մէջ։
 Մահադէն շատ լաց եղաւ իւր ձիու կորստեան հա-
 մար, բայց էլ ի՛նչ կարող էր օգնել։ Վերկացաւ
 տխուր-տրտում ու լուսաբացին քայլերն ուղղեց
 դէպի պալատ. երբ նետ մտաւ արքունիք, սկսեց իւր
 եղբայրներին ու հօրը պատմել, ասելով.

— Սիրելի հայր և դուք եղբայրներ, ես, յը-
 քան աշխատեցի աղօտ լոյսի միջով տեսնել մեր
 ձիաների սոսկ թշնամուն, նմանեցրի աւելի մեր
 քոյր հրէշին, քան թէ մի ուրիշ արարածի։ Ես
 այնքան ոչ մի բանի վրայ նմանութիւն չարի, որ-
 քան գլխի վրայ. իսկ և իսկ մեր քրոջ գլխի նման
 էր՝ պառաւի կերպարանքով. իսկ օտքերն ու ձեռ-
 քերն անասունի նմանողութեամբ, ինչպէս և մեր
 փոքրիկ քոյրն ունի. ձայնն էլ կանացի ձայնի նման
 էր և ես, հաւատացած եմ, որ այդքան չարութիւն-
 ների պատճառն իսկ և իոկ նա է եղել. հիմալ,
 ես իմ կողմից խնդրում եմ, որ եթէ այդ հրէշ
 քրոջս կը սպանէք, ես կը մնամ այստեղ ձեզ մօտ,
 իսկ եթէ չէ, ես վաղուանից կհեռանամ ձեզանից
 և կերթամ հեռու աշխարհ օտարութեան մէջ։ Ես
 երազումս վատ տեսիլք եմ տեսել մեր թագաւո-
 լութեան կործանման վերաբերմամբ և վախում
 եմ որ իմ ներկայութեամբ, մի գուցէ այդ տեսիլքս
 մեր հրէշ քրոջ շնորհիւ իրականանայ. աւելի լաւ
 է, ես կհեռանամ և ապագայ զայիք դժբաղդու-
 թիւնը աչքովս չեմ տեսնի։

Շահագրէի այս տեսակ խօսքերը շատ տըրտ-
մացրեց բոլորին, նամանաւանդ ծերունի Զէն թա-
գաւորին, որը դիմելով բոլորին ասաց.

— Այն բոլորն՝ ինչ որ իմ փոքրիկ որդի Շահ-
գագէն պատմեց մեզ, իմ կարծիքով՝ անհաստատալի
է, որովհետեւ Տրէշ աղջիկս դեռ փոքր է և օրօ-
րոցումն է պառկած և բացի դրանից ամբողջ օրերը
սենեակի դռներն էլ փակած է. բայց եթէ իսկ և
իսկ նա էլ լինի այս չարիքների պատճառն, ես
նրան երբէք չեմ սպանել տալ, այլ երբ կ'սնծանայ,
շղթայակապ տնել կտամ և բռնաբար կը նստացնեմ,
որպէս զի մեզ ոչ մի չարիք չբերի: Ձեմ հասկա-
նում ինչ անեմ. սպանեմ—ոնց սպանեմ. չէ՞ որ
Աստուծոյ տուածը դա է. սկսեմ Աստուծոյ դէմ
մեղանչել. մարդասպանութիւն անեմ. չէ, չէ, չեմ
սպանել տալ. եթէ իւր սովորական մարդկային մա-
հովը կ'մահանայ, լաւ, իսկ եթէ չէ, ես նորից կրկ-
նում եմ, չեմ կորոյ սպանել տալ:

Զէն թագաւորի Տրէշ աղջկայ անասնակերու-
թեան մասին պալատականներից այնքան ոչ ոք ո-
չինչ չէր կասկածում Տրէշի վերաբերմամբ, որքան
Շահագագէն և մի յարմար առիթի էր սպասում, որ
մի կերպ յաջողեցնի քրոջը տեսնել, բայց չէր յա-
ջողուում: Մէկ օր մի կերպ գողանում է այն բա-
նային, որով բանում էին Տրէշ քրոջ սենեակի դուռն
և կէս գիշերին՝ երբ բոլորեքեանք խոր բուն էին
մտած, կամաց բանում է նրա սենեակի դուռն ու
մտնելով մէջը, վառում է այնտեղ գտնուող դամպարն
ու սկսում է մեծ հետաքրքրութեամբ նայել քրոջ

վրայ: Հրէշն օրօրոցումն էր պառկած և քնած էր.
վրան շատ նայելուց չետոյ, յանկարծ տեսաւ՝ որ
Տրէշի ձեռքերից մէկի վրայ չորացած արեան նշան-
ներ են երևում և ձեռքն էլ ծակուած է մէջ տե-
ղից. իսկոյն մաքի ընկաւ, որ այդ բանն իւր նեախց
է պատահել և ուրեմն բոլոր ձիւների կորստեան
պատճառն այդ անամօթ արարածն է եղել: Այդ բո-
ւ պէին նա ուզեց իւր հետ վերցրած դաշոյնը խրել
իւր Տրէշ քրոջ սիրարը, բայց ծերունի հօրը՝ վի-
րաւորանք չպատճառելու համար, թողեց տեղն ու
տեղը հանգիստ և առանց մի որևէ վնաս տալու
դուրս եկաւ սենեակից և նորից ամուր փակելով
Տրէշի սենեակի դռները, տարաւ բանային իւր տեղը
դրեց, իսկ ինքն էլ շտապով գնաց իւր ննջարանը: Միւս
առաւօտ՝ ծէգ բացուելուն պէս, Շահագագէն դուրս
եկաւ պալատից ու սկսեց շրջել ամբողջ իրենց մայ-
րաքաղաքը. մտաւ մի քանի այն օրերի ու աղ-
քատների տները, որոնք որ շարունակաբար չար-
չարանքներն ու հալածանքներ էին կրում իւր եղ-
բայրներից ու յայտնեց նրանց, որ շուտով հեռա-
նան այդտեղից օտար երկիր, որովհետեւ Աստուած
այդպէս է հրամայել. իսկ եթէ չեն հեռանայ և
Աստուծոյ կամքը չեն կատարի ու հակառակ Աս-
տուծոյ կարգադրութեան՝ կ'մնան Զէնի թագաւո-
րութեան մէջ, այն ժամանակ՝ կերակուր կը դառնան
Զէնի Տրէշ աղջկան: Բացի սրանից, Շահագագէն յայտ-
նեց և իւր հեռանալու մասին և կրկին շուտով վերա-
դարձաւ պալատը, սկսեց ճանապարհի պատրաստու-
թիւններ տեսնել. իրեն հասանելիք ունեցած շու-

նեցածը դարստեց պարկերի մէջ, իրենց հովիւ-
ներին հովուական մաղախն ուզեց, լցրեց ուտելե-
ղէններով, շալակեց ուսի վրայ, և ահա այսպէս
պատրաստի գնաց պալատ՝ ծնողներին վերջին հրա-
ժեշտ տալու: Երբ ծերունի Զէն թագաւորը տե-
սաւ իւր դեռահաս պատանի որդի Մահադէին՝ ճա-
նապարհի պարագաններով, սկսեց լալ և դառնա-
լով որդուն արտասուական աչքերով ասաց.

— Սիրելի որդի, ինչո՞ւ ես օտար երկիր գնում,
ինչն է քեզ ստիպում այդ քայլն անել. քո եղբար-
ներիդ մէջ՝ միայն դո՞ւ էիր իմ ապագայ գովելի
թագաժառանգն և դու էլ մտադրուել ես օտար
երկիրը գնալ. արի, լսիր ինձ, ծերունուս, քո խըղ-
ճալի հօրդ, մի անիր այդ տեսակ գործ. մահս մօտ
է, դուցէ շուտով գերեզման մտնեմ, իսկ գահը թա-
փուր կմնայ. քեզ եմ ուզում տալ իմ միահեծան թա-
գաւորութիւնս, իմ սիրելի Մահադէ. եկ, լսիր,
մի գնալ օտարութիւն. խնդրում եմ, աղաչում եմ.
խնայիր ինձ սիրելի գաւակս. առանց քեզ կորած
ենք բոլորս. առանց քեզ թշնամին կը հալածէ մեզ.
սւրեմն լսիր, գաւակս, մի գնար: Եթէ քո կաս-
կածդ քո հրէշ քոյրն է, մի վախենար նրանից. ես
նրան շղթայակապ անել կը տամ և բանտը կնըս-
տացնեմ, որպէս զի քեզ ոչ մի վտանգ չսպառնայ:

Իզո՞ւր էր Զէն թագաւորը լացով ու արտա-
սուքով աղաչում իւր սիրելի որդի Մահադէին. նա
վերջնականապէս վճռել էր օտարութիւն գնալ և
դրա պատճառը միմիայնեթ իւր հրէշ քոյրն էր
և ուրիշ ոչ ոք: Ծերունի Զէն թագաւորից յետոյ,

մայր—Թագուհին ու պալատականները խնդրեցին
ասելով.

— Լսիր, որդի, մի գնար օտարութիւն. լսիր
քո ծերունի հօր աղերսանքներն ու մեր բոլորիս
աղաչանքներն ու ետ կանգնիր օտարութիւն ճա-
նապարհ ընկնելու մտադրութիւնից:

Բայց այս տեսակ խօսքերով՝ չկարողացան հա-
մոզել Մահադէին ու յետ կանգնեցնել մտադրու-
թիւնից: Նա թէև մի կողմից ուզում էր չգնալ և
ուզում էր իւր սիրելիների խնդիրքը կատարած լի-
նէր, բայց միևս կողմից միտն էր գալիս երազի մէջ
տեսած տեսիլքն և Աստուծոյ այն խօսքերը, թէ—
«Պէտք է անպատճառ հեռանաս, ո՞վ դու Մահա-
դէ և քեզ հետ՝ անպաման պէտք է գաղթեցնես
քո եղբայրներից հալածեալ ժողովրդեան»: — Մահ-
դէն լուռ ու քարացած կանգնած էր տեղն ու
տեղն և չէր իմանում, ինչ անէր. ընկաւ խոր մտած-
մունքի մէջ: Նա վախում էր ապագայի սպանու-
թիւններից, որը պէտք է իւր աչքովը տեսնէր և ի-
րեն էլ վտանգ պէտք է սպառնար. ուստի կրկին
վճռեց անպատճառ հեռանալ, իրեն համարելով
երջանիկ օտարութեան մէջ մեռնել, քան ապա-
գալի չարիքները տեսնել. իսկ երբ լիշեց երազի մէջ
յայտնած իւրեանց թարգաւորութեան սոսկալի վախ-
ճանը հրէշի ձեռքովն, ամբողջ մարմնով սարսա-
փեց և բոլորի սուաջ՝ այնպէս դողաց, որպէս աշ-
նանային ծառից թափուող տերև: Երկար մտածե-
լուց յետոյ, Մահադէն ասաց բոլորին.

— Սիրելի իմ ծերունի հայր և դու մայր ու

բոլոր պալատականներ, ես չեմ կարող այստեղ մնալ, վճռել եմ անպատճառ գնալ. մի լաց լինէք, իզո՞ւր է ձեր լացն ու կոծը. ինձ չէք կարող իմ մտադրութիւնից յետ դարձնել, վճռել եմ գնալ և անպայման գնալ:

Այս խօսքերից յետոյ՝ Երզնակէն վերջնական հրաժեշտ տուեց գրկախառնուելով՝ թէ ծերունի հօր, թէ մայր թագուհու և թէ եղբայրների հետ, ու հեռացաւ իրենց շքեղ թագաւորական պալատից: Նա դուրս եկաւ իրենց թագաւորութեան սահմանից և դիմեց օտար երկիր:

Զէն թագաւորն իւր տասնևմէկ որդկերանցով և իւր հրէշ աղջկանով թողնենք այստեղ և զանք Երզնակէի ճանապարհորդութեան:

Երզնակէն ճանապարհ ընկաւ: Ետ գնաց թէ քիչ գնաց Աստուած գիտէ, վերջապէս հասաւ մի մարգագետնի, որտեղ արածուժ էին տասնեակ հազարաւոր ոչխարներ՝ առանց հովիւների և պահապան շների: Բոլոր ոչխարներն և մինչև անգամ մօտակայ սարերն ու մարգագետինը կարմրագոյն փալ ունէին: Ահա այս երևոյթը շատ զարմացրեց Երզնակէին և մտածում էր ինքն իրեն. — «Ա՛խ, Աստուած իմ, այս ինչ հրաշք է. ինչո՞ւ են այդքիս տեսածներն այսպէս կարմիր և կամ այս ոչխարներն ունեն են, որ առանց հովիւների և պահապան շների են արածուժ այս մարգագետնում»: —

Այս բանի վրայ շատ երկար մտածեց և նստելով ոչխարների մօտ, սկսեց այս ու այն կողմը նայել՝ թէ մի գուցէ մարդիկ երևան մի որևէ տեղ և նրանցից կարողանայ հարցնել իրեն շատ հետաքրքրեցնող հարցի մասին, բայց ոչ ոք չերևաց: Երզնակէն մօտեցաւ ոչխարներից մէկին, բռնեց, մորթեց, կաշին քերթեց, միւսը մի կերպ խորովեց փայտեայ տաշէղների վրայ, հանեց հովուական մաղախից ճանապարհի ուտելիքները ու սկսեց ճաշել: Յետոյ ոչխարի մորթին մաքրելով, փաթաթեց գրլիին և երեկոյեան հովասուն եղանակին՝ հէնց որ ուզում էր հեռանալ ու շարունակել ճանապարհը, մէկ էլ ինչ տեսաւ. ոչխարների սուրուն բառաչելով սկսեց վազել և դիմել դէպի մարգագետնի դիմաց գտնուող սարի գագաթը: Այս բանը շատ

1801

գարմացրեց Նահգադէին և մտածում էր, թէ ինչիցն է այս, որ առանց որևէ մէկի հրամանի՝ սուս ու փուս սկսեցին գրոհ տալով գնալ դէպ սարի գագաթը: — «Զինի՛ թէ այս բոլորը կախարդութիւն է: Մի գուցէ Աստուած՝ իմ ծնողներու հնազանդ չը լինելու պատճառաւ, այս կախարդական միջոցը յարուցեց ինձ համար, որ այլ ևս չշարունակեմ ճանապարհս և յետ դառնում դարձեալ ծնողներու մօտ: Բայց տեսի՞ լըս. չէ որ երազիս մէջ ասացին՝ անպատճառ հեռանալ և ես էլ հեռացայ: Չէ, մի վախենար, ո՞վ թուլտսիրտ անփորձ երիտասարդ Նահգադէ, գնա՛ առաջ անվախ, ինչպէս Աստուած հրամայել է»: — Նահգադէն սկսեալ վախկոտ երեխայի նման երկմտութեան և տատանման մէջ էր և չէր իմանում՝ ճանապարհը շարունակէր թէ յետ դառնար, բայց յանկարծ սիրտ առաւ և առիւծի նման ինքն իրեն մոռնալով ասաց. — «Ո՛չ ո՛չ, երբէք չեմ վախենում ոչնչից, վճռել եմ և պէտք է վերջնականապէս գնամ՝ ուր որ լինի. եթէ մահով էլ սպառնան, դարձեալ չեմ վախենալ, որովհետև Աստուած օգնական է ինձ: Նա, որ հրամայեց ինձ հեռանալ շքեղ ապրուստից և մտնել օտարութեան մէջ, Նա ևս կլինի ինձ օգնական և պահպան ամեն նեղութիւնների մէջ և կազատէ ամեն չարիքներից»: — Մինչ մեր Նահգադէն մտքի ալիքների մէջ խորասուզուած ու ինքն իրեն հետ խօսակցելով համրաքայլ առաջ էր գնում ոչխարների ետևից, արդէն գիշերուալ մութը պատեց: Ոչխարները բարձրացան սարի գագաթն ու յետոյ

լիջան սարի միւս կողմն եղած տափարակ դաշտն և երկար վազվզելուց յետոյ, մօտեցան մի բարձր աշտարակի երկաթաձև դրանը: Նահգադէն նույնպէս մօտեցաւ դրանը: Մի փոքր սպասելուց յետոյ, աշտարակի դուռը բացուեց և ահա յայտնուեց դրան շէմքի մէջ՝ մի մեծ միագլխանի վիթխարի կարմրագոյն դև, բայց, երկու աչքով կոյր: Ոչխարները սկսեցին ներս խուժել դէպի բակն, իսկ դևը ձեռքերով համարում էր աշտարակի մէջ մտնող ոչխարները: Սկզբում Նահգադէն մի փոքր վախեցաւ, բայց իսկոյն Աստուծոյ անունը լիշէլով՝ սիրտ առաւ և ասաց ինքն-իրեն. — «Արի, ես էլ ներս գնամ ոչխարների հետ միասին, ինչ վնաս. չէ որ դևը կոյր է և ինձ երբէք չէ կարող տեսնել: Ես ներս մտնելով՝ կը թագնուեմ մի առանձին մութ տեղում մինչև լուսանալը, իսկ վաղը լուսաբացին՝ Աստուած ողորմած է, դարձեալ ոչխարների դուրս գալուն պէս՝ հետները կը դուրս գամ և կերթամ ուրիշ տեղ, իսկ դուրսը մնալով՝ այս անապատի մէջ, մի գուցէ գիշատիչ կենդանիների կերակուր դառնամ, աւելի լաւ է, գնամ ներսը ոչխարների հետ միասին»: — Այս խօսքերը վերջացնելով, իսկոյն ոչխարի մորթին՝ որը գլխին ունէր փաթաթած, մի կերպ յարմարեցնելով՝ մարմինը ծածկեց և փորսող տալով ներս մտաւ աշտարակն ոչխարների հետ ու թագնուեց մի հեռու, դևին անմերձենալի մթութեան մէջ: Դևն ոչինչ չկարողացաւ իմանալ Նահգադէի այս գաղտնագողի ներս մտնելու վրայ, որովհետև դևի հաշուի հա-

մեծատ ճիշտ էր ոչխարների թիւը, համարելով
Շահագոգէին էլ ոչխարների թւում:

Դեւ փակեց դուռը և մտաւ իւր սենեակները:
Մի փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ՝ դեւ դուրս
եկաւ փոքրիկ ճրագ ձեռին և մօտեցաւ ոչխարնե-
րին իւր առաջուայ սովորութեան համեմատ, ճրագը
մի տեղ դրեց, բռնեց չորս հատ ոչխար, մօր-
թեց, կաշին քերթեց, ամեն մէկ ոչխար չորս հա-
ւասար բաժին արեց, դուրս բերեց սենեակից մի
մեծ կաթօայ, խարոյկ վառեց, դրեց կաթսան խա-
րոյկի վրայ և կտրատած ոչխարի մեծ-մեծ կտոր
մսերը՝ ածեց կաթսայի մէջ, իսկ ինքն էլ կանգնեց
եռուն կաթսայի մօտ՝ մինչև մսերի եփուելը. ե-
փուելուց յետոյ՝ հանեց կաթսայի միջից եփած
մսերն ու կարգով շարեց գետնի վրայ ու ինքն էլ
տեղնուտեղը ծալապատիկ նստեց ընթրիք անելու:
Շահագոգէն այս բոլորը տեսաւ աղօտ լուսի միջոյթ
իւր թագստեան տեղից և իսկոյն ախորժակի թե-
լերը բացուեցաւ. երկար ճանապարհորդութիւննից
յօգնած ու քաղծած և եփած կերակուրի համը
չտեսած, Շահագոգէին այդ մսերը շատ գրգրեցին
և ուզեց մի կերպ գողանալ մօի մի կտորն և դե-
ից թագուն ուտել, բայց սիրտ չարաւ. քիչ սպա-
սելուց յետոյ, համբերութիւնը հատաւ և ասաց
ինքն-իրեն. «Ինչիցն եմ վախենում, չէ որ դեւ
երկու աչքով կոյր է և գողութիւնս չի նկատի-
իսկ ես էլ շատ սրտով ուզում եմ մի կտոր միս ու-
տել. արի կը գողանամ, ինչ կլինի, թող լինի. Աս-
տուած օգնական է. ոչինչ չի լինի. բացի այն որ

դեւ կոյր է, հօտառութիւնն էլ չունի և ինչպէս
կարող է մտածել թէ ես այստեղ եմ ու ես եմ գո-
ղացել միսը», — ասաց ու թագստեան տեղից կամաց-
կամաց դուրս գալով՝ մօտեցաւ եփած մսերին, վերց-
րեց մէկ չաղ կտոր ու դարձեալ կամացուկ գնաց
իւր տեղն ու մեծ այսորժակով սկսեց ուտել: Ա-
նիձեալ դեւը, դու մի ասի ընթերցող, եփած մսերն
ուտելիս՝ համարելիս է եղել երբ հերթը վերջին
16-րդ կտորին հասաւ, սկսեց պտրտել իւր չորս
կողմը, բայց ոչինչ չկարողացաւ գտնել: Շատ պտրտ-
տելուց յետոյ, դեւ սկսեց մեծ մտատանջութեան
մէջ ընկնել ու ինքն-իրեն խօսել. — «Չլինի՞ թէ
մօրդ է մտել ապարանքս և սով պէտք է լինի սա, որ
բաւական չէ, այսպէս անվախ և յամարձակ ներս է
մտել, համարձակում է նոյն իսկ ծածուկ գողա-
նալ իմ ուտելու եփած միսը: Ո՞վ կարող է լինել.
երևի դա հասարակ մանկանացու չէ, այլ Երկնա-
լին մի Հրեղէն Ոգի, եթէ ոչ իմ ահից նա երբէք
սիրտ չէր անիլ ապարանքս մտնել. հիմայ ես
դրան կաղաչեմ, որ իրեն բոլորովին չեմ վնասի,
եթէ իրեն ով լինելը և ինչու համար ներս գալը
կը յայտնի ինձ. բացի սրանից շատ հետաքրքրում
է ինձ թէ նա ինչպէս կամ ինչ միջոցներով կա-
րողացաւ այդպէս գողունի ներս մտնելը ապա-
րանքիս մէջ. անպատճառ պէտք է աղաչել. սը-
րանց իմանալուց յետոյ՝ եթէ հասակով մեծ է լի-
նելու ինձանից, հայր եմ կոչելու նրան, իսկ եթէ
տարիքով ինձանից փոքր է լինելու, որդու տեղ
կընդունեմ»: — Մի քիչ համբերելուց յետոյ, դեւ
չօքեց ծնկների վրայ և ասաց բարձր ձայնով.

— Ո՛վ անմահ Երկնային Ոգի, դուրս եկ, մի վախենար, արի՛ ինձ մօտ, ես քեզ չեմ վնասիլ. դու ինձանից աւելի ուժեղ ես եղել, որովհետեւ իմ ահից գետնի վրայ կենդանի արարած և վերև ոգի մէջ թռչուն՝ երբեք սիրտ չեն արել և իմ ապարանքի մօտով անցել, իսկ դու անվախ ներս ես եկել ինձ բոլորովին անյայտ կերպով և բացի սրանից գողացել ես ինձանից և իմ ուտելու մէկ կտոր միսը. փառք ու պատիւ քո քաջութեանդ, որ բնութիւնն և Երկնային էակները վարձատրել են քեզ: Երդուում եմ անմահ Աստուծոյ անունով, որ քեզ ես մնաս չեմ տալ. դուրս եկ և արի ինձ մօտ բոլորովին անվախ. եթէ հաստկով ես և տարիքով ինձանից ծեր, հայր կանուանեմ քեզ, իսկ եթէ ինձանից փոքր, այն ժամանակ որդիս կը դարձնեմ քեզ:

Շահագոյն առաջին անգամ սիրտ չարաւ թագստեան տեղից դուրս գալու և դեին յայտնուելու, բայց երբ դեն երկրորդ և երրորդ անգամն էլ կրկնեց նոյն խօսքերը, Շահագոյն իսկոյն վագելով եկաւ դեի մօտ և փաթաթուելով դեի վզովը, համբուրեց ձեռքն և սասց.

— Ես եմ հայրդ և, ես, հասարակ մահկանացուն և ոչ Երկնային Ոգին, ինչպէս դու էիր ասում. խնդրեմ ներես, հայր իմ: Համարձակութեանս համար, որ անվախ և համարձակ ներս եկայ ապարանքդ և դեռ այդքան բաւական չհամարելով ինձ, գողացայ նաև եփած միսդ, բայց խնդրեմ ներես ինձ, հայր իմ, այդ գողութեան համար. ես այդ չէի անի, բայց քաղցը շատ էր նեղացրել ինձ, որին

յագեցնելու համար արի այդպիսի յանդուգն քայլ: Հիմայ ինչ կամենաս այն արա՛, հայր իմ. ուզում ես սպանիր, ուզում ես կենդանի թող, բայց կրկին և կրկին խնդրում եմ, ներես ինձ:

Մինչ մեր Շահագոյն այս տեսակ աղերսալից խօսքերով աղաչում էր դեին, վախենալով՝ որ իւր յանդգնութեան համար մի գուցէ դեն իրեն սպանի, բայց ընդհակառակը, դեռ քաղցրալիւր ժպտով գրկեց Շահագոյնն ու սասց.

— Սիրելի որդի, ինչու էիր վախենում ինձանից և չէիր դուրս գալիս թագստեան տեղիցդ. ես քեզ այս օրուանից որդեգրում եմ և իմ որդի եմ դարձնում. տալիս եմ այս ապարանքս և բոլոր ոչխարները քեզ ընծայ. ապրիր ինձ մօտ մինչև մահդ և ուրախացիր. դու, սիրելի զաւակս, չը կարծես թէ քեզ խաբում եմ, ո՛չ. երդում եմ անմահ Աստուծոյ անունով, որ իմ խօսքերս ճիշտ են և ասածներս իրաւացի և ահա նշան այս իմ խօսքերիս՝ թող լինին այս իմ ծերունուս ջերմագին համբոյնները:

Այս խօսքերն ասելով, դեռ սկսեց մի քանի անգամ համբուրել Շահագոյնին, յետոյ նստեցրեց իւր կողքին ու սկսեց միառմի հարց ու փորձ անել թէ ո՞վ է ինքը, ում որդին է, անունն ի՞նչ է և սրտեղից և ուր է գնում:

Շահագոյն դեի բոլոր հարցերին բաւականութեւն տուեց:

Երբ կոյր դեռ Շահագոյնից բոլորն իմացաւ, մանաւանդ այն թէ նա թագաւորի որդի է և ա-

նունն էլ Շահադէ է, շատ ուրախացաւ, նորից սկսեց մի քանի անգամ համբուրել Շահադէի աչքերից ու լետոյ սկսեց իւր վերաբերմամբ պատմել այսպէս.

— Սիրելի որդի Շահադէ, մենք երեք եղբայր էինք. ամենափոքր ես էի. որովհետև մեր հօրից մենք ամեն բան հաւասար կերպով ստացանք, ինչպէս օրինակ՝ տան կահ-կարասիները, այս ոչխարներն՝ որոնց դու տեսնում ես և ուրիշ շատ բաներ, եղբայրներս սկսեցին ինձ վրայ նախանձուել, թէ ինչո՞ւ հայրս ինձ էլ նրանց հետ հաւասար բաժին տուեց ու սկսեցին ինձ հետ կռուի բռնուել. չնայած որ ես էլ որպէս երիտասարդ մեծ ոյժի տէր էի, բայց երկուսի դէմ քնչ կարող էի անել, ի հարկէ, որ նրանք կը յաղթէին ինձ. յարձակուեցան վրաս, խլեցին ոչխարներին մեծ մասը, տան կահ-կարասիներն և գէթ մի բոլոր չխոզահարուելով ինձ վրայ, մանաւանդ ամենամեծ եղբայրս, աչքերս հանեց կռուի մէջ և ինձ այսպէս խոզալի գրուծեան մէջ թողեց: Ահա, սիրելի որդիս, տեսնում ես եղբայրներիս երախտիքը դէպի ինձ: Ահա, այժմ, որպէս իմ հարազատ որդուս, յանձնում եմ քեզ բոլորն՝ ոչխարներիս հետ միասին և խնդրում եմ քեզ սիրելի քոյ որդիս, որ ոչխարներին արածացնելիս, աշխատես՝ որքան կարելի է՝ իմ նենգ և ապերախտ եղբայրներիս արօտատեղների կողմը չը քշես, եթէ ոչ, նրանք քեզ անպատճառ կը սպանեն: Ասացի, որ մենք երեք եղբայրներ էինք. ես, որ ահա աչքովդ տեսնում ես, լետոյ միջնակ եղ-

բայրս, որն երեք գլխանի է և բնակուում է մեր կարմիր սարերից եօթ սար լետոյ. ունի երկու իմ ոչխարների չափ ոչխարներ, և ինքն ու բոլոր նրան պատկանեալ տարածութիւնները, ունեցած-չունեցածն և ոչխարներն ամբողջովին սև են: Իսկ ապա մեծ եղբայրս, որը եօթ գլխանի է և զանազան տեսքի տէր, բնակուում է միջնակ եղբօրս սարերի սահմաններից սկսած տասնուչորս սարից լետոյ, այսինքն մեզանից մօտ քսանևմէկ սարից լետոյ. ունի երեք իմ ոչխարների չափ ոչխարներ և թէ ինքը, թէ տարածութիւնները, թէ ունեցած-չունեցածն և թէ ոչխարները՝ բոլորն էլ սպիտակ են: Մեծ եղբօրս ապարանքի տակ կայ նմանապէս ոսկեաղբիւր կոչուած առուակ: Պէտք է այս էլ անեմ քեզ և լաւ էլ իմացած եղիր, որ իմ աչքի գնդակները՝ որով կարողանում էի լոյս աշխարհը տեսնել, մեծ եղբօրս մօտ է գտնուում. փաթաթած է թաշկինակի մէջ և իւր ննջարանում գտնուող մեծ սնդուկի մէջն ունի պահած, որի վրայ գիշերներն ինքն է քնում:

Մեր պատանի Շահադէն զևի բոլոր պատմածները մեծ հետաքրքրութեամբ լսեց և այնքան ոգևորուեցաւ. ռեսակալութեան վրէժխնդրութեամբ, որ քիչ մնաց հէնց կէս գիշերին հեռանար զևից ու գնար իւր դև հօր եղբայրների բնակարանները, նրանց բոլոր ունեցած-չունեցածը խլելու և իրենց էլ տեղն ու տեղը կոտորելու, բայց աշխատեց իրեն մի կերպ հանդստացնել՝ մինչև լոյսի բացուելը: Լուսաբացին Շահադէն, զևի սովորութեան հա-

մեմատ՝ բռնեց մի քանի ոչխարներ, մորթոտեց, եփեց ու ինքն ու իւր դեհն հալը կերան: Յետոյ աշտարակի երկաթէ դուռը բացեց ու ոչխարներին դուրս քշեց դաշտը: Կոյր դուր նորից լիշեցրեց, որ իրեն սեփակուն մարգագետնից աւել, ուրիշ տեղ չգնայ և ոչխարներին էլ չտանի, որպէս զի վերջը փոշմնելի չլինի: Եահգադէն խոստացաւ դեին այնպէս անել, ինչպէս նա է ուզում ու ինքն էլ դուրս գնաց աշտարակից:

Եահգադէն ոչխարները քշեց աշտարակից շատ հեռու մարգագետին, գնալիս ճանապարհին կրկին վրէժխնդրութեան բոցով բռնկուեց նրա սիրտն և թնդանօթից արձակած ձայնի նմանողութեամբ մի ուժգին և տհաւելի որոտագին ձայն տարածուեց ամալի դաշտում. — «Ո՛վ դու, պիղծ գազան, անամօթ դե. մի՞թէ ամօթ չէր քեզ համար՝ որ դու քո հարազատ եղբորը կուրացրիր և զրկեցիր լոյս աշխարհը տեսնելուց. տես, այժմ, ի՞նչ կանեմ քեզ, ո՛վ դու անամօթ մարդակեր»: — Այս խօսքերից յետոյ, Եահգադէն ոչխարներն ուղղակի քշեց դե հօր միջնակ եղբոր ապարանքի կողմը: Եահգադէն շատ հետաքրքրուած էր այն մտքով, թէ երեք գլխանի դեռ ի՞նչպիսի կերպարանքի արարած է լինելու: Աերջպպէս անցնելով մի քանի սարեր, մօտեցաւ միջնակ դեի ապարանքին, որի առաջ տարածուած էր ընդարձակ կանաչագարդ մարգագետին. նրա վրայ արածում էին երկու անգամ աւելի ոչխարներ, քան թէ ինքն ունէր. իսկոյն հասկացաւ, որ իսկ և իսկ իւր դե հօր միջնակ եղբոր ոչխարներն են,

որովհետեւ առանց որևէ պահագանի էին և բացեղրանից, ամենը թէ ոչխարները, թէ մարգագետինն և թէ մօտակալ սարերը, բոլորն էլ սև գոյն ունէին: Եահգադէն այս անգամ ուզեց բաւականանալ միայն դեի ոչխարներով, ուստի միջնակ դեի ոչխարները քշելով դէպի յետ, միացրեց իւր ոչխարներին և յետ դարձաւ դէպի հօր բնակարանը, վրէժխնդրութիւնն ապագային թողնելով: Մի քիչ ժամանակն անցաւ թէ չէ, լանկարծ Եահգադէն լրսեց մի ուժգին դեային մունչիւն: Այդ ձայնը շատ սարսափեցրեց Եահգադէին, բայց մի կերպ իրեն կարողացաւ ամրապնդել ու սկսեց այս ու այն կողմը նայել. յետ նայեց ու տեսաւ՝ որ երեք գլխանի դեռ՝ արագ-արագ քալելով դէպի իւր վրան է գալիս: Երբ դուր բաւականին մօտեցաւ Եահգադէին, նա գազանային խրոխտ ձայնով գոռաց.

— Ո՛վ ես դու, ո՛վ հասարակ մահկանացու, որ իմ ոչխարները քշում ես. օձն իւր պորտովն և թուշունն իւր թեւերով չի համարձակում այստեղ մօտենալ, իսկ դո՛ւ, քանի գլխանի ես, որ համարձակուեցար այստեղ գալ. այս բոպէին քո մարմինը կտոր կտոր կանեմ և գիշատիչ կենդանիներէ կերակուր կը դարձնեմ:

Այս տեսելով՝ երեք գլխանի դուր, հէնց էն էր՝ ուզում էր՝ որ խեղճ Եահգադէի վրայ շարձակուէր և շների ու գալլերի փայ աներ, երբ Եահգադէն Աստուծոյ անունը լիշելով, դե հօր բնակարանից իւր հետ բերած մեծ հովուական ցուպը երեք անգամ գլխին պտտացնելով, այնպիսի ուժգնութեամբ

գարկեց զԼի երեք գլխներին, որ երեքից՝ երկուսը միասին ջախջախեց իրար խառնելով ուղեզն ու ոսկորը. մնաց մէկը, ուզում էր, այն էլ դանակով կտրել, բայց յանկարծ, մի ինչ որ անդնդալին ձայն լսուեց. այդ ձայնին հետեւեցին և Մահզադէի մօտ գտնուած թէ շնչաւոր և թէ անշունչ առարկաները, բարձրագոյ այս խօսքերն ասելով.

— Ո՛վ հերոս, մի կտրիր երրորդ գլուխը, եթէ ոչ կը կենդանանայ. թո՛ղ այդպէս, ինքն-իրեն կը սատակի:

Մահզադէն դեին թողեց այդ դրուժեան մէջ և ոչխարներից հեռանալով, շտապ-շտապ վազեց սարը՝ դեի ապարանքը գնալու համար. իջաւ սարալանջն և այնտեղ տեսաւ հիանալի հոյակապ աշտարակ. մտաւ մէջը, շրջեց դեի ամբողջ սենեակները, հաւաքեց թանկագին ոսկեղէն և արծաթեղէն անօթներն ու զարդարանքները, շալակեց ուսի վրայ և դուրս գալով այդտեղից, սկսեց արագ-արագ բարձրանալ սարը և յետոյ կրկին ցածրանալ սարալանջն ու շուտով հասաւ իւր ոչխարներին. տեսաւ որ իւր ոտերիմ և իրեն գայլերին ու շներին կերակուր դարձնող պիղծ գեւն արդէն սատակել էր:

Արդէն գիշերուալ մուժ խաւարը կամաց-կամաց պատում էր չորս կողմն. իսկ Մահզադէն դեռ եօթ սարի ետեւն էր գտնուում իւր ոչխարներով. բայց Մահզադէն՝ չնայած այդքան հեռու տարածութեան մինչև իւր դե հօր բնակարանն, ուրախութիւնից այդ գիշերուալ մուժ խաւարի մէջ՝ այնպէս շտապ

և արագ ելեէջներ և ոստիւններ սնելով անցաւ սարահարթերի և սարերի վրայով, որ սովորական ժամիցն էլ մի փոքր առաջ հասաւ դե հօր աշտարակին: Ոչխարների ձայնի վրայ՝ աշտարակի դուռը բացուեց, իսկ կոյր դեւր դրան մէջ կանգնելով իւր սովորութեան համեմատ՝ սկսեց ոչխարները համարել. բայց սրբան մեծ եղաւ դեի զարմանքն, երբ համարեց ու հաշուից իմացաւ որ երկու անգամ աւելացել է ոչխարների թիւը. իսկոյն մտքի ընկաւ, որ Մահզադէն գնացել է իւր միջնակ եղբօր մօտ, սպանել է նրան և ահա նրա ոչխարները քշել բերել է իւր ապարանքը: Ուրախութիւնից դեւր դուռը փակելուց հետոյ՝ Մահզադէի վզովը փաթաթուեց և այս գովասական խօսքերն ասաց.

— Ապրես, շատ ապրես, քաջ զաւակս, պատիւ և գովասանք քո հերոսութեան, որ դու այդ պատանեկութեան հասակումն այդքան ուժեղ և զօրեղ ես եղել և քո այդ փոքրիկ մատներով կարողացել ես ջախջախել իմ ոտերիմ թշնամի դե եղբօրս գլուխը:

Ծերունի կոյր դեւր Մահզադէի այսպիսի բաջազործութեան համար շատ սիրեց նրան և չէր իմանում նրա այդ քաջութեան համար՝ ինչպէս շնորհակալ լինի: Նա ունէր իւր մօտ դեւային յատուկ կախարդական մի քանի գործիքներ, ուստի ցանկացաւ այդ կախարդական գործիքները նրան ընծայել որպէս նուէր և նրանց մանրամաս բացատրութիւններն էլ յայտնել, բայց չհամարձակուեց, քաշուելով՝ որ մի գուցէ Մահզադէն վիրա-

ւորուի այդ տեսակ հասարակ նուէրներով: Այդ
 գիշերն էլ դեւի սովորութեան համեմատ, Շահգա-
 գէն մորթոտեց մի քանի ոչխարներ ու խորովե-
 լուց յետոյ սկսեցին ընթրիք անել: Շահգագէն
 երկար ճանապարհներ, սարեր ու ձորեր մանգա-
 լուց, այնպէս յօգնել էր, որ հազիւ-հազ կարողա-
 նում էր իրեն պահպանել: շատ սրտով ուզում էր մի
 փոքր ննջել, բայց չէր ուզում գրանով անհնա-
 զանդ ցոյց տար իրեն դե հօր առաջ, որովհետեւ
 դեռ դեւր տեղնուտեղը ծալապատիկ ամուր նստած
 էր ու մեծ ախորժակով ուտում էր ոչխարի միսը:
 Մի փոքր ժամանակամիջոց անցնելուց յետոյ, վեր-
 կացաւ դեւր սեղանից, իսկ Շահգագէն վերքաղեց
 սեղանն ու պատրաստուեցան քնելու: Հէնց իսկ այդ
 րոպէին, երբ Շահգագէն իւր ջախջախուած ու
 թուլացած ոսկորներին ուզում էր մի փոքր հան-
 դստութիւն տար, դեւր մօտեցաւ նրան ու ասաց.

— Սիրելի որդի Շահգագէ, նորից խնդրում
 եմ, որ այժմ գոնէ լսես ինձ և վաղը չգնաս իմ
 եօթ գլխանի ամենամեծ եղբօրս մօտ. ինչ հարկա-
 ւոր է քեզ այսքան ոչխարներ և ոսկի ու գանձ.
 քո կեանքը ինձ համար աւելի թանգ է, քան թէ
 քո բերած զարդերն ու ոսկիները:

Շահգագէն պատասխանեց.

— Լսիր հայր, պէտք է անպատճառ զնամ.
 դու մի կարծիր թէ քո եօթ գլխանի դեւ եղբայրդ
 կլաղթի ինձ, երբէք: Այն Աստուածը՝ որն իմ ձեռ-
 քով կատարեց երեկուայ իմ յաղթութիւնը քո ե-
 ղեք գլխանի դեւ եղբօր վրայ, Նորա ամենակարող

զօրութեամբ կը ջախջախեմ ու կը սատակացնեմ
 նաև քո եօթ գլխանի դեւ եղբօրդ. յոյս ունեմ կրկին
 Աստուծուց, որ եթէ դէպք լինի և ինձ հետ մենա-
 մարտելու դուրս գայ քառասուն գլխանի դեւն էլ,
 լնաւ գիտենաս, հայրիկ, որ նրան էլ կ'աղթեմ և
 ջախջախելով կը սատակեցնեմ:

Իւն այլ ևս ոչինչ չխօսեց: Կէս գիշերին եր-
 կուսն էլ գիշերուայ խոր քնի մէջ ընկղմուեցան:

Միւս առաւօտը դարձեալ սովորութեան հա-
 մեմատ՝ ոչխարները դուրս քշեց աշտարակից արա-
 ծացնելու համար: Շահգագէն մտքումը դրեց այդ
 օրնեւեթ գնայ եօթ գլխանի դեւի մօտ և տեսնել,
 թէ ինչ տեսակ արարած է լինելու դա, որին իւր
 դեւ հայրն այնքան գովում էր ոյժի կողմից և իրեն
 էլ խիստ զգուշացնում: Շահգագէն ոչխարներին
 քշեց շատ և շատ հեռու. անցաւ մի քանի սարեր
 և սարահարթեր և մօտեցաւ միջնակ երեք գլխանի
 դեւի աշտարակին, այսինքն եօթ սարի սահմաններին:
 Այստեղից էլ առանց հանգստանալու, դարձեալ
 սկսաւ շարունակել ճանապարհն և անցաւ կրկին
 մի քանի սար, լեռ, հովիտ ու խոր-խոր ձորեր և
 վերջապէս մօտեցաւ տասնևչորրորդ սարի սահ-
 մաններին, այսինքն կարմիր կոյր դեւի բնակարա-
 նից սկսած քսանևմէկերորդ սարի սահմաններին:
 Քսանևմէկերորդ սարին մօտենալուն պէս՝ ստորո-
 տում մի փոքր հանգստացաւ ու յետոյ սկսեց բարձ-
 րանալ սարի գլուխը. այդտեղից Շահգագէն նկա-
 տեց մի մեծ և բարձր աշտարակ. հասկացաւ՝ որ
 այդ եօթ գլխանի դեւի կացարանն է ու սկսեց

սարի գլխից ցած վազել դէպի սարալանջը: Աշտարակի առաջ տարածուած էր երկար տափարակ տարածութիւնն, որը ծածկուած էր կանաչ խոտով և որի վրայ արծ ծուծ էին՝ իւր մօտ եղած ոչխարներից երեք անգամ աւելի ոչխարներ. թէ աշտարակը, թէ դրա մօտ եղած տարածութիւնները, թէ այդ կանաչագարդ մարգագետինն և թէ մարգագետնում արածող ոչխարները, սպիտակ գոյն ունէին՝ որպէս ձիւն: Մահադէն, երբ վերջապէս մօտեցաւ կանաչագարդ մարգագետինն, այլ ևս չկանեցաւ գնալ եօթ գլխանի դէի կացարանն, որովհետև շատ յօգնել էր, այլ իւր ոչխարները միացնելով այնտեղ եղած ոչխարների հետ, դարձրեց լետ՝ դէպի տուն գնալու: Կարծ ճանապարհ անցնելուց յետոյ, յանկարծ Մահադէի ականջին հասնում է դէի ուժգին ձայնը. լետ է նայում և ինչ է տեսնում. ահագին բարձրութեան ու մեծութեան մի եօթ գլխանի դէը՝ կատաղած ու փրփրած որպէս ամեհի դժոխային վիշապ, աշտարակից դէպի իրեն է գալիս: Մահադէն սկզբում սարսափահար է լինում, բայց շուտով Աստուծոյ անունը յիշելով իրեն մի կերպ ոյժ է տալիս ու կանգնում է մէկ տեղ, յոյսը դնելով Աստուծոյ վրայ: Դէը մի փոքր մօտենալով, բարձր ձայնով գոռում է.

— Ո՛վ դու մահկանացու, ինչ սրտով դու այստեղ ապարանքս եկար և իմ սեփհական ոչխարները քշում ես. այս րոպէիս, թո՛ղ, դու այդ ոչխարներն իրենց տեղն անշարժ, իսկ դու էլ, եկ շուտ ինձ մօտ և երկրպագիր, որ քո արածներիդ հա-

մար թողութիւն անեմ և քեզ էլ ազատ թողնեմ: Մի՛թէ չգիտես, ո՛վ չիմար և թոյլ արարած, որ այս տեղերն ինձ է պատկանում և իմ ահիցը՝ վերև օդի մէջ թռչունն և ներքև գետնի երեսին՝ սողունը չեն համարձակում անցնել, իսկ դու, քանի գլխանի եղար, որ համարձակուեցար այդ քալն անել և անվախ ու համարձակ իմ սեփհական հողի մէջ ոտքը կողել ու ապականել:

Մահադէն լսելով դէի այդ տեսակ անարգ խօսքերը, կատաղել էր վրիժառութեան հօգով և կատաղած առուծի նման այն է՝ ուզում էր իւր դէի հովուական ցուպով մէկ ականթարթում եօթ գլխանի ամեհի դէ-վիշապին ջախջախել, բայց իրեն զսպեց ու որոտալի ձայնով պատասխանեց.

— Ո՛վ դու գարշ, պիղծ և անարգ դէ վիշապ, մօտեցիր ինձ և այն ժամանակ ցոյց կտամ քեզ՝ թէ ես քանի գլխանի եմ, կամ ո՛վ եմ և կամ թէ ինչ ոյժի տէր եմ:

Եօթ գլխանի դէն՝ երբ լսեց հասարակ մահկանացուից այդ տեսակ անամօթ պատասխանն, որն բոլորովին չէր սպասում, փրփրեց, կատաղեց և որպէս դժոխային վիշապ՝ նետուեց Մահադէի վրայ: Մահադէն բոլորովին չվախեցաւ դորանից, այլ նորից Աստուծոյ անունը յիշելով, ձեռն առաւ իւր կոյր դէ հօր հովուական ցուպը, յարձակուեց եօթ գլխանի դէի վրայ և որքան ոյժ ունէր բազուկների մէջ, մէկ ականթարթում այնպեա ուժգին հարուածով գարկեց դէի գլխներին որ Աստուծոյ կարող զօրութեամբ դէի վեց գլուխը, ջախջախեց

ու գլխները միսն ու ոսկորն իրար հետ հաւասարեցրեց: Մնաց մէկը, ուղեց այն էլ դանակով կտրել ու վերջ տալ այդ ամեհի լպիրշ անամօթ դեւ կեանքին, բայց դարձեալ լանկարծակի մի ինչ որ անդհդային դըրդիւն լսեց: Այդ անդհդային ձայնին ձայնակցեցին և Շահադէի մօտ եղած թէ շնչաւոր և թէ անշունչ առարկաններն, որոնք նոյնպէս առաջուայ նման ասացին.

— Ո՛վ հերոս, մի կտրիր եօթերորդ գլուխն, եթէ ոչ կկենդանանայ. թող այդպէս, ինքն իրեն կը սատակի:

Շահադէն այլ ևս դեին ձեռք չտուեց: Իսկոյն հանեց իւր հովուական մաղախից մէկ փոքրիկ շիշ, լցրեց դեւ գլխներից հոսող արիւնով ու դրեց գըրպանն ու յետոյ թողնելով ոչխարներին այնտեղ, ինքը դիմեց եօթ գլխանի դեւ աշտարակը: Մօտեցաւ աշտարակին, ներս մտաւ մէջը, շրջեց չորս բոլորքը և հաւաքեց թանկագին ոսկէ և արծաթէ զարդարանքներն: Ապա բացեց այն սնդուկն, որի մէջ գտնուում էր թաշկինակում փաթաթած իւր դե հօր աչքերն և այն էլ դրեց գրպանը: Քիչ յետոյ միտն ընկաւ իւր դե հօր ասած ոսկէաղբիւր կոչուած առուակը. գտաւ իսկոյն ներքնայարկի անցքը և սանդուղտներով վազելով դէպի ցած, ճրագի լոյսով տեսաւ առուակը: Երբ նայեց առուակին, շատ հաւանեց, իսկոյն գլուխը կոխեց մէջն և ամբողջովին գլուխն ոսկէգօծուեցաւ: Իւր ոսկէ մագերը դեւ սանդրովը գեղեցիկ սանդրեց և ոչխարի մորթին գդակի ձև տալով, փաթաթեց գըր-

խին: Ներքնայարկից բարձրացաւ վերև: Սկսեց նորից շրջել դեւ ապարանքը, դարձեալ հաւաքեց թանկագին և աչքի ընկնող իրերն ու բոլորն ամփոփելով իւր հովուական մաղախի մէջ, դուրս եկաւ աշտարակից ու եկաւ ոչխարների մօտ: Տեսաւ որ դեւ արդէն սատակել էր: Շահադէին այժմ տխրացնում էր այն միտքը, թէ երբ պէտք է հասնի իւր դե հօր բնակարանը, քանի որ նախ՝ ժամանակ քիչ ունէր, երկրորդ՝ որ շատ և շատ ուշացել էր և կէս գիշեր էր դարձել այդ եօթ գլխանի դեւ հետ կռուի բռնուելու պատճառով, և երրորդ՝ որ շատ երկար տարածութիւններ ունէր անցնելու իւր յողնած ու ջարդուած ստքերով մինչև իւր բնակարան հասնելն և չէր իմանում ինչ անէր: Մնար այնտեղ այն ամալի դաշտում՝ վախում էր նախ՝ գիշատիչ կենդանիներին կերակուր դառնալուց և երկրորդ էլ՝ չէր ուզում իւր դե հօրը զանազան մտածմունքների անդունդն ընկղմէր իւր վերաբերմամբ: Նորից մտածեց ու վերջնականապէս վրձուեց ճանապարհ ընկնել և շուտ ու արագ քայլերով հասնել դե հօր բնակարանին՝ նշանակած ժամանակին: Մի քիչ հանգստացաւ: Յետոյ հանեց հովուական պարկից ուտելիքէններ ու կերաւ և ապա բոլոր ոչխարներին լետ դարձնելով, շտապ-շտապ քշեց, իսկ ինքն էլ սխեց արագ քայլերով առաջ ընթանալ: Շատ չարչարանքների ու տանջանքների հանդիպելուց յետոյ, վերջապէս մի կերպ անցաւ քսանմէկերորդ սարը, և հագիւ-հագ իւր սովորական ժամանակից մի փոքր ուշ՝ հասաւ իւր դե հօր

աշտարակին: Ոչխարները ձայնի վրայ՝ աշտարակի դուռը բացուեց, և դեռ դրան մէջ կանգնելով՝ սկսեց ոչխարները համարել և ինչքան զարմացաւ, երբ դեռ ոչխարների թիւը եռապատիկ համարեց: Կոյր դեռ Մահազդէի այս տեսակ քաջագործութեան համար շատ ուրախացաւ և իսկոյն հասկացաւ, որ Մահազդէն արդէն սպանելէ և իւր ամենամեծ եօթ գլխանի դե եղբօրը: Իսկոյն դուռն ամուր փակեց և ներս գնալով իւր սենեակը, կանչեց իւր մօտ Մահազդէին, նստացրեց ծնկան վրայ, համբուրեց աչքերից և ուրախ ձայնով ասաց.

— Ով դու Աստուածային Ոգի, դու, գերբնային զօրութիւն, ո՛չ թէ դու մահկանացու արարած ես եղել, այլ Բարձրագոյն Ոյժ, որովհետև այդ տեսակ գործը միայն կարող էր անել Բարձրեալ Աստուածն և ոչ հասարակ հողեղէն արարածը: Ես որ տարիքով քեզանից մեծ, աւելի մեծ ոյժի տէր և դեի սերունդ, չկարողացայ եղբայրներիս վնասել և ընդհակառակը՝ նոքա ինձ յաղթեցին ու կուրացրին, բայց դու, ով հողեղէն արարած, այն դու կարողացար կործանել նրանց և պատճառ եղար իմ՝ մութ աշխարհից լոյս աշխարհը տեսնելուն: Ուրեմն, դու, իմ սիրելի և քաջ Մահազդէ, քո մէջ բնակեցրած ունիս այդ Ոյժը, և ինչպէս երևում է, բոլոր յաղթութիւնները գործել ես այդ աներևոյթ Ոյժովը, ուստի և ես երկրպագու եմ դառնում քո այդ Ոյժին, այսինքն քո ճշմարիտ Աստուծուն, ընդունում եմ քո սուրբ հաւատն և այն բոլորն՝ որոնց որ դու սլաշտում և երկրպագում ես:

Գեւն այս խօսքերը վերջացնելուց լետով՝ մի

քանի անգամ Մահազդէի աչքերից համբուրեց և խնդրեց պատմել՝ թէ ինչպէս կարողացաւ սպանել իւր ամենամեծ եօթ գլխանի եղբօրը:

Մահազդէն շատ ուրախացաւ, որ իւր անհաւատ դե հայրն Աստուած պաշտութիւնն ընդունեց և պատմեց եօթ գլխանի դեի սպանութեան մանրամասնութիւնը: Ապա հանեց գրպանից թաշկինակում փութաթաճ իւր դե հօր աչքերի գնդակներն ու շիշով լի եօթ գլխանի դեի արիւնն, աչքի գնդակներն իրենց տեղերը դարսեց և նրանց վրայ եօթ գլխանի դեի արիւնից մի փոքր սրակելով, իսկոյն կոյրի աչքերը բացուեցան: Գեւն այժմ պարզ տեսնելով լոյս աշխարհը, պատանի գեղեցկադէմ Մահազդէին իւր ոսկեգանգու մազերով, բազմաթիւ հազարաւոր ոչխարներն և իւր սպարանքի մէջ գրանուած ոսկեղէն ու արծաթեղէն զարդարանքները, գոհունակ սրտով փառք տուեց Ամենաբարձրեալին և նորից համբուրելով Մահազդէին, ասաց.

— Սիրելի որդի, այսուհետև դու, իմ հարազատ որդու պէս ես լինելու ինձ համար, կապրես ինձ հետ մինչև մահս անբաժան, որովհետև դու, այնպիսի լաւութիւնն արիւր ինձ, որը միայն կարելի էր սպասել հարազատ որդուց և ոչ օտար և անծանօթ պատանուց:

Սյդ օրից անցան տարիներ...

Մէկ օր Մահազդէն ասաց դեին.

— Հայրիկ, ճիշտ է այստեղ ապրելը լաւ է ինձ համար, բայց հարազատ ծնողներիս սէրն աւելի է շարժում իմ որդիական սիրտն և արամադրում է

ինձ՝ հեռանալ այստեղից այս մօտիկ օրերն և գնալ հայրենիքս տեսնելու և իմանալու, թէ ինչ դրութեան մէջ են գտնուում իմ այսքան երկար տարիների բացակայելուց յետոյ՝ թէ իմ ծնողներն և թէ մեր ողջ թագաւորութիւնն, նամանաւանդ, աւելի հետաքրքրում եմ նրանով, թէ արդեօք, իմ հրէշ քոյրն ողջ է թէ մեռած:

— Այս խօսքերը հաճելի չեղաւ դեհն և ասաց. — Ո՛րդի, մի գնար, այսքան ժամանակ այստեղ ես եղել ինձ մօտ և մենք որպէս հայր և որդի միասին ենք ապրել. իսկ հիմայ, դու ուզում ես հեռանալ ինձանից. ինչ պէտք է լինի իմ դրութիւնն արդեօք մենակ մնալով: Ձէ, որդի, եկ լսիր ինձ և մի գնար. իսկ եթէ աղաչանքս չես լսի և անպատճառ կերթաս, այն ժամանակ, աւելի լաւ է ինձ ողջ ողջ ձեռքովդ թաղես այս ապարանքիս մէջ ու այնպէս գնաս, որովհետեւ ես արդէն ծերացել եմ և առանց քեզ մէկ օր էլ կենդանի չեմ ապրի: Ծերունի միազլիտանի կարմիր դեւը շատ այս տեսակ խօսքեր ասեց Եսհազէին՝ որպէս զի համոզի՝ որ իրենից չը հեռանայ, բայց իդուր: Իւնն ոչ մի բանով չկարողացաւ լեա կանգնեցնել Եսհազէին իւր մտադրութիւնից: Վերջիվերջոյ դեւը համոզուելով՝ որ Եսհազէի սիրտը ծնողական սիրոյ գրգիռով լցուած, չի կարողանում ոչ մի հնարքով համոզել, փաթաթուեց երիտասարդ Եսհազէի վրդովն ու մի քանի անգամ համբուրելով աչքերից ու գանգուռ ոսկէգոյն մաղբրից, ասաց.

Սիրելի որդի, ուրեմն, երբ վերջնականապէս

վճուել ես հեռանալ ինձանից, և սրտով ուզում ես տեսնել հայրենիքդ ու ծնողներդ, սորա համար օրհնում եմ քեզ իմ ծերունի բերանովս: Գնա՛, որդի, Աստուած քեզ օգնական, բայց չմոռանաս, որ եթէ մի որեւէ դէպքի վերաբերմամբ հեռանալու լինիս ծնողներիցդ, անպատճառ ինձ մօտ գաս: Ահա, այժմ քեզ կտամ երեք հատ դեւային կախարգութեամբ շինուած՝ չարիքից ազատուելու գործիքներ, որոնց այս բոպէիս կը բերեմ և կը ցոյց տամ քեզ և ամեն մէկ գործիքի ոյժն ու զօրութիւնն էլ կը պատմեմ:

Ծերունի միազլիտանի կարմիր դեւն այս խօսքերն ասելով, գնաց և բերեց Եսհազէի մօտ՝ մեծ փաթոթի մէջ փաթաթած սանդղ, փոքրիկ դանակ և ջրով լիք փոքրիկ շիշը: Գեւը մէկ մէկ հանեց փաթոթի միջից և Եսհազէին ցոյց տալով, ասաց.

— Ահա, սիրելի գաւազիս, այս սանդղ այն կախարգական ոյժն ունի, որ եթէ թշնամին քեզ յաղթելիս լինի, իսկոյնեթ, նախ քան թշնամուդ մօտենալը՝ գցիր առաջն, և իսկոյն նրա տառջին գտնուած ամբողջ հարթ տարածութիւնը կը դառնայ մի անմերձեանալի անտառ: Եթէ նրանից մի կերպ թշնամիդ ազատուի և կրկին ուզենայ քեզ ոչնչացնել, յետոյ գցիր դանակն, և գցելուն պէս իսկոյն ամբողջ տարածութիւնը դանակի սուր-սուր երեսների կը փոխարինէ, որն և թշնամուդ կարգելէ ճանապարհ շարունակելու: Եթէ բան է, այդ էլ չը կարողացաւ քեզ օգնել թշնամուդ ազատուելու համար, ապա, գցիր ջրով լիք շիշն, և իսկոյն նրա

առաջին կը տարածուի մե՛ծ և լայնածաւալ ծով: Կարմիր միազլխանի դէն այս կախարդական գործիքները տուեց Շահգադէին և ճակատից համբուրելով, արտասուախառն աչքերով ասաց:

— Սիրելի որդի, նորից կրկնում եմ, Աստուած օգնական լինի քեզ, բայց զգո՛յշ եղիր, որ փորձանք եղած ժամանակը, մտահան չանես այդ գործիքների գործածութիւնն և ինչպէս էլ ապել եմ, այնպէս էլ կանես: Բացի սրանցից, դարձեալ տալիս եմ քեզ, սիրելի զաւակ, որպէս թանկագին ընծայ, դժբաղդութիւններից ժամանակ քեզ օգնութիւն հասցնելու համար, ահա՛, այս թղթէ կապոցի մէջ դարստած իմ և իմ երկու դե եղբայներիս նժուգների մագերն՝ առանձին-առանձին թղթերում փաթած, այն նժուգների մագերն, որոնց, հայրս իւր մահուան օրը բաշխեց ինձ՝ չափից դուրս սիրելու պատճառով: Ահա, սիրելիս, եղբայներիս թշնամութեան պատճառն ինձ հետ՝ աւելի սրանք եղան, մանաւանդ մեծ մեղքօրս, որովհետեւ գլխաւորապէս աւելի նա կուրացրեց ինձ հօրս մահից յետոյ: Ես այն մագերը պահել էի մի այնպիսի տեղ, որ դժուար թէ սատանան էլ գտնէր, և նրանք, երբ կուռի բռնուեցին հետս և խլեցին ինձանից հօրս տուած բաժնից մեծ մասը, շատ և շատ աշխատեցին այս մագերի կապոցն էլ գտնել՝ որպէս զի իրենց հետը տանէին, բայց ո՛չ մի կերպ չկարողացան գտնել: Հրեղէն նժուգների մագերի կապոցը, ճիշտն ասած, ես ինքս էլ մոռացել էի և արա համար էլ ոչինչ չը պատմեցի քեզ: Հիմա,

ասում եմ քեզ, որ եթէ որեւէ փորձանքի ժամանակ մե՛ծ կարիք ունենաս, այս կապոցի մէջ փաթած հրեղէն նժուգների մագերից՝ որն որ մի փոքր ծայրից այրես, մնացեալը ծոցդ կպահես, իսկայն նոյն մագի հրեղէնը կը յայտնուի քեզ մօտ իւր բոլոր պատերազմական պատրաստութիւններով, բայց բոլորովին չփախենաս նրանից: Աերցու յետոյ հրեղէնի վրայից զէնքերն ու զրահներն և զրահաւորուիր և հէնց որ բոլոր պատերազմական գործիքները կանես վրադ, դու էլ կալակերպուես և կզառնաս այն գոյնի դեի կերպարանքի, ինչ գոյնի հրեղէն նժուգդ կլինի: Նա մարդկային ամեն լեզու իմանում է, մանաւանդ, արաբերէն շատ լաւ է խօսում և դու էլ՝ նոյն ժամանակն և եթէ կը սկսես պատասխանել արաբերէն լեզուով: Ինչ որ կը կամենաս, թէ լաւ թէ վատ, հրամայիր և նա պատրաստ կլինի քո բոլոր հրամանքներդ կատարելու: Եթէ մինչև անգամ ուղարկես կուռի մի լիօնաւոր թշնամու բանակի դէմ, այնտեղ էլ կերթայ ու բոլորին վախճան տալով՝ հնազանդութեամբ ու հլու հպատակութեամբ իւր բոլոր պարտականութիւնը կը վերջացի: Քեզ ծառայեցնելուց յետոյ, երբ այլես հարկաւոր չի լինի և կը կամենաս արձակել, նժուգի վրայ կրկին կը դարստես կարգով վրադ եղած զէնքերն ու զրահները, ծոցդ պահած նժուգի մագի այրած մնացորդը կը հանես և կայրես ամբողջովին և նա իսկոյն մէկ ակնթարթութում կ'անյայտանալ աչքիցդ, իսկ դու էլ նորից ալակերպուելով՝ քո իսկական կենսաբանքն կը

Մեր քաջ երկտասարդ Մահապարհ ընկաւ:

Մտտ գնաց թէ քիչ գնաց Աստուած գիտէ, վերջապէս հասաւ իւր հայրենիքի սահմաններին: Մօտենալուն պէս, երբ նկատեց որ իւր չորս կողմը մեւելու թիւն է տիրում և ոչ մի խրատած չէ երևում, սաստիկ զարմացաւ: Նայեց այս ու այն կողմը՝ մարդ չտեսաւ. յետոյ անցաւ իրենց սովորական երկար ու նեղ փողոցներն և բոլոր իրեն ծանօթ այդ տեղերը, դարձեալ ամալի ու դադարկ պատահեց իրեն: Այս բոլորը տեսնելով Մահապարհն՝ իւր աչքերին չէր հաւատում, կարծելով որ իւր աչքերը խաբում են իրեն, սկսեց նորից բոլոր տեղերը շրջել և այժմ կրկին նոյն տեսարանները պարզ ու ակնյայտնի տեսնելով, սկսեց մտածութեան խոր անդունդի մէջ ընկղմուել: Քիչ մտածելուց յետոյ Մահապարհն ինքն իրեն ասաց. — «Մի գուցէ ես ուրիշ թագաւորութեան մէջ եմ գնացել... բայց չէ որ այս շինութիւնները պարզ ապացոյց են լինում որ մեր հայրենի հողումն եմ գտնուում, բայց այս դատարկութիւնն և ամալութիւնն ինչ է նշանակում... բոլորովին ոչինչ չեմ հասկանում... մի գուցէ իմ հրէշ քոյրը մեծացել է և նա է մարդկերանց կեանքին վերջ դրել... ո՞վ գիտէ... կամ մի գուցէ օտար արիւն-ուռշտ թշնամին է յարձակուել մեր թագաւորութեան վրայ և բոլորովին անխնայ սրախոխող անեղով՝ կոտորել են... ա՛խ Աստուած իմ, ո՞ւմնից իմա-

նամ իսկութիւնը, ճշմարտութիւնը... ո՞վ Տէր բարձրեալ Աստուած, տո՛ւր կենդանի շունչն ու հոգի իմ սիրեցեալներից գոնէ մէկին՝ որ նա, այո, նա պատմէր ինձ իրենց դառն այս վիճակին հասնելու պատճառն և ես է՛լ՝ կարողանայի քո Ամենագոր ոյժովն՝ ոչնչացնել այսքան կոտորածներ հասցնողին»: Մահապարհին մեւակութիւնից ճանապարհին սարսափն աւելի ու աւելի էր բռնում և չնայած իւր սրտի քաջութեանը, սկսեց դողալ: Նորից ընկղմուեցաւ մտածութեան ալիքների անդունդն և կամաց համրաքալլ սկսեց առաջ գնալ դէպի իրենց պալատը՝ շարունակ իւր չորս կողմը նայելով, որտեղ դարձեալ ոչ ոքի չէր պատահում: Մօտեցաւ վերջապէս իրենց պալատին, բայց նորից ոչ ոք չյայտնուեց իրեն դիմաւորելու: Մտածութեան մէջ՝ իւր հրէշ քոյրը մտաբերելով, ասաց ինքն-իրեն — «Մի թէ իմ հրէշ քոյրն ամբողջ թագաւորութիւնն ամալի դարձրեց և ամբողջ մարդկութիւնը կերաւ... ո՛ւր են իմ ծնողները... ոչ ոք չէ երևում... անպատճառ բոլորն էլ հրէշին զոհ են գնացել... ափսոս ափսոս իմ թանկագին ծնողներ, որ այժմ ձեր սիրելի որդին՝ հայրենիքը վերադառնալով, չը կարողացաք նորան կրկին տեսնել... — Այս խօսքերն արտասանելուն պէս՝ Մահապարհն փոքր առ փոքր թուլանալով՝ ուշաթափուեց, և նամանաւանդ մեւակութեան սարսափից ու ահից, յանկարծ վալը ընկաւ ու սկսեց արտասուախառն աչքերով դառն հեկեկալ: Մի փոքր ուշքի դալուց յետոյ, Մահապարհն մօտեցաւ մի կերպ պալատին. ուզեց սանդուխտնե-

րով պալատը բարձրանա: և շրջել իրենց սենեակները՝ տեսնելու համար թէ մի գուցէ այն տեղերը մարդ կարողանար գտնել, բայց սիրտ չառաւ վերեւ գնալու, վախենալով՝ որ գուցէ իւր հրէշ քոյրը թագնուած լինելով մի որև տեղում, յանկարծակի իւր վրայ յարձակուի և իրեն մահացնի: Ինչ անէր: Բարձրանար, վախենում էր, չբարձրանար և չտեսնէր իւր աչքերով իրականութիւնը պալատի մէջ ևս, խղճի խայթը կրճոտում էր իւր երիտասարդացին սիրտը: Վերջապէս շատ մտածելուց յետոյ, Աստուծոյ անունը յիշելով՝ իրեն մի կերպ ամրապնդեց և վերջնականապէս վճռեց բարձրանալ պալատը՝ տեսնելու իւր երեակայած հրէշ քրոջն ու նրանից իւր ոխը հանելու՝ իւր այսքան բազմաթիւ մարդկանց կործանման համար:

Շահագոյշ սանդուխտներով բարձրացաւ պալատը, մտաւ իրենց շքեղ ապարանքը՝ բայց դըժբաղդաբար ոչ ոքի չտեսաւ: Յետոյ մտաւ հիւրասենեակ, սեղանատուն, ննջարան, բայց այդ տեղերն էլ ոչ ոքի չտեսաւ: Համարեա ամբողջ պալատը շրջեց, բացի իւր հրէշ քրոջ սենեակից, և կրկին և կրկին ոչ ոքի չտեսաւ իրենց բնակարաններում, ո՛չ իւր ծնողներին և ո՛չ էլ պալատականներին ու բարձրաստիճան իշխաններին: Սկսեց այս անգամ աւելի յուսահատութեան մէջ ընկնել ու ասաց ինքն-իրեն—«Ինչ բան է այս, հրաճք է թէ իրականութիւն... եթէ ճիշդ իմ հրէշ քրոջ արածն էլ լինի այս, միթէ ամբողջ մեր լայնածաւալ տէրութեանը՝ նա միայն վերջ դրեց իւր մարդակերութեամբ: Իսկ եթէ հրէշ քրոջս չմեղադրեմ և ու-

րիշ թշնամի տէրութեան արած լինի այս բոլոր իմ տեսածները, միթէ այնքան անգութ եղաւ նա, որ մեր հօր տէրութեան վրայ պատերազմ դալով, յաղթեց և գերելով բոլոր բնակիչներին, մարդկանցից էլ ոչ ոքի կենդանի չթողեց... իսկ կենդանիներն և անասուններն ո՛ր կորան, ո՛ր տեղ անյայտացան... միթէ ազահ թշնամին կենդանիների և թուռուների թագաւորութիւններին էլ վերջ դրեց»...:

Շահագոյշին յանկարծ պատկերացաւ իւր հրէշ քրոջ ահւելի պատկերն և նա սկսեց պալատի մէջ մենակութիւնից տերևի նման դողայ, բայց քիչ յետոյ՝ Աստուծոյ անունը յիշելով, մի կերպ քաջալերեց իրեն ու մտադրուեց մտնել այն սենեակն, որտեղ փոքր հասակում, օրօրոցումն պառկած, իւր հրէշ քոյրն էր գտնուում: Կամացուկ մօտեցաւ նա իւր հրէշ քրոջ սենեակին, մի փոքր դուռը բացեց և ներս նայելով սենեակի մէջ, ընթերցո՞ղ, գու՛ երեակայի՛ր, թէ նա ինչ տեսաւ: Հրէշը մի գազրելի և դեւալին դէմքով նստած էր աթոռի վրայ ու սուրսուր ատամները կէս արշինաչափ դուրս ցցած այս ու այն կողմն էր նայում իւր սարսափելի չռած աչքերով: Նրա առաջ արաստաղից կախուած էր Շահագոյշի ծերունի Ձէն թագաւորի մարմնի կէս մասը, որին երբեմն շուտ-շուտ ահարկու կերպարանքով նայելով կրկնում էր այս խօսքերը.—«Այսօր ուտեմ, վաղն ինչ անեմ»: Գլխով յայտնաբերեց Շահագոյշն այս բոլորն իրականապէս տեսնելով, իսկոյն ամբի ընկաւ, որ Աստուծոյ տեսիլքի

ասացուածքը՝ ճիշդ կատարուել է հրէշի միջոցով
 և իսկ և իսկ դձ է եղել բոլոր արարածների կորուս-
 տեան պատճառն և ոչ թշնամին: Քիչ սպասելուց յե-
 տոյ, Շահագդէն մտադրուեց մի կերպ փախչել այդ
 տեղից, բայց այդպիսի գաղտնագողի փախչելն ա-
 մօթ համարելով իրեն համար, ինքն իրեն ասաց.

— Ե՛ս... իմ փախչելը հրէշից... երբէք... այս-
 քանը իմ կողմից ստորութիւն կլինի... ես փախ-
 չեմ և ումնից... կին հրէշից... ո՛չ, ո՛չ, դարձեալ
 կրկնում եմ, երբէք: Այն Աստուածը՝ որ օգնա-
 կան եղաւ ինձ դեւերին կոտորելու ժամանակ, նա
 ևս օգնական կլինի հրէշից ազատուելիս: Ես, փո-
 խանակ փախչելու, աւելի լաւ է, կմտնեմ նրա
 մօտ և ուրիշ խորամանկ միջոցով կազատեմ ինձ
 նրանից և ոչ թէ փախչել, որն և ամենամեծ
 ամօթ ու նախատինք կլինի ինձ համար:

Շահագդէն այսպիսի քաջալերական և խրա-
 խուսական խօսքերով իրեն մի կերպ կարողացաւ
 սիրտ տալ ու այս անգամ դուռն ամուր բանա-
 լով ներս մտաւ հրէշի սենեակը: Երբ Շահագդէի
 հրէշ քոյրը տեսաւ իւր մօտ եկող անձանօթ հիւ-
 րին, շատ ուրախացաւ ու իսկոյնեւեթ մի ակնթար-
 թում կուլ տուեց առատաղից կախուած Շահ-
 գագդէի ծերունի հօր՝ դժբաղդ Զէն թագաւորի
 մարմնի կէս մասը:

Շահագդէն այս տեսակ զազրական տեսարանն
 երբ տեսաւ իւր աչքերով, շատ սրտնեղեցաւ և բար-
 կութիւնից ուզում էր հէնց հրէշին տեղն ու տեղը
 մահացնէր, բայց իրեն զսպեց, վախենալով՝ որ մի

գուցէ նախ՝ հրէշին չը կարողանար յաղթել, և երկ-
 րորդ էլ՝ որ գուցէ իրեն կռուովը նրան աւելի և
 աւելի բարկացնելով՝ իրեն յաղթէր, և վերջիվերջոյ
 վախճան տար իւր կեանքին, ուստի և ձեռք չը
 տուեց: Քիչ յետոյ Շահագդէն սկսեց ինքն-իրեն
 մտածել և ասել. — «ճիշտ է, մեծ է Աստուծոյ զօ-
 րութիւնն և յոյս ունիմ որ նրա Ամենակարող ոյ-
 ժովը կարող եմ հրէշին յաղթել և կործանել, բայց
 ինչո՞ւ ինձ տանջեմ և չարչարեմ այսպիսի գա-
 զանաբարոյ հրէշի հետ մենամարտելովս: Աւելի լաւ
 է, մի խորամանկութիւն բանեցնեմ, եթէ ոչ, կա-
 րող է պատահել, որ մինչև իմ մենամարտելը նրա
 հետ, ինձ էլ իմ խեղճ ծերունի հօրս օրինակին
 հասցնի և մէկ ակնթարթում ինձ էլ կուլ տայ և
 վերջ դնի իմ մատաղահաս և երիտասարդ հասակիս:
 Ես կաշխատեմ նրանից մեր սովորական տանու սա-
 զրն ուզել և իրեն առաջը յօգնածութիւնս առաջ
 բերելով, կը խնդրուեմ որ դուրս գնամ պատշգամբը:
 Սազը մի փոքր ածելուց յետոյ, կամաց-կամաց սան-
 դուխտներով ծածուկ ցած կերթամ փողոցն և հրե-
 դէն նժուգիս միջոցով կը հեռանամ ուրիշ երկիր:
 Իսկ հրէշը, հաւատացած եմ, որ ինձ պալատում
 այլևս չը տեսնելով՝ կընկնի ետեւիցս, իսկ ես էլ նը-
 րան, իմ ետեւից գալու միջոցին, կը գլորեմ դե
 հօրս սովորեցրած կախարդական ծովը: — Մինչ Շահ-
 գագդէն այս մտածմունքներով շրջապատուած՝ կան-
 գնել էր հրէշի առաջ քարացած արձանի նման,
 հրէշը մօտեցաւ Շահագդէին և ուրախ-ուրախ ձեռ-
 քից բռնելով, տարաւ ու նստացրեց աթոռի վրայ,

ասելով.—«Եղբայր, այստեղ դու մի փոքր նստիր և հանգստացիր, իսկ ես կերթամ միւս սենեակը և կերակուր կը պատրաստեմ քեզ համար»։ — Այս խօսքերն ասելուց յետոյ, հրէշը կամեցաւ դուրս գնալ սենեակից, բայց Շահգադէն իսկոյն շտապով տեղից վերկացաւ և խորին կերպով գլուխ տալով՝ սիրայիր ասաց.—«Սիրելի քոյրիկ, շատ շնորհակալ եմ քո այս տեսակ հիւրասիրութեան համար, բայց խնդրում եմ, եթէ կարելի է, քո սազը տաս ինձ, որպէս զի դուրս գնամ պատշգամբը՝ մի փոքր ժամանակ անելու և զուարճանալու։ Ես, ուղիղն ասած, շատ երկար ճանապարհորդութիւնից, չափից դուրս յոգնած եմ և քունս էլ տանում է այստեղ, իսկ դուրսը՝ պատշգամբում քունըս չի տանիլ, որովհետեւ կը զբաղուեմ սազի անելովը՝ մինչև քո կերակուրի պատրաստելը, իսկ յետոյ էլ՝ ճաշս վերջացնելով՝ մի քիչ կը քնեմ, որով և ոյժերս կազդուրած լինելով՝ կրկին նորից կը շարունակեմ ճանապարհս։ Յուսով եմ և հաւատացած եմ, որ այս փոքրիկ խնդրուածքս կը կատարես անպայման, որով և մեծապէս շնորհակալ կը լինեմ քեզանից»։

Հրէշը սրտեղից կարող էր մտածել, թէ Շահգադէն խորամանկութեամբ սազը նրանից ուզելով՝ մտադրուել էր գաղտնի փախչել։ Հրէշը բոլորովին ոչ մի կասկած չտանելով Շահգադէի վրայ և նրա խօսքերը ճշդութիւն համարելով, բերեց ու սազը Շահգադէին տուեց և իրեն էլ առաջնորդելով՝ տարաւ պատշգամբը, իսկ ինքը մտաւ կրկին

իւր բնակարանն ու սկսեց ոչ թէ Շահգադէի համար կերակուր պատրաստել, այլ իւր սուր-սուր կէս արշինաչափ ատամները սրել, որպէս զի հիւրին աւելի համեղ ուտի։

Շահգադէն ձեռքն առաւ սազը և հրէշի առաջնորդութեամբ՝ դուրս գալով իրենց ապարանքի բազմաթիւ սենեակներից դէպի պատշգամբը՝ նստեց աթոռների մէկի վրայ ու սկսեց սազն անծել։ Երբ հրէշը ներս մտաւ ապարանքի խոր սենեակները, Շահգադէն մեծ ուշադրութեամբ այս ու այն կողմը լաւ նայելուց յետոյ, շուտով սազը պատից կախեց և արհեստական կերպով սազն այնպէս յարմարեց այդ օրուայ խիստ քամուն, որ քամին զարկուելով սազի լարերին, մեղմիկ և քաղցր ձայն էր հանում։ Շահգադէն այս խորամանկութիւնը նրա համար արաւ, որ իրենից հեռու սենեակների մէջ գտնուող իւր մարդակեր հրէշ քոյրը՝ ոչ մի կասկած չը տանէր իւր վրայ ու ապահով լինէր իրեն այնտեղ լինելու համար։ Յետոյ ինքը Շահգադէն էլ՝ զգոյշ և կամացուկ սողալով սանդուխտների վրայով, վազեց փողոցը, իսկոյն հանեց ծոցից կարմիր դեղ տուած հրեղէն նժուգները մագերի կապոցը, վերցրեց իւր դե հօր նժուգի մագը, մի փոքր ծայրից այրեց և մի փոքր ժամանակից յետոյ, կարմիր հրեղէն նժուգը իւր բոլոր պատերազմական գրահներով ու զէնքերով, խրխնջալով առաջ եկաւ Շահգադէի առաջ։ Շահգադէն երբ հրեղէն նժուգին իւր մօտը տեսաւ, շատ ուրախացաւ և իսկոյն նրա վրայից բոլոր

պատերազմական զէնքերը վերցնելով՝ շուտով հազաւ ու զրահաւորուեցաւ, իսկ ինքն էլ յանկարծ այլակերպուելով կարմիր միազլիսանի դէկ կերպարանքով, նստեց հրեղէն նժուղի վրայ, ամուր մտրակեց, թռաւ օդի մէջ ու սլացաւ առաջ:

Հրէշը ատամների սրելը վերջացնելուց յետոյ, դուրս եկաւ պատշգամբը և ի՛նչ տեսաւ: Սագը պատից կախուած և լարերն արհեստական կերպով քամուն արած, որից և լուում էր մեղմիկ բարակ ձայն, իսկ անձանթն, իւր սիրելի և համեղ կերակուրն՝ այլ ևս չկար: Այս ու այն կողմը սկսեց պտրտել, բայց ոչ մի տեղ չը կարողացաւ գտնել: Հրէշը իսկոյն մտքի ընկաւ, որ իւր անձանթի հիւրը՝ Շահգաղէն, խորամանկ միջոցով փախել է: Առանց երկար սպասելու, իսկոյնեւեթ պալատից դուրս վազեց փողոցը և Շահգաղէի յետեիցն ընկաւ: Հրէշը իւր անասնային ոտքերով՝ այնպէս արագ էր վազում, որ մինչև իսկ լաւ ընտիր հրեղէն նժուղն էլ կը դժուարանար այդպէս սրարշաւ սլանալ: Շահգաղէն չը նայած իւր անցած երկար տարածութեանը, յետ նայեց տեսնելու, թէ արդեօք՝ իւր հրէշ քոյրը իրեն յետեից գալի՞ս է թէ ոչ, և իրօք իւր յետեւը՝ հեռու տարածութեան վրայ նկատեց ճանճի չափ մի ինչ-որ բան: Իսկոյն հասկացաւ, որ դա իւր հրէշ քոյրն է լինելու, որը գալիս է իւր յետեից՝ իրեն ոչնչացնելու համար: Շահգաղէի սիրտը չը համբերեց և էլի յետ նայեց: Այժմ արդէն պարզ տեսաւ հրէշին, որը կատաղած ու փրփրած իւր վրայ էր գալիս: Իսկոյն յիշեց դէկ

տուած՝ թշնամուց ազատուելու կախարդական գործիքները՝ սանդրը, դանակը և ջրով լիք շիշը: Առաջ հանեց իւր ուսի վերայ շալկած հովուական մաղախից՝ դէկ ընծայած սանդրը և Աստուծոյ անունը յիշելով՝ իսկոյն գցեց իւր ետեւը գտնուած հարթ տարածութեան վրայ և մէկ ակնթարթում Շահգաղէի յետեւը գտնուած տարածութիւնը դարձաւ խիտ և անմերձենալի անտառ: Բայց չը նայած այդ կախարդական անտառի ծառերի խտութեանն և ծառերի միջև եղած ճանապարհի անանցանելիութեանը, այնուամենայնիւ հրէշն այդ բոլոր տեղերն անցաւ մեծ արագութեամբ, և ոչ մի վնաս չը կրելով՝ կրկին ընկաւ Շահգաղէի յետեից: Շահգաղէն տեսաւ, որ կախարդուած սանդրով իրեն չը կարողացաւ ազատել, երկրորդ միջոցին դիմեց իրեն պաշտպանելու համար, այն է՝ վերցրեց նա կախարդուած դանակը և գցեց իւր յետեւը՝ հրէշի առաջ: Իսկոյն ամբողջ տարածութիւնը դանակի սուր-սուր երեսների փոխարինուեցաւ: Հրէշը այդտեղից էլ կարողացաւ իրեն մի կերպ ազատել, կրկին ոչ մի վտանգի չենթարկուելով և ոչ մի վնաս չը ստանալով: Շահգաղէն նորից նայեց յետեւը և տեսաւ, որ այս անգամ հրէշը աւելի կատաղած և մեծ արագութեամբ է գալիս իւր վրայ: Վերջապէս այժմ վճռեց արդէն ջրախեղդ անել այնամօթ և լպիրշ հրէշին: Աստուծոյ անունը յիշեց, և վերցնելով դէկ կախարդական ջրով լիք շիշը, իրենից շատ հեռու շարտեց: Կախարդական ջրով լիք շիշի գետին ընկնելուն պէս, իսկոյնեւեթ, մէկ ակն-

Թարթում, Եսհզադէի ետեն եղած ամբողջ տարածուածութիւնը՝ դարձաւ մի մեծ և լայնածավայ ծով։ Եսհզադէի չար և լանդուզ մարդակէր հրէշ քոյրը՝ Եսհզադէի լետեից շատ վազելուց լետոյ, վերջապէս եկաւ հասաւ ծովին, և կանգնեց ծովափին։ Քիչ լետոյ երբ Եսհզադէն լանկարծ նորից լետ նայեց և տեսաւ իւր լետեի ամբողջ հարթ և երկար տարածութիւնը՝ լայնածավալ ծով դարձած, շատ ուրախացաւ. փառք տուեց Աստուծուն և ինքն էլ հրեղէն նժուղից ցած գալով ծովի եզերքին, նստեց մի փոքր հանգստանալու։ Հրէշը ծովի ափին չէր կարողանում հանգիստ մնալ իւր տեղը։ Մի քանի անգամ պատրաստուեց ծովի վերայով թռչել և հասնել իրենից փախչող որսին, և տեղն ու տեղ պատառոտել, բայց վախեցաւ ծովի մէջ ընկնելուց։ Քիչ համբերելուց լետոյ, կրկին սկսեց հրէշը կատաղութիւնից այս ու այն կողմը վազվզել և վերջնականապէս այլ ևս չը կարողանալով իրեն պահել վճռեց թռչել։ Հրէշը մեծ և ուժգին ցալտմունք անելով օդի մէջ, սլացաւ ծովի վրայով։ Մի փոքր տարածութիւն անցնելով՝ տարբարողաբար այլ ևս չը կարողացաւ շարունակել և հասնել ծովի միւս ափը, և ուժաստատ լինելով՝ ընկաւ ծովի մէջ տեղը և իսկոյնսեթ՝ ջրի տակովն եղաւ։ Ջրի ալիքները մի քանի անգամ բարձրացնելով անշնչացած հրէշի մարմինը, կրկին խորասուզեց ծովի անդունդը և յաւիտենական անլայտացնելով ջրի երեսից, հոգին յանձնեց չար սքիւների գեհնու կրակին։

Եսհզադէն հրէշից ազատուելու համար՝ մի քանի անգամ փառք տուեց Աստուծուն, և լետոյ իւր հրեղէն նժուղի աչքերից համբուրելով՝ բաց թողեց դաշտը հանգստանալու, իսկ ինքն էլ սկսեց ծովի ափն ու շրջակայքը մանգալ։ Երկար մանգալուց և շատ յոգնելուց լետոյ, նստեց մէկ տեղ, հանեց հովուական մաղախից ուտելիքէններ, կերաւ և լետոյ պառկեց քնելու, բայց չը կարողացաւ քնել։ Նորից վեր կացաւ տեղից, խոր մտածութեան մէջ ընկղմուեցաւ ու ինքն-իրեն խօսելով, ասաց.— «Ի՞նչ անեմ. լետ դառնամ իմ հայրենիքը և նոր թագաւորութիւն սահմանեմ, ինչպէս կարող եմ լետ դառնալ, չէ որ առաջս ահագին ծով է դռնոււմ, իսկ ուրիշ տեղ գնալու համար էլ՝ ճանապարհներ չը գիտեմ։ Տէր Աստուած ի՞նչ, անեմ. ի՞նչ պէտք է լինի դրութիւնս, չեմ հասկանում։ Վերջապէս մնամ այստեղ ծովի եզերքին, մի գուցէ գիշերով՝ ծովային կենդանիներին կերակուր դառնամ։ Ո՛չ, չեմ մնալ այստեղ, աւելի լաւ է, կերթամ մի որևէ ճանապարհով հեռու օտար երկիր, ինչ կը լինի, թող լինի, Աստուած ողորմած է։— Այսպէս երկար մտածելուց լետոյ, վերջնականապէս վճռեց գնալ մի որևէ ճանապարհով։ Կանչեց հրեղէն նժուղին իւր մօտ, նորից համբուրեց աչքերից, հրեղէնի պոչի մաղերից մէկը պակեց ու դրեց գրպանը, իսկ իւր ծոցից էլ հանելով հրեղէն նժուղի կիսատ այրուած մազը՝ ամբողջովին այրեց։ Հրեղէն նժուղի պոչի մաղի այրելուն պէս՝ իսկոյնսեթ, մէկ ակնթարթում հրեղէն նը-

ժողովն անյայտացաւ: Նժողովի անյայտանալուն պէս՝
 Շահգադէն էլ նորից կերպարանափոխուեց իւր իս-
 կական կերպարանքի: Շահգադէն ծովի ջրով երեսը
 լուաց, ոսկէգանդուռ մազերը գլխի սանդրովը սանդ-
 րեց և իւր ոչխարի մորթուն գդակի ձև տալով՝
 փաթաթեց գլխին, շալակեց հովուական մաղախը
 ուսին և ձեռքն առնելով իւր դեւային հովուական
 ցուպը, Աստուծոյ անունը լիշեց ու ճանապարհ
 ընկաւ ոտքով:

Կախարդական ծովը՝ իւր մէջ խեղդուած հրէ-
 շովը թողանք այստեղ և գոնք Շահգադէի ուրիշ
 թագաւորութիւն գնալուն:

* *

Երիտասարդ Շահգադէն ճանապարհ ընկաւ:
 Շատ գնաց թէ քիչ գնաց. Աստուած գիտէ,
 վերջապէս հասաւ Միրան անունով մէկ հարուստ
 թագաւորի մայրաքաղաքին: Մտաւ քաղաք, շրը-
 ջեց ամբողջ տեղերն և գտնելով քաղաքի հեւու
 խուլ անկիւններից մինում մէկ սրճարան, մտաւ
 մէջը: Մի փոքր հանգստանալուց յետոյ, խնդրեց
 այնտեղ եղող մարդկանց, որ իրեն՝ որպէս օտարա-
 կանի՝ աշխատեն մի կերպ գործի կանգնեցնել:
 Սրճարանում եղող մարդկանցից մէկն ասաց. — «Եղ-
 բայր, մեր քաղաքում, այս ինչ տեղը՝ մէկ հտ-
 րուստ վաճառական կայ, որը հարկաւոր եղած դէպ-
 քում, քեզ նման օտարական մարդկանց՝ գործի է
 կանգնեցնում: Նա ամեն բանով օգնում է: Նա
 Միրան թագաւորի մօտ շատ ընդունուած մարդ է:
 Բան է, եթէ իրեն մօտ ծառայելու տեղ չու-
 նենայ, կարող է Միրան թագաւորի մօտ գտնի
 քեզ համար տեղ»: — Շահգադէն շատ ուրախացաւ
 և այդ գիշերը սրճարանում գիշերեց, իսկ առաւօ-
 տը՝ ծէգը բացուելուն պէս՝ գուրս եկաւ սրճա-
 րանից, սկսեց շրջել նորից այս ու այն փողոց-
 ներն և վերջապէս գտաւ հարուստ վաճառակա-
 նի խանութը: Մտաւ խանութը և տեսնելով այնտեղ
 վաճառականին, խոնարհ գլուխ տուեց և տեղ խընդ-
 րեց իրեն համար:

Վաճառականը շատ սիրով ընդունեց մեր օ-
 տարական Շահգադէին և ասաց.

— Որդի, շատ լուս, միայն պէտք է ասեմ, որ ինձ մօտ ծառայելու տեղ չը կայ, իսկ եթէ ուզում ես գործի կենայ և ծառայելովդ մի կտոր հաց ուտել, աչքիս վրայ, ես իսկոյն կը միջնորդեմ մեր բարեխնամ Միրան թագաւորին՝ որ քեզ մի որ և է պաշտօն տայ: Ես, ինչպէս հաստատ իմացել եմ, Միրան թագաւորին հարկաւոր է քեզ պէս մի օտարական՝ իւր պալատի սեփհական բաղերի ու հաւերի վրայ վերակացու նշանակելու: Եթէ կարող ես այդ պաշտօնը կատարել, ես մեծաւ ուրախութեամբ վաղնեկէ լերթամ պալատը և քո ցանկութիւնը կը հաղորդեմ մեր մեծարքայ թագաւորին:

Շահադէն համաձայնեց Միրան թագաւորի բաղերի ու հաւերի վերակացու լինելուն, բայց իրեն մասին վաճառակտնին, ոչինչ չը լայանեց թէ ինքն ով է, կամ ում որդին է, և կամ թէ չէ՝ ինչեր էր պատահել իրեն: Շահադէն մի քանի տնգամ խոնարհ գլուխ տուեց ու դուրս գալով խանութից, դնաց սրճարան:

Վաճառականը միւս օրը գնաց պալատը, մտաւ Միրան թագաւորի ընդունարանը, խոնարհ կերպով գլուխ տուեց թագաւորին և ասաց.

— Թագաւորն՝ ասլրած կենայ, իմ խանութս՝ երէկ մէկ մտրդ եկաւ և տեղ խնդրեց ինձանից, բայց ես ասացի.— «Ինձ մարդ հարկաւոր չէ, որովհետեւ շատ ունիմ, իսկ մեր բարերար Միրան թագաւորին հարկաւոր է քեզ պէս մի օտարական մարդ՝ իւր բաղերի ու հաւերի վերայ վերակացու նշանակելու համար, եթէ կը կամենաս ես մեծաւ ուրա-

խութեամբ և սիրով կառայնորդեմ քեզ թագաւորի մօտ»: Նա էլ համաձայնուեց իմ խօսքերին և հիմա Զերդ բարեհայեցողութեանն եմ դիմում, կը կամենաք արդեօք Տէր թագաւոր՝ բերել Զեզ մօտ:

Միրան թագաւորն այս բանի վրայ շատ ուրախացաւ և խնդրեց վաճառականին, որ վաղնեկէ լանպատճառ բերի օտարականին պալատ:

Միւս օրը՝ Շահադէն նորից գնաց վաճառականի խանութը, իսկ նա էլ տարաւ Միրան թագաւորի պալատն և ներկայացրեց թագաւորին: Միրան թագաւորը շատ հաւանեց Շահադէին և իսկոյն թագաւորի պատուէրով՝ նշանակուեցաւ նոյնօրնեթ բաղերի ու հաւերի վերակացու: Շահադէն իւր ճարպիկութեան և քաջութեան համար, Միրան թագաւորից ստացաւ շատ վարձատրութիւններ, ինչպէս օրինակ՝ պալատի մօտերքը՝ սեփհական սենեակ, ձի, իրեն ստորագրեալ ծառայ՝ սպասաւորելու համար, իսկ փայտ, ածուխ և ուտելիքները՝ տրւում էր Միրան թագաւորից ձրի: Այսպէս երկար և երջանիկ տարեց մեր երիտասարդ Շահադէն՝ Միրան թագաւորի պալատում, և իբրև բաղերի ու հաւերի վերակացու, մնաց մօտ հինգ տարի: Շահադէն, մի տեսակ սովորութիւն էր դարձրել, երբ առաւօտները բաղերին ու հաւերին կերակրւում էր և վերջացնում իւր գործը, իսկոյն երեսն ու ձեռքերը լուանում էր և ճաշից լետոյ՝ հով ժամանակներին, գնում էր պարտէզը ու մեծ ծառերի ստուերի տակ պառկելով քնում էր մինչև մութ ընկնելը, իսկ լետոյ մթանը՝ նորից վերադառնում էր իւր սենեակը:

Միրան թագաւորն ունէր երեք զեռահաս՝
 շատ գեղեցիկ աղջկերք, որոնց գեղեցկութիւննե-
 րին շատ պալատականներ և ուրիշ թագաւորների
 ժառանգներ շլացած, մուսնետիկներով խնդրում
 էին Միրան թագաւորից կնութեան առնելու: Այդ
 երեք քոյրերի մէջ, աւելի ու աւելի աչքի էր ընկ-
 նում ամենափոքրիկ քոյրը՝ թէ գեղեցկութեամբ,
 թէ մարմնի կազմուածքովն և թէ գլխի մազերի
 խտութեամբն ու երկայնութեամբը: Դորա անուսն
 էր Փէրիխանում: Սա զանազանում էր քոյրերից
 և նրանով, ու շատ սիրում էր որսորդութիւն ա-
 նելը և օր չէր լինի, որ Փէրիխանումը՝ շրջապա-
 տուած ծառաներով ու նաժիշտներով՝ որսի չը
 գնար մօտակայ անտառները և միշտ յաղթանակով
 չը վերադառնար որսից, հետը բերելով չսպանած
 կամ ուղղակի սպանած այծեղջիւր, արջ, վայրենի
 խոզ և կամ ուրիշ մի որևէ անասուն: Բացի սրա-
 նից՝ Փէրիխանումը օժտուած էր Աստուածանից և՛
 ոյժով: Նա այն տեսակ սարսափելի մեծ ոյժի տէր
 էր, որ նրան շատ դժուար կարող էր լաւ մենա-
 մարտող կին կամ մարդ նրան յաղթել: Փէրիխա-
 նումը ուխտ էր դրել, որ փեսայացուներից միմիայն
 նրան ամուսին կառնի, որը որ իւր ոյժովն իրեն
 կը գերադասէր: Հակառակ դէպքում՝ ով որ յաղ-
 թող չէր հանդիսանայ, իրեն արած պայմանի հա-
 մաձայն՝ հրամայում էր ծառաներին սպանել: Փէ-
 րիխանումի գեղեցկութեամբ շլացած և նրա հետ
 ամուսնանալու տենչով բռնուած, շատ և շատ ե-
 րիտասարդ ազնուականներ և թագաժառանգներ

գոհ գնացին, չը կարողանալով յաղթող հանդիսա-
 նալ նրան: Փէրիխանումի այս տեսակ ոյժի պատ-
 ճառով, Միրան թագաւորը՝ շատ անգամ մերժում
 էր փեսայացուների խնդիրքն՝ ասելով. — Որդի, ա-
 ւելի լաւ է հեռանաւ և մենամարտութեան չը
 բռնուես աղջկանս հետ, որովհետև աղջկանս պայ-
 մանը չես կարող կատարել, այսինքն, ճիշտն ասած,
 չես կարող նրան յաղթել և իզուր գոհ կլինես նրա
 ձեռքով: Մեծ քոյրերը շատ էին վախենում Փէ-
 րիխանումից և շարունակ նախանձում էին նրա
 վրայ այն պատճառով որ իրենք նախ շատ թույլ
 և ամաչկոտ էին և երկրորդ՝ որ փեսայացուներից
 շատ քչերն էին առաջարկում նրանց ամուսնու-
 թեան համար: Միրան թագաւորի երեք աղջկերքը
 ամեն օր առաւօտներն ու երեկոները՝ միշտ սովոր-
 ութիւն էին դարձրել միասին իջնել իրենց պար-
 տէզը զբօսնելու, իսկ մի քանի ժամից յետոյ զբօ-
 սանքը վերջացնելով, կրկին վերադառնում էին պա-
 լատը: Առհասարակ Փէրիխանումը՝ իրեն քոյրերի
 հետ զբօսնելիս, սովորութիւն ունէր միշտ իւր
 քոյրերից առաջ գնալ: Մտնում էր շտապով զանա-
 զան ծառերի ու մացառների խորքերն ու սկսում
 էր այս ու այն կողմն որսալու մի որևէ բան
 պրտել: Եթէ պատահում էր այդ տեղերքը՝ թռչուն
 կամ ուրիշ մի որևէ փոքրիկ կենդանի, իսկոյնե-
 լեթ, կամ սպանում էր և կամ թէ չէ, կենդանի
 բռնում ու բերում էր քոյրերին նուիրում: Այս
 բանի համար շատ անգամ՝ Միրան թագաւորը նա-
 խատում էր Փէրիխանումին, ասելով. — «Աղջիկս,

այդ ինչ յիմար սովորութիւն ես դարձրել քեզ համար, ինչու ես այդ փոքրիկ անլեզու կենդանիներին կոտորում, ինչ մեղք են գործում զրանք քո առաջ: Մի՞թէ բաւական չէ, որ քեզ ամեն Աստուծոյ օր որսի եմ ուղարկում և այն տեղ՝ սրտի ուղածդ կտտարում ես: Ուրեմն, թո՛ղ, սիրելի աղջիկս, և մի կոտորիր, որպէս զի պարտիզումը նրանք բազմանան և աճեն: Դու կարծում ես թէ նրանց կոտորելով՝ դու մի որևէ օգուտ կը ստանաս: Ոչինչ: Աղջիկս, մի՞թէ դու խիղճ չունիս, ինչ են վնասում նրանք քեզ...: Մեղք են, հոգիս, աչքի լոյսս, ձեռք վերցրու այդքան անմեղ սպանութիւններից և ուրիշ անգամին էլ այլ ևս մի անիր»: — Բայց Փէրիխանումը բոլորովին ուշադրութիւն չէր դարձրում հօր նախատինքներին և իւր սրտի ուղածը կտտարում էր:

Մէկ օր, մեր բազերի ու հաւերի վերակացու Մահադէն, իւր սովորութեան համաձայն, քնած է լինում պարտիզում մեծ ծառի ստուերի տակ և ոչխարի մորթին էլ գլխին լաւ ծածկած չը լինելու պատճառաւ, քնած ժամանակ Մահադէնի գլխից մի քիչ հեռանում է և պարզ երևում է գլխի ոսկեայ մազերը: Այդ միջոցին անցնում էին պարտիզի միջով և Միրան թագաւորի աղջկերբը, որոնք եկել էին զբօսելու: Փէրիխանումը իւր սովորութեան համաձայն, այս ու այն ծառերի ու թուփերին մօտենալով՝ փոքրիկ կենդանիներ բռնելու յուսով, լանկարձ մօտենում է այն տեղին, որտեղ պառկած էր Մահադէն

և ինչ է տեսնում, իրենց պալատի բազերի ու հաւերի վերակացու օտարականը՝ ծառի ստուերի տակ պառկած քնած, իսկ գլխի գանգուռ ոսկե մազերը գեղեցիկ սանդղած, որի փայլումից և հագիւ-հագ կարողանում էր վրան նայել: Փէրիխանումը երբ շատ մօտենալով Մահադէն՝ մօտիկից լաւ զննեց և տեսաւ որ իրենց բազերի ու հաւերի վերակացուն՝ թէ կաղմուածքով և թէ գէմքի գեղեցկութեամբ իրենից աւելի հրապուրիչ էր և գրաւիչ, նամանաւանդ նրա ոսկեայ մազերը, որից բոլորովին ինքը զուրկ էր, իսկ Մահադէն գէմքին աւելի հրապուրանք էին տալիս և բնութեան այդ պարզեւտրութիւնները նրան աւելի գեղեցկատեսիլ հօւրի էին նմանեցնում այդ վայրկեանին, քան մահականացու մարդու, շատ և շատ հաւանեց և իսկույն Մահադէնի այդքան գեղեցկութեան սիրոյ անհուն տենչանքը վայրկեանաբար նեւտուելով Փէրիխանումի սիրտը, ասաց ինքն-իրեն. — Ա՛խ, եթէ այսքան գեղեցկութեան և հրապուրի հետ միասին ունենար և՛ ինձանից աւելի ոյժ, սրբան լաւ կլինէր, ես սորան անպատճառ ամուսին կընտրէի ինձ համար: Արի, փորձի համար կը զարթեցեմ սրան և հետը կուռի կը բռնուեմ, տեսնեմ բազըս ինչ է տալու ինձ»: — Փէրիխանումն այս խօսքերը վերջացնելով, կամաց կամաց մօտեցաւ իւր ապագայ ամուսին Մահադէն, ոչխարի մորթին՝ որ հեռացել էր գլխից, կրկին իւր տեղը քաշեց և սիրոյ փոփազման ծարաւը իւր մէջ յագեցնելու համար՝ մի քանի անգամ ջերմ համբույրներ տա-

լուց յետոյ, կամաց ձայն տուեց. «Բազերի վերահացու, գեղեցիկ հուրի»:

Շահադէն Փէրիխանումի ձայնը լսելուն պէս՝ իսկոյն աչքերը բացեց և երբ տեսաւ իւր մօտ մի երիտասարդ գեռահաս աղջիկ, շատ զարմացաւ: Գնաթաթախ՝ շատ աշխատեց այդ իւր մօտ եղած աղջկայ ով լինելն իմանալ, բայց չը կարողացաւ: Մի փոքր ուշքի գալով, շտապով վերկացաւ պառկած տեղից և այժմ լաւ, մանրակրկիտ զննելուց յետոյ, երբ տեսաւ Փէրիխանումի դէմքի գեղեցկութիւնն ու մարմնու սիրուն կազմուածքը, քիչ մնաց ուշաթափուէր, բայց նորից իրեն կարողացաւ մի կերպ զսպել և բոլորովին չը ճանաչելով թէ այդ գեղացեայ և հրապուրիչ գեղեցկադէմ աղջիկը՝ իւր տիրոջ Միրան թագաւորի աղջիկն է, սիրալիր ձայնով ասաց.

— Ո՛վ դու երկնային հրեշտակ, խնդրեմ ասես, ո՞վ ես դու և ինչո՞ւ ես այստեղ Միրան թագաւորի պարտէզն եկել ու այս հովասուն մացառուտներն ու անվախ տեղերը թափառում: Ասա՛, տեսնեմ սիրելի քոյրիկս, ի՞նչ ես ուզում և խնդրեմ բացատրիր թէ ո՞ւմ աղջիկն ես, որ այդքան գեղեցիկ և հրապուրիչ ես:

Փէրիխանումը Շահադէի այդպիսի սիրալիր խօսքերը լսելով, նորից բռնկուեց Փէրիխանումի սիրտը բոցավառ անհուն սիրոյ կայծով, բայց իրեն զսպեց, և քիչ յետոյ դառնալով Շահադէին՝ խրոխտ և ուժգին ձայնով պատասխանեց.

— Ա՛յ իմար և տխմար, ի՞նչեր ես գուրս տա-

լիս, ի՞նչ պէտք է ուզենամ, ես ոչինչ չեմ ուզում: Իսկ եթէ ուզում ես իմանալ, թէ ո՞ւմ աղջիկն եմ ես, թո՛ղ, խնդրեմ, այդ հարցը, այդ քո բանը չէ, այդ իմ գիտնալու բանն է: Գեղ միայն մի բան ունիմ ասելու, այն է՝ որ քեզ հետ պէտք է մենամարտեմ, և ուրիշ ոչինչ: Ասա՛, խնդրեմ, դու ո՞վ ես, որ եկել ես այստեղ ու պառկել այս ծառերի ստուերի տակ: Ո՛վ դու իմարի գլուխ, պէտք է գիտենաս, որ ես Միրան թագաւորի աւագ նաժիշտներից մէկն եմ: Իմ Տիրոջից հրամայուած է, որ այս տեղերում, մանաւանդ այս պարտիզի մէջ, ոչ ոք իրաւունք չունենայ ներս գալու՝ առանց իմ թուղտուլթեան, հասկանում ես, իմար դատարկազուլտ: Լաւ լսիր, ես էլի նորից կրկնում եմ, որ քեզ հետ պէտք է անպատճառ մենամարտեմ, որուհետեւ իմ տիրոջ հրամանը չես կատարել, և լաւ իմացած եղիր, որ եթէ քեզ կարողացայ յաղթել և գետին տապալել, այն ժամանակ պէտք է իմ տէր Միրան թագաւորի մօտ տանեմ քեզ և ցոյց տամ նրան, որ կան աշխարհիս վրայ քեզպէս յանդուգներն էլ, որոնք անհնազանդ են գտնուում թագաւորի հրամանին և նրա բարձրագոյն պատուէրը ճշտութեամբ չեն կատարում, իմացար:

Երբ Շահադէն՝ այս տեսակ կճու և յանդիմանական խօսքերը լսեց Փէրիխանումից, շատ վրդովուեց և առանց մի վայրկեան կորցնելու, իւր բոլոր ոյժերը հաւաքելով՝ կատաղութեամբ յարձակուեց իւր տիրոջ՝ Միրան թագաւորի Փէրիխանում աղջկայ վրայ: Այդ երկու ուժեղ երիտասարդ

ախոյեանները՝ իրար երկար ժամանակ օրորելուց ու տատանելուց յետոյ, վերջապէս Շահգադէին յաջողուեց՝ իրեն կեղծ աւագ նաժիշտ ձևացնող Փէրիխանումին գետին տապալել, և հէնց ուզում էր բարկութիւնն իրեն տեղը մահացնել այդ չքնաղ արարածին իրեն այնպիսի յանդիմանական խօսքերի համար, բայց նոյն այդ բոլորին Միրան թագաւորի Փէրիխանում աղջիկը՝ գետնի վրայ թաւալուած դրութեան մէջ, յանկարծ բարձրագոչ ծիծաղեց և օգային համբոյրներ տալով, սիրալիր ձայնով ասաց.

— Կեցցես, կեցցես, դու անվեհեր և հսկայ քաջ պատանի, համբերիբ և մի սպանիր ինձ: Լաւ տես, քո առաջ ընկածը՝ քո տէր Միրան թագաւորի հարազատ աղջիկն է, և ոչ աւագ նաժիշտը, ինչպէս ասացի: Ես մեղաւոր եմ քո առաջ, ներիր ինձ և նորից խնդրում եմ, մի սպանիր: Մի գուցէ դու չը հաւատաս իմ խօսքերիս ճշտութեանը և անկեղծութեանը, ահա, տես ճկոյթիս թագաւորական գմբուխտէ մատանին, որ և կարծեմ բաւական կը լինի քեզ՝ համոզուելու ու հաւատալու խօսքերիս ճշմարտութեանը և իսկապէս կընդունես ինձ այնպէս, ինչպէս ասացի: Անունս էլ Փէրիխանում է:

Երբ Շահգադէն իւր առաջ թաւալուած այդ չնաշխարհիկ գեղաչեայ աղջիկանից լսեց իւր տիրոջ Միրան թագաւորի աղջիկ լինելը և տեսաւ նրա ճկոյթ մատի վրայ թագաւորական ոսկեայ թանկագին գմբուխտէ ակներով զարդարուած գոհարիկ և

արեգակի պէս փայլուն մատանին, շատ վախեցաւ, և իսկոյն շտապով վերկացնելով գետնից, մի քանի անգամ խոնարհ գլուխ տուեց և ներողութիւն խնդրեց: Փէրիխանումը մի փոքր ուշքի գալով, դարձաւ Շահգադէին և ուրախ ուրախ ասաց.

— Կեցցես, կեցցես, ահա, այժմ իրաւ կարողացայ ճարել սրտիս ուզած հերոսիս: Գիտես, սիրելիս, ես քեզ հետ դիտմամբ կուռի բռնուեցի, ուզում էի ոյժդ փորձել: Փառք և պատիւ քո քաջութեանդ: Ես քեզ լաւ ճանաչում եմ, ո՞վ իմ հոգոյս հատար քաջ պատանի, դու մեր պալատի բազերի ու հաւերի վերակացուն ես, անունդ էլ Շահգադէ է, այո՛, շատ լաւ ճանաչում եմ: Լսիր, սիրելիս, ես ուխտած էի, որ կեանքումս միայն նրան ամուսին ընտրեմ ինձ համար, ո՞վ որ ինձ՝ իւր ոյժովը կը յաղթէր, իսկ չյաղթողը՝ պէտք է անպայման սպանուէր՝ իմ առաջուց արուած պայմայնիս համաձայն: Եւ երեւակայիր, սիրելիս, քանի՛, քանի՛ երիտասարդ թագաժառանգներ ու նազիր-վեզիրներ ինձ հետ ամուսնանալու տենչանքով բռնուած, պարտութիւն են կրել ինձանից և զոհ են գնացել ձեռքովս: Իսկ այսօր էլ՝ բաղդի բերմունքով, քոյրերիս հետ՝ պարտիզով անցնելիս, յանկարծ նկատեցի քո ոսկէգանգուռ մագերն ու երեսիդ գեղեցկութիւնը, շատ հաւանեցի ու ասացի ինքս ինձ. — «Ա՛խ, որքան երջանիկ եմ լինելու ես, որ եթէ այս քնած երիտասարդը՝ այսքան գեղեցկութիւնների հետ ունենայ և ինձանից աւելի ոյժ, ես սրան անպատճառ ամուսինս կը դարձ-

նեմս:— Եւ ճիշտ հենց իմ խօսքերիս համենատ էր կատարուեց: Այս օրուանից դու, իմ սիրելի Մահ-
 զադէ, ուխտադրութեանս համաձայն՝ դառնում ես իմ ապագայ ամուսինս, և ահա, այս իմ խօսքերիս գրա-
 ւականը՝ թող լինի իմ այս ջերմագին համբույրները:
 Մահզադէն և Փէրիխանումն երկար ժամանակ սկսեցին ջերմ համբույրներ տալ իրար: Քիչ լետոյ Փէրիխանումը կամեցաւ բաժանուել Մահզադէից և գնալ քոյրերի մօտ՝ որովհետեւ շատ ուշացել էր, բայց Մահզադէն թույլ չը տուեց իրենից հեռանալ, այլ նստացրեց ծնկների վրայ և շուտ-շուտ համբուրելով գեղեցիկ աչքերից, սկսեց պատմել իւր ուր լինելը և գլխին անցածները մանրամասնօրէն:
 Փէրիխանումն երբ լսեց իրենց բազերի ու հաւերի վերակացուից, որ նա ևս նոյնպէս թա-
 գաւորի որդի է եղել, շատ և շատ ուրախացաւ: Նա սիրային այնպիսի մի բուռն փափագով լցուեց, որ քիչ առաջ՝ թէ որ Մահզադէն էր Փէրիխանումին ուժով պահում իւր մօտ և թույլ չէր տալիս հեռա-
 նալ իրենից, այժմ ինքը՝ Փէրիխանումը չէր ուզում բաժանուել Մահզադէից: Նրանք նորից սկսեցին իրար հետ գրկախառնուել և նորից սիրոյ ջերմ համբույրներ առնել: Երկար ժամանակ գրկախառ-
 նուելուց լետոյ, վերջապէս Փէրիխանումը պատ-
 րաստուեց բաժանուելու: Հանեց ճկոյթ մատից իւր զմրուխտէ ակներով զարդարուած ոսկէ մատանին և տալով Մահզադէի ձեռքն, ասաց.
 — Իմ սիրելի արքայազն իշխան և հոգոյս հա-
 տոր Մահզադէ, մի գուցէ իմ սիրային համբույրներ-

ըր չը բանականանան քեզ՝ որպէս նշան մեր ա-
 պագայ՝ սուրբ և անքակտելի ամուսնութեան, առ ուրեմն այս թագաւորական մատանին և պահիր քեզ մօտ ծածուկ, մինչև մեր պսակագրութիւնը:
 Փէրիխանումն այս խօսքերն վերջացնելով՝ կրկին և կրկին մի քանի անգամ համբուրելով ի-
 րար, երկու սիրային զոյգերին հագիւ-հագ յաջո-
 դուեց բաժանուել իրարից: Փէրիխանումը՝ կամաց-
 կամաց այս ու այն կողմը նայելով, յանկարծ դուրս վազեց այնտեղից ու արագ-արագ քայլուած քներով ուղղուեց դէպի քոյրերի սպասած տեղը: Փէրիխա-
 նումը՝ թագստեան տեղից դուրս գալուն պէս՝ տեսաւ որ քոյրերը շատ հեռու՝ սպասում էին իրեն և իրենց վախկոտութիւնից սիրտ չէին արել գա-
 լու այն տեղը, որտեղ ինքը և իւր սիրելի Մահ-
 զադէն՝ սիրոյ համբույրներ էին առնում իրարից, ուստի և քոյրերը՝ այդ օրուայ Մահզադէի և Փէ-
 րիխանումի ամուսնական դէպքի մասին՝ բոլորովին ոչինչ չը կարողացան իմանալ: Փէրիխանումը քոյ-
 րերին մօտենալուն պէս՝ կեղծ յոգնածութիւն առաջ բերելով, կիսաշնչասպառ ձայնով ասաց.—
 «Ու՛րի, կատարելապէս մեռայ, զիտէք, ինչ պատ-
 ճառով ուշացայ, մի փոքրիկ՝ շատ սիրուն նապաս-
 տակի պատճառով: Մատ սիրունիկ էր. ուզեցի բռն-
 նել, բայց ափսոս, որ փախաւ. ընկայ լետեւիցն, ուզում էի ողջ-ողջ որսալ, բայց չը յաջողուեց, նո-
 րից վազեցի լետեւիցն արագ քայլերով, շատ չար՝
 չարուեցի ու տանջուեցի այդ ճարպիկ կենդանու-
 յետեւից վազվզելուց և ոչ մի կերպ զարձեալ չը

կարողացայ բռնել: Ուզում էի ձեզ համար ընծայ բերել բայց չեղաւ, յոյս ունեմ, որ յետեւալ անգամին անպատճառ կը բռնեմ և կը բերեմ ձեզ: — Քոյրերը՝ Փէրիխանումի այդ հնարովի խօսքերը՝ խլութիւն համարելով, հաւատացին, և այդ պատճառով էլ ոչինչ չը կասկածեցին նրա վրայ:

Մահաբաբի հետ պատահած սիրոյ դէպքի վերաբերմամբ, Փէրիխանումը հոգուով ու մարմնով նուիրուեց նրան և շարունակ մտածում էր Մահաբաբի մասին, ասելով.

— Ա՛խ, երբ պէտք է արդեօք հայրս՝ քոյրերիս ամուսնութեան տայ, որ ես էլ արժանանամ իմ գեղեցիկ և սրտիս սիրած ու պաշտած Մահաբաբիս:

Փէրիխանումը իրեն համար սովորական բան էր դարձրել հետեւեալը: Երբ քոյրերը իրենց սովորութեան համեմատ գնում էին պարտէզը զբօսնելու, նա իսկոյն հեռանում էր քոյրերից, յայտնելով՝ որ իբրև նապաստակ կամ ուրիշ փոքրիկ կենդանի է ուզում բռնել ու սպասեն մէկ տեղ մինչև վերադառնալը, և շտապով մտնելով պարտիզի խորքի մացառուտները, վազէվազ հասնում էր Մահաբաբի հետ ժամադրած տեղը և նրանից սիրային ջերմ համբույրներ էր քաղում և սրանով բաւական չլինելով, իրար զրկախառնելում էին և երկար ժամանակ իրար հետ սիրոյ ծարաւը լուրջաբանելուց յետոյ, հազիւ-հազ կարողանում էին իրարից բաժանուել:

Փէրիխանումի և Մահաբաբի սիրային յարաբերութիւնների վրայ, ոչ ոք չէր կասկածում և որ-

տեղից կարող էին կասկած տանել, քանի որ գաղտնի էր կատարում այդ երկու սիրոյ կրակով բրնկուած արքայազուներէ տեսակցութիւնը և միայն Աստուծուն էր յայտնի և ուրիշ ոչ ոքի:

Այսպէս անցան տալիներ:

Փէրիխանումի մտածութեան առարկան շարունակ Մահաբաբն էր: Առաջուայ նման որսին աւելի սիրահար չէր լինում: Առաջ, երբ ամեն օր էր որսորդութիւն անում, Մահաբաբի հետ սիրահարութիւնից յետոյ՝ շաբաթական 2—3 անգամ հազիւ էր որսորդութեան գնում: Օրէցօր Փէրիխանումը նիհարանում էր և թուլանում, բայց անուամենայնիւ իրեն ամենայն զգուշութեամբ պահում և զսպում էր, որպէս զի ոչ ոք կասկածանք չը տանէին իւր վրայ:

Սէկ օր էլ Փէրիխանումը՝ պարտիզի մէջ զբօսնելիս՝ քոյրերից հեռանալով, շտապով և ուրախուրտի վազելով՝ եկաւ իրենց սովորական ժամադրած տեղը, և Մահաբաբի ճակատից մի քանի անգամ համբուրելով, ասաց.

— Ուրախացիր, սիրելիս, ես այսօր իմ աւագ նաժիշտիցս ստույգ իմացայ, որ հայրս այս մօտիկ օրերս մտադրուել է և իրօք կամենում է արժանաւոր փեսայացուներ հրաւիրել քոյրերիս ամուսնութեան համար և Աստուծով՝ մենք էլ շուտով կարժանանանք մեր այսքան երկար տարիների սրբութեամբ և անբիժ պահպանած կենակցութեան քաղցր և երջանիկ ամուսնական միաւորման:

Եւ իսկապէս Փէրիխանումի այդ խօսքերը շուտով կատարուեց:

Փէրիխանումի այս խօսքերից մի քանի օր անց, ահա, մէկ օր էլ, Միրան թագաւորը հաւաքում է իւր պալատի ժողովարանի դահլիճում՝ բոլոր պալատականներին, և յայտնում է որ իրեն աղջկերանց ժամանակը հասած լինելով, ուզում է ամուսնացնել, և սրա համար պէտք է ուղարկուեն աշխարհի ամեն ծայրերը՝ մուսնետիկներ և գրութեամբ հրովարտակներ, յայտնելու թագաւորների քաջ և մեծ ոյժի տէր ժառանգներին և նազիր-վեզիրներին, որ նրանք իւր պալատը հաւաքուեն Միրան թագաւորի աղջկերանց ընտրութեան և նրանց հետ ամուսնանալու նպատակով:

Հաւաքուեցան աշխարհի ամեն ծայրերից գեղեցիկ և ուժեղ թագաժառանգներ Միրան թագաւորի պալատում և մեծ խնճոյք սարքեցին: Եկան նոյնպէս Միրան թագաւորի երեք աղջիկներն իրենց հօր Միրան թագաւորի կարգադրութեան համեմատ, գեղեցիկ ու նուրբ մետաքսեայ հանդերձներ ու հալաւներ հագած և գոհարիկ զարդարանքներով պճնուած: Գալով դահլիճը՝ բազմեցին հանդիսականների մէջ տեղում գտնուած գահաւորակի վրայ, իսկ բազկաթուռների վրայ նստուեցին Միրան թագաւորն ու թագուհին: Երբոր բոլոր հրաւիրեալները նստուեցին կարգով իրենց պատկանած տեղերը, Միրան թագաւորն ոտքի կանգնեց ու դառնալով իւր աղջկերանց, սիրալիւր և քընքոյշ ձայնով ասաց.

— Ահա, իմ սիրելի զաւակներս, ձեզ ուզում եմ այժմ բաղձաւորել: Այսքան քաջ և ընտիր թա-

գաժառանգներ ու նազիր վեզիրներ ձեզ համար են հաւաքուել: Ա՛վ որ ձեզանից սրտով՝ սուր կը սիրէ և իրեն համար յարմարաւոր ամուսին՝ կը ճանաչի, թող վերկենայ տեղից ու գնայ իւր ընտրած ապագայ ամուսնացուի կողքին կանգնի:

Միրան թագաւորի մեծ ու միջնակ աղջկէրքը իրենց հօր՝ այսպիսի խօսքերը լսելուն պէս, իսկոյն նազ-նազելով տեղներից վերկացան և յամրաքայլ սկսեցին դահլիճի մէջ շրջել՝ շարունակ այս ու այն կողմը նայելով: Ետտ մանգալուց և չորս բոլորքը լաւ պարտելուց յետոյ՝ վերջապէս ընտրեցին իրենց համար ապագայ ամուսիններ: Միրան թագաւորի մեծ աղջիկը գնաց և կանգնեց մէկ երիտասարդ գեղեցիկ հագնուած նազիրի կողքին, իսկ միջնակն էլ գնաց և կանգնեց վեզիրի կողքին: Մնաց Միրան թագաւորի փոքրիկ աղջիկ Փէրիխանումը տեղն ու տեղը նստած, որովհետև ոչ ոքի չը հաւանեց, և սուր կը հաւանէր և կընտրէր իրեն փեսայացու, բացի իւր սիրելի ու պաշտելի Եահագդէից աւել, որն որ նոյն իսկ այդ րոպէին չկալ այդտեղ հրաւիրեալների մէջ: Բոլոր հրաւիրեալ իշխանագունները մեծ անհամբերութեամբ սպասում էին չքնաղ Փէրիխանումի փեսայացուի ընտրութեանն, և մտածում էին՝ թէ ո՞վ արդեօք իրենցից բաղձ կունենայ այդպիսի մի քնքոյշ և գեղաչեայ արարածի հետ ամուսնանալու, բայց իզուր: Փէրիխանումը նստած տեղից բոլորովին չը շարժուեց և սուս ու փուս նայում էր այս ու այն կողմը: Միրան թագաւորը շատ զարմացաւ այս բանի վերայ ու դառնալով Փէրիխանումին՝ քաղցրաժպիտ ասաց.

— Իսկ դ՛ու, հողեակս, ինչո՞ւ չես ընտրում քեզ համար փեսացու: Այսքան բազմաթիւ նշանաւոր պալատականների, թագաժառանգների ու նազիր-վեզիրների մէջ, մի՞թէ ոչ ոքի չես հաւանում: Ասա՛, սիրելի գաւակս, եթէ այստեղ չկայ քո սրտի ուզած երիտասարդը, ասա՛, ուրիշներին հրաւիրել տամ, ասա՛, ասա՛, մի ամաչիր, ասա՛, ո՞ւմն ես ուզում հրաւիրեմ: Գուցէ սրտիդ ընտրելին ուրիշ է. չէ՞ որ դու էլ պէտք է անպատճառ ընտրես քեզ համար մէկին ամուսին, որպէս զի իմ կենդանութեանս օրով, ես ձեզ երեքիդ միասին իմ ձեռքովս պակեմ ու բաղդաւորեմ:

Փէրիխանումն ոտքի կանգնեց ու խոնարհ գլուխ տալով հօրն, ասաց.

— Հայրիկ, ճիշտն ասած, ես այստեղ եղող հրաւիրեալներից ոչ ոքի չեմ հաւանում, հրամանք տուր, որ մեր պալատի մէջ ծառայող բոլոր մարդկերանց հրաւիրեմ այստեղ, թէ պաշտօնականներին, թէ սպաներին ու զինուորներին և թէ հասարակ ծառաներին:

Միրան թագաւորը Փէրիխանումին իրաւունք տուեց հրաւիրելու նրանց, սրոնց որ ինքն էր ցանկանում: Գահլիճում եղող առաջուայ արքայազուներն և ուրիշ ընտրեալ բարձրաստիճան երիտասարդները՝ հեռանալով գահլիճից պալատի զանազան սենեակները, Փէրիխանումի պատուէրով՝ ալժմ եկան գահլիճը՝ պալատի բոլոր ծառայողները — բարձր պաշտօնեաներից սկսած մինչև ամենայետին ծառան: Դրանց թուումն էր և մեզ ծանօթ բաղերի

ու հաւերի վերակացու Շահգադէն, որն եկել էր գահլիճ ամենօրեայ հին հասարակ շորերով, իսկ գլխին էլ ծածկած ունէր իւր սովորական ոչխարի մարթու գլխարկը: Շահգադէն գահլիճը մտնելուն պէս, չը համարձակուեց բարձրաստիճան պաշտօնականների ու զօրականների մէջ խառնուել, այլ պալատի միւս հասարակ սպասաւորողների հետ միասին՝ կանգնեց դրան մօտ ու սկսեց այնտեղից սրտատրուփ նայել իւր պաշտելի ու սրտի սիրեկան Փէրիխանումին, որը շքեղ արքայազայել նուրբ մետաքսեայ հանդերձներով զարդարուած՝ որպէս լաւերժահարս, նստած էր գահաւորակի վրայ միայնակ:

Գահլիճում հաւաքուող հասարակութիւնը՝ բոլորն էլ իրենց պաշտօններին համապատասխանող տեղերը նստոտեցին կարգով: Տիրեց գահլիճի մէջ ընդհանուր լուռութիւն: Ամենքի աչքերն դարձուած էր Միրան թագաւորի փոքրիկ աղջիկ Փէրիխանումի վրայ և մեծ անհամբերութեամբ սպասում էին թէ վերջապէս՝ ո՞ւմը պէտք ընտրի նա իրեն համար փեսացու: Փէրիխանումն երկար ժամանակ այս ու այն կողմը նայելուց յետոյ, վերջապէս նրկատեց գահլիճի դրան մօտ իւր սիրեկան և վաղուց ընտրած ամուսնուն — Շահգադէին և իսկոյն գահաւորակի վրայից վեր թռչելով ուրախ-ուրախ՝ գահլիճում հաւաքուած հրաւիրեալ պաշտօնեաների ու զօրականների միջով՝ նազիկ քայլերով անցնելով, մօտեցաւ դրան մօտ կանգնած իրենց բաղերի ու հաւերի վերակացու Շահգադէին, առանց ամաչելու և քաշուելու այնտեղ եղողներից՝ համբուրեց

ճակատից ու ձեռքից ամուր բռնելով՝ բերեց իւր հօր մօտ և բարձր ծիծաղագոչ ձայնով ասաց.

— Ահա, հայրիկ, սա է իմ ընտրեալս և ապագայ ամուսինս և բացի սրանից, ուրիշ ոչ ոքի չեմ ուզի:

Դասչիճում հաւաքուած բարձրաստիճան՝ Փէրիխանումի անհուն սիրոյն փափագող և յուսող ապագայ փեսացու երիտասարդներները Փէրիխանումից՝ այսպիսի մի անսպասելի ստոր արարմունքը տեսան՝ նրանց անհաճոյ թուաց այս և շատ էլ տրխրեցին: Այս բանը սաստիկ վիրաւորեց նամանաւանդ Միրան թագաւորին, որը բոլորովին չէր սպասում իւր աղջկանից այդ տեսակ իրեն արքայական պատուին հակասող ստոր և ծաղրական վարմունք: Միրան թագաւորն այնպէս էր հաւատացած, որ իւր փոքրիկ աղջիկն աւելի արժանաւորագոյնին կընտրէր իրեն համար փեսացու, քան իրեն մեծ ու միջնակ աղջկէրքը ընտրեցին, բայց Միրան թագաւորի սպասածին հակառակ, Փէրիխանումը միայն իրենց բաղերի ու հաւերի վերակացու Շահգադէին ընտրեց իրեն ամուսին: Փէրիխանումից այսպիսի անսպասելի դէպքը՝ ոչ թէ միայն Միրան թագաւորին և թագուհուն վիրաւորեց, այլ և Միրան թագաւորի նորընտրեալ նազիր-վեցիր փեսայացուներին ևս վըր-դովեց, և նրանք այլ ևս չը կարողանալով իրենց պատուին արհամարանք պատճառող վըրդովմունքը զըսպել, անարգ խօսքերով նախատեցին Փէրիխանումին և խելագարի տեղ ընդունելով՝ սկսեցին ծաղրել, այսպէս ասելով.

— Այդ դու խելառ և զիժ, ամօթ քեզ, որ դու քո թագաւորական տոհմը ծաղրի ու ծանակի առարկայ շինեցիր ուրիշ թագաւորների առաջ: Մի-թէ այսքան՝ թէ առաջուայ արքայազն իշխանացունների և թէ ներկայ հաւաքուած պալատի ընտրեալ բարձրաստիճան հրաւիրեալներից՝ ոչ ոքի չը կարողացար քեզ համար փեսացու ընտրել, որ ձեր պալատի բաղերի ու հաւերի վերակացուին ամուսին չը դառնայիր և քո ծնողների ու մեր անունը չը խայտարակէիր: Ամօթ քեզ, հազար ամօթ, որ դու, քո այդ ստոր արարմունքովդ, քո հօրն ու մօրդ, ծերուլթեան հասակում, տրտմութիւն ու վիշտ պատճառեցիր և սևերես ու խայտառակ արիւր նրանց օտար տէրութունների առաջ:

Դասչիճում հաւաքուած բարձրաստիճան պալատականերիցն էլ շատերը նոյնպէս՝ խրատական և արհամարհական խօսքեր ասելով Փէրիխանումին, ստիպում էին հեռացնել իրեն ընտրած փեսացուից, բայց իզուր. ոչ մի հնարքով չը կարողացան համոզել և հեռացնել նրան Շահգադէից: Փէրիխանումը բոլորին էլ այս էր ասում.

— Իզուր էք ձեզ գլխացաւանք պատճառում. ինչ ուզում էք ասէք, ես ուրիշ ոչ ոքի չեմ ուզում ինձ ամուսին ընտրել, բացի Շահգադէից, միայն սա է իմ ընտրածս, իմ սրտիս սիրած փեսացուս: Պէտք է մինչև մահս ապրեմ սրա հետ միասին և պէտք է մեռնեմ դարձեալ Շահգադէիս հետ միասին: Եթէ դուք ոյժով ինձ ուրիշի վրայ նշանէք և ստիպէք որ նրան ամուսին ընդունեմ, լաւ ի-

մացած եղէք: որ այդ դէպքում, թէ ինչ և թէ ձեր ընտրած փեսացուին կը սպանեմ և յաւիտեանական կը զրկուէք բոլորեքեանքդ՝ ձեր սիրեցեալ Փէրիխանումից: Այս է իմ վերջնական վճիռս:

Փէրիխանումը շատ ուրախ էր՝ որ վերջապէս այդքան երկար տարիներ համբերելուց յետոյ այժմ հաղիւ-հազ արժանի եղաւ իւր սրտին սիրելի և համակրելի քաջ Շահգադէին ու այդ բանի համար նրա սիրտն աւելի ու աւելի բոցավառուում էր սիրային վառ կրակով:

Դահլիճում իրարանցումը շարունակուում էր: Բոլորեքեանքը համարեան Փէրիխանումի վրայ էին խօսում, բայց նա ոչ ոքի վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում և նրանց խօսակցութիւնը բոլորովին ազդեցութիւն չէին անում նրա վերայ, այլ մըտքով սաւառնած էր իւր և Շահգադէի յաւիտեանական սուրբ պսակի կապով միաւորեցման գաղափարին:

Միրան թագաւորը երբ տեսաւ որ իւր փոքրիկ Փէրիխանում աղջիկն ոչ ոքի խօսքին չը զիջանեց և իւր փեսացուի ընտրութիւնն անբակտելի թողեց, շատ բարկացաւ, և հրամայեց ծառաներին, որ շուտով հանեն Փէրիխանումի վրայից արքայավայել բեհեզեայ հանդերձներն ու պալատից դուրս վաճառեն իւր նշանածով միասին:

Միրան թագաւորի պատուէրը՝ հրամայուածի պէս իսկոյն կատարուեց:

Հանեցին Փէրիխանումի վրայից մարգարտահիւս նուրբ մետաքսեայ հալաւները, հագցրին հին պատառոտած շորեր և արհամարանքով պա-

լատից դուրս արին: Միրան թագաւորի հրամանով յատկացրին նրանց պալատից շատ հեռու, մի փոքրիկ սենեակ, որի մէջ միայն գիշերում էին ծառաներն և ահա այդ սենեակի մէջ հաստատեց Փէրիխանումը իւր բնակութիւնն՝ իւր սիրելի Շահգադէի հետ միասին:

Միրան թագաւորն իւր մեծ և միջնակ աղջկեանց համար փառահեղ հանդէսով հարսանիք արեց, ու եօթն օր, եօթ գիշեր, հարսանիքի ուրախութեան տօնախմբութիւն սարքեց: Միրան թագաւորը նորապսակներին իւր ձեռքով բաղաւորելուց յետոյ, օրհնեց և համբուրելով նորապսակների ճակատից, բնակեցրեց նրանց պալատին կից շքեղ ու զարդարուն սենեակներում:

Անցաւ մի քանի տարիներ:

Մէկ օր Միրան թագաւորը սաստիկ հիւսնադացաւ և ընկաւ անկողին: Իսկոյն հրաւիրեցին բժիշկներ. բայց չնայած բժշկական օգնութեան, Միրան թագաւորի գրութիւնն աւելի ու աւելի դժուարանում էր, ցաւն աւելի սաստկանում և աւելի վտանգաւոր կերպարանք էր ստանում: Բժիշկները տեսնելով, որ ոչ մի բժշկական օգնութիւն չեն կարողանում հասցնել և Միրան թագաւորի գրութիւնն աւելի ու աւելի վատթարանում է, մօտեցան թագուհուն և խոնարհաբար երեք անգամ գլուխ տալով՝ տխուր կերպարանքով այս խօսքերն ասացին.

— Թագուհին ապրած լինի, ճիշտն ասած, մենք մեր դեղերով ոչինչ չենք կարող օգնել հիւանդին,

որովհետև սրա ցաւն, ինչպէս ստուգ քննելուց իմացանք, անբժշկելի և երկարատև է: Աւելի լաւ է, դիմեցէք մի ուրիշ որևէ միջոցի: Մի գուցէ գտնուի մի այլ ուրիշ անձնաւորութիւն, որը կարողանայ իմանալ սրա ցաւի բժշկութիւնը: Մենք նորից կրկնում ենք, որ ոչինչ չենք կարող օգնել մեր գեղերով:

Բժիշկները թագուհուն այս խօսքերն ասելուց յետոյ, նորից երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուեցին ու հեռացան պալատից:

Պալատի մէջ եղողները, մեծից մինչև փոքրը՝ երբ բժիշկներից իմացան Միրան թագաւորի հիւանդութեան անբուժելիութեան լուրը՝ սարսափահար եղան և մտածելով՝ որ այլ ևս Միրան թագաւորին ոչ մի օգնութիւն չի լինի, յոյսները կտրեցին ու սկսեցին բոլորն էլ աղիսողորմ սգալ ու լաց լինել:

Պալատի ծառաներից մէկը, որը մի ութուանամեայ ծերունի էր և Միրան թագաւորի պալատում դռնապանի պաշտօն էր վարում, երբ լսեց որ իւր տէր Միրան թագաւորին բժիշկները չեն կարողանում բժշկել և խորհուրդ են տուել ուրիշ միջոցի դիմելու, մէկ օր Միրան թագաւորի նորապսակ նազիր-վեզիր փեսաներին մօտենալով, ասաց:

— Զերգ գերագանցութիւն, ես շատ վաղուց գետեմ, որ մեր մայրաքաղաքում ապրում է մէկ պառաւ կախարդ կին, որը իւր յատուկ կախարդական արհեստագիտութեամբ շատ և շատ հրաշքներ է գործում. ինչպէս օրինակ — չբերք կանանց երե-

խայ է ապլիս, մարգ և կնոջ իրարից բաժանում է, երկու իրար ատելի անձնաւորութիւններ իրար սիրահարեցնում է, զանազան դժուարին ու անբուժելի հիւանդներին առողջացնում է և այլն և այլն: Հիմայ, Զերգ գերագանցութիւն, խորհուրդ կտայի Զեզ, որ մի կերպ գտնէիք այդ կախարդ պառաւ կնոջն և մի գուցէ Աստուծով դա կարողանայ բժշկել մեր տէր և իշխան թագաւորին:

Երբ Միրան թագաւորի նորապսակ նազիր-վեզիր փեսաները ծերունուց այս խօսքերը լսեցին շատ ուրախացան, և ներկայանալով հիւանդ Միրան թագաւորին ու թագուհուն, պատմեցին կախարդ պառաւ կնոջ մասին: Հիւանդ Միրան թագաւորի մօտ գտնուողները՝ թէ թագուհին, թէ նորապսակ Միրան թագաւորի աղջիկները և թէ պալատականները, երբ այդ բանը լսեցին, շատ ուրախացան և խսկոյն մարդիկ ուղարկեցին մայրաքաղաքի ամեն կողմը, որ հարց ու փորձ անեն ամենքից և անպատճառ գտնեն կախարդ պառաւին՝ և բերեն պալատ:

Ծառաները գնացին և քիչ ժամանակից յեվերադառնալով պալատ՝ բերին կախարդ պառաւին էլ և ներկայացրին հիւանդ Միրան թագաւորին:

Կախարդ կինը հիւանդ թագաւորին ուշադրութեամբ լաւ գննելուց յետոյ, դարձաւ թագուհուն և երեք անգամ խոնարհ գլուխ տալով, տրխուր գէմքով տասց.

— Թագուհին ապրած կենայ, սրա հիւանդութիւնը, ճիշտն ասած, տնրժշկելի է և ոչ մի բժիշկ

չի կտրող օգնիլ սրան: Թագաւորի ցաւը շատ վատ ցաւ է: Միայն այս կասեմ, որ սրան կառողջացնի միմիայնեւեթ Տրեղէն այժեղջիւրի անմահական կաթը, որը շատ և շատ դժուար ճարուելու է: Այս իմ ասած այժեղջիւրը գտնուում է մեր մալրաքաղաքի սահմաններնց սկսած՝ քառասուն սարի ետև գտնուող մի խոր անդունդի մէջ քարաժայռում: Այդ քարաժայռը ամսէնը մի անգամ Աստուծոյ հրամանով բացուում է ու դարձեալ կրկին նորից շուտով փակուում, իսկ Տրեղէն այժեղջիւրը միշտ հենց այդ բացուող օրերն է կերակրում իւր ձագերին: Հիմայ, ես Ձեզ խորհուրդ կտամ, որ եթէ Ձեր պալատականների մէջ կը գըտնուի մի որ և է քաջ և անվախ երիտասարդ, թող գնայ իմ ասած Տրեղէն այժեղջիւրի բնակավայրը և աշխատի մի կերպ բերել անմահական կաթը, որ և խմացնելով հիւանդին, իսկոյն կառողջանայ:

Կախարդ պառաւն այս խօսքերն ասելուց յետոյ, նորից երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուեց թագուհուն ու պալատականներին և դուրս գալով հիւանդի սենեակից՝ գնաց իւր կացարան:

Միւրան թագաւորի նորապսակ նազիր-վեզիր փեսաները՝ կախարդ պառաւի ասած Տրեղէն այժեղջիւրի անմահական կաթ ճարելու վերաբերմամբ՝ մի փոքր ժամանակ խոր մտածմունքների մէջ ընկլմուեցան և շատ էլ տխրեցին, որովհետև գլխաւորապէս իրանք պէտք է աշխատէին այդ անմահական կաթի համար: Բայց ինչ կերպով

պէտք է ճարէին, ինչպէս պէտք է գնային քառասուն սարի ետև գտնուող խոր անդունդն և կայծակի արագութեամբ՝ կախարդ պառաւ կնոջ ասած քարաժայռն մտնելով, այնտեղից Տրեղէն այժեղջիւրի անմահական կաթը բերէին, ահա, սրանք էին Միւրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաների մրտածութեան ու տխրութեան պատճառը:

Թագուհին և Միւրան թագաւորի նորապսակ աղջիկները՝ Տրեղէն այժեղջիւրի անմահական կաթ ճարելու համար, յոյսները դրել էին միմիայն իրենց սիրելի նազիր-վեզիրների վրայ, և խնդրեցին, որ անպատճառ գնան և ինչպէս որ լինի, մի կերպ աշխատեն այդ անմահական կաթը բերել:

Սրանք թագուհու և իրենց ամուսինների աչքին քաջ և անվախ երևացնելու համար և իրենց՝ բոլոր պալատականների առաջ չը ստորացնելու ու պատուի արժանիքից չը զրկուելու պատճառաւ, չը կարողացան նրանց խնդիրքը մերժել և խոստացան, որ անպատճառ կը ճարեն ու կը բերեն կախարդ պառաւ կնոջ ասած անմահական կաթը: Քիչ յետոյ ճանապարհի պատրաստութիւններ տեսնելով, թագուհուն, իրենց ամուսիններին և բոլոր պալատականներին՝ սիրալիբ հրաժեշտի ողջոյն տուին և դուրս գալով պալատից, նստեցին ընտիր ձիաների վրայ և ճանապարհ ընկան կախարդ պառաւի ցոյց տուած ուղիով:

Շահագրէն՝ մէկ երեկոյ սովորական գործերը վերջացնելուց յետոյ, վերադառնում է իւր սենեակը և ասում է Փէրիխանումին.

— Հոգետու, նոր համբաւ իմացել ես թէ ոչ Գիտես սիրելիս, ինչ կայ, այսօր ստուգ իմացայ, որ հայրդ այս քանի օրերս սաստիկ հիւանդացել է մի ինչ որ երկարատե ցաւով: Բժիշկները նրա ցաւի անբուժելութիւնն իմանալով՝ հեռացել են պալատից, իսկ հիմայ էլ մեր ծերունի զոնապանի սովորեցրած մի ինչ որ կախարդ պառաւի յորդորանքով, քո նազիր-վեզիր փեսաներդ զնացել են քառասուն սարի ետե զտնուող խոր անդունդի մէջ մտնելու, և այնտեղ, այն անդունդի քարաժայռում ապրող հրեղէն այծեղջիւրից անմահական կաթ բերելու, բայց խելքդ ինչ է կրտում, դու ինչպէս ես կարծում, նրանք կարող են ճարել, ի հարկէ ոչ, երբէք: Իսկ ես, այո ես, յոյս ունիմ Աստուածանից, որ վաղնեկ լեթամ ուղև հօր ինձ ընծայած հրեղէն նժուգների շնորհիւ՝ մի քանի օրուայ ընթացքում կը ճարեմ: Իսկ յետոյ տես, սիրելիս, թէ ես ինչ եմ անելու քո այդ անամօթ և լիրբ փեսաներիդ, որոնք քեզ, սիրելիս, այո քեզ, խելագարի տեղ ընդունելով՝ այնպէս խայտառակութեամբ և անվայել ու անարդ խօսքերով՝ պալատից դուրս արին:

Փէրիխանումը պատասխանեց.

— Հօրս հիւանդութեան մասին ես ոչինչ չէի գիտում: Զնշտ ես ասում, հիւանդացել է, այո, ես բոլորովին անտեղեակ էի: Հօրս հիւանդութիւնը այս առաջին անգամ քեզանից եմ լսում, և եթէ հիմայ դու չասէիր, ես որտեղից կարող էի իմանալ, քանի որ ծնողներիս մօտ բոլորովին չեմ

գնում և կարիք էլ չունիմ զնալու և նրանց դործերի մէջ խառնուելու: Այսուհետև ումն ինչ ուզում է, թող պատահի: Ես այսուհետև բոլորովին երբէք չեմ վերաւորուի, որովհետև սիրտըս շատ այրուած է նրանց արարմունքներէրց: Բու, սիրելիս, ինչպէս ասացիր, եթէ կարող ես, հենց վաղնեկ ճանապարհ ընկիր անմահական կաթը ճարելու համար և ճարելուց յետոյ, տուր իմ անգութ և լիրբ փեսաներիս, թող բերեն և բժշկեն մերձիմահ հօրս, վնաս չունի, բայց օշխատիր, սիրելիս, որ առանց մի որ և է նշանի չը տաս և չը թողնես նրանց հեռանալու: Բաղերիդ ու հաւերիդ ես կը սպասաւորեմ, ապահով եղիր:

Միւս օրը ծէգ բացուելուն պէս, Շահգագէն վերցրեց ճանապարհի համար ուտելիքներն և երկու դատարկ շիշ, զարսեց խուրջինի մէջ, շալակեց ձիու մէջքին, Փէրիխանումի շրթունքներէրց մի քանի անգամ սիրային համբոյրներ տուեց, նստեց ձիու վրայ ու հեռացաւ Միրան թագաւորի մայրաքաղաքի սահմաններէրց շատ և շատ հեռու:

Շահգագէն մօտենալով մէկ ափարակ ու կանաչ մարգագետնին, իսկոյն ձիուց ցած թռաւ, կապեց ձիուն ծառից, շիշերը խուրջինից հանելով զարսեց զրպանների մէջ, իսկ յետոյ ծոցից հանելով զև հօր ընծայուած հրեղէն նժուգների մագերի կապոցը, բացեց, հանեց կարմիր միագլխանի գլխահրեղէն նժուգի մազը, ծայրից մի փոքր այրեց, իսկ մնացեալ այրածը դրեց կրկին ծոցն և իսկոյն մէկ ակնթարթում իւր առաջ յայտնուեցաւ կարմիր

նժույզն իւր բոլոր պատերազմական զէնքերով: Շահ-
զադէն հէնց որ վեր առաւ նժույզի վրայից զէն-
քերն ու ինքը զրահաւորուեցաւ, իսկոյն ինքն էլ
կերպարանափոխուեցաւ և դարձաւ իսկ և իսկ միա-
գլխանի վիթխարի կարմիր դէ: Շահզադէն հլ եղէն
նժույզի հետ սկսեց խօսել արաբերէն լեզուով ու
ասաց.

— Սիրելի նժույզս, դու գիտես, թէ ես ի՞նչ եմ
ուզում քեզանից: Մենք պէտք է շատ արագ թուիչք-
ներով գնանք և մօտենանք քառասուն սարի ետև
գտնուող խոր անդունդի մէջ գտնուած քարոժայ-
ռին և այնտեղից երկու շիշ հրեղէն այծեղջիւրի անմա-
հական կաթ պէտք է բերենք իմ Միրան թագաւոր
աներոջս համար, որը մերձիմահ հիւանդ պառկած
է անկողնում և սպասում է մեզ: Այդ անմահական
կաթը անպատճառ պէտք է ճարենք և բերենք,
որովհետև աներս միմիայն դրանով է բժշկուելու:

Այս առաջարկութիւնը կարմիր հրեղէն նժույ-
զին թէև անհաճոյ թուաց, բայց ստիպուած հա-
մաձայնուեց և Շահզադէին իւր մէջքի վրայ առնե-
լով՝ օդի մէջ սլացաւ և մէկ ակնթարթում հասց-
րեց քառասուն սարի գլուխը: Երբ Շահզադէն
սարի գլխից ցած նայեց և տեսաւ անդունդը, շատ
զարհուրեց, որովհետև մարդկային ոյժից ու կա-
րողութիւնից շատ վեր էր այդ անդունդի մէջ մըտ-
նելն և բացի գրանից կախարդ պառաւի ասած
քարոժայուն անդունդի անհուն տարածութեան
մէջ Շահզադէի աչքին անտեսանելի էր: Սորա մա-
սին Շահզադէն երկար մտատանջութեան մէջ ըն-

կաւ և չէր կարողանում իմանալ թէ արդեօք՝ որ-
տեղ է գտնոււմ կախարդի ասած քարոժայուն:
Կրկին Շահզադէն շատ երկար նայեց անդունդի
զանազան կողմերը՝ քարոժայուն տեսնելու, բայց
զարձեալ ոչ մի կերպ չկարողացաւ տեսնել: Վերջը,
աչքերը լաւ լոգնելուց յետոյ, ուզեց մի փոքր հան-
գստանալ. ցած եկաւ նժույզից և մի փոքր ժամանակ,
սարի վրայ գտնուած վիթխարի ծառի ստորոտում նըս-
տելով, նորից ընկաւ խոր մտածմունքների մէջ:

Երբ հրեղէն կարմիր նժույզը տեսաւ Շահզա-
դէին տխուր, և մտածմունքների խոր անդունդի
մէջ ընկղմուած, ասաց.

— Վսեմափայլ թագաժառանգ և իմ ազնիւ
տէր, այս բանի մասին բոլորովին մի մտածիր:
Գեռ պէտք է աշխատելի, այս տեսակ դժուար
գործը յանձն գառնելի, բայց քանի որ խոստացել
ես անպատճառ ճարելու, այլ ևս մտածելու բան
չկայ. անհոգ եղիր, ես կաշխատեմ: Ես շատ լաւ
գիտեմ քարոժայուի ուր և որտեղ լինելը, իսկ դու
բոլորովին հանգիստ եղիր և մի վրդովուիր: Առ
այժմ միայն խնդրում եմ, տէր իմ, որ եթէ
կարելի է, թոյլ տուր ինձ ևս մի փոքր հանգստանալ,
իսկ յետոյ կտեսնես՝ թէ ի՞նչպէս ես քեզ մէկ ակն-
թարթում հրեղէն այծեղջիւրի բնակարանը կը
տանեմ:

Շահզադէն հրեղէն նժույզին բաց թողեց ա-
զատ սարի գլուխը, իսկ ինքն էլ պառկեց ննջելու:
Երբ զարթնեց, քիչ կերակրուեց ճանապահի հա-
մար վերցրած ուտելիքէններից, կանչեց հրեղէն

նժուգին իւր մօտ, որն ազատ շրջում էր սարի գա-
 գաթին, նստեց վրան ու համբուրելով նժուգի աչ-
 քերից, նորից խնդրեց, որ սրբան կարելի է, շուտ
 տանի իրեն հրեղէն այծեղջիւրի բնակարանը: Հրե-
 դէն նժուգը Մահգաղէին խոնարհ գլուխ տուեց
 և շուտափոյթ իւր մէջքի վրայ առնելով նրան, նստի
 արագութեամբ ցած սլացաւ խոր անդունդի խոր-
 քը և բաւականին տարածութիւն անցնելով, վեր-
 ջապէս Մահգաղէին հասցրեց քարաժայռին այն
 ժամանակ, երբ քարաժայռն էլ ինքն-իրեն բա-
 ցուեց: Ներս մտան քարաժայռը թէ չէ, իսկոյն
 քարաժայռի ներսն ամբողջապէս կարմիր փայլով
 փայլատակեց և ինչ տեսան, մի ահագին սարի
 մեծութեամբ այծեղջիւր՝ կանգնած մէջ տեղում,
 իսկ նրա երկու ձագերն էլ կաթ էին ուտում ի-
 րենց մօր ծծերից: Մահգաղէն իսկոյն կամեցաւ ցած
 թռչել նժուգից ու վաղելով հրեղէն այծեղջիւրի
 մօտ, ուզեց կաթով լցնել իւր շշերը, բայց նժուգը
 թոյլ չտուեց ցած գալու իւր վրայից, ասելով.

— Մի անիր, տէր իմ, սպասիր, ցած մի
 գալ վրայիցս, եթէ ոչ հրեղէն այծեղջիւրը կը
 մահացնի քեզ: Լսիր, շուտով իմ վրայիցս ցած
 թռիր և անցիր քամակս, որպէս զի քեզ չը
 վնասի: Հիմալ ես հետը կուռի կը բռնուեմ, և
 մինչ մենք զբաղուած կլինենք կատաղի կուռով,
 դու իսկոյն նստի արագութեամբ կը սլանաս այ-
 ծեղջիւրի ձագերի մօտ և որքան ոյժ ունիս քո մէջ,
 աշխատիր մի կերպ հեռացնել նրանց ու փո-
 խարէնը՝ դու սկսիր կթել շշերիդ մէջը նրա կա-

թը: Նա, կատաղի տաք կուռի մէջ բուրդովին սչինչ
 չի զգայ, թէ իրենից կաթ վերցնողը իւր ձագերն
 են թէ մի ուրիշ անձնաւորութիւն:

Այս տեսակ խօսքերը Մահգաղէն հրեղէն
 նժուգից լսելով, շատ ուրախացաւ և փառք տու-
 եց Աստուծուն: Մուտով ցած թռաւ նժուգից և
 քամակում թագնուելով՝ սպասեց երկու հրեղէն ա-
 խոյեանների կատաղի կուռի սկսուելուն: Վերջապէս
 կախը սկսուեց: Երկու հրեղէնները յարձակուեցան
 իրար վերայ մեծ ոյժով և սարսափելի ձայներ
 բարձրացնելով: Մինչ սրանք այսպէս կատաղի
 կուռով էին զբաղուած, Մահգաղէն, ինչպէս ասել էր
 իւր հրեղէն նժուգը, կայծակի արագութեամբ վազեց
 այծեղջիւրի ձագերի մօտ, նրանց մեծ ոյժով հրեց
 հեռու, և ինքը սկսեց մեծ ճարպիկութեամբ հրե-
 դէն այծեղջիւրի կաթը լցնել իւր շշերի մէջ: Մահ-
 գաղէն այս բնորն այնպիսի շուտափութութեամբ
 կատարեց, որ այծեղջիւրը ճիշտ որ սչինչ չկարողացաւ
 հասկանալ: Լցնելուց յետոյ, կրկին արագ թռիչք-
 ներով վազեց իւր նժուգի քամակը, վեր թռաւ և
 նստեց նժուգի վրայ և իսկոյն՝ առանց մի փոքր
 ուշանալու՝ դուրս նետուեցան քարաժայռից: Մրանց
 դուրս գալուն պէս, քարաժայռն էլ կրկին ինքն
 իրեն փակուեց: Հրեղէն նժուգը նորից սկսեց սլա-
 նալ օդի մէջ և մեծ ու ուժգին թռիչքներ անե-
 լով՝ արագ-արագ վերև բարձրացան անդունդից
 կրկին դէպի սարի գլուխը:

Երբ հասան սարի գագաթը, Մահգաղէն իս-
 կոյն ցած թռաւ նժուգից և համբուրելով աչ-

քերից, բաց թողեց սարի գագաթի անհունն և
ընդարձակ տարածութեան մէջ հանգստանալու հա-
մար, իսկ ինքն էլ ծուռնկ չւքելով, նորից փառք
տուեց Աստուծուն և ասաց.

— Փառք քո Սեծութեան Տէր, այս բոլորը
Քո Ամենազօր կարողութեամբ կատարուեց, որով-
հետեւ ես, առանց Քո օգնութեան, ինչ կարող էի
անել և ոչինչ: Միմիայն Քո պահպանութիւնը կա-
րողացաւ ազատել ինձ այնքան դժուար ճանապարհ-
ներից: Եթէ Քո հովանաւորութիւնը չլինէր, գուցե
ես և իմ հրեղէն նժույգս էլ՝ չազատուէինք այն քա-
րաժայռից և յաւիտեան կոլճանուէինք, բանտար-
կուած մնալով այնտեղ:

Շահագոյն սարի գլխին գտնուող վիթխարի
ճառի տակ նստելով, մի քիչ կերակրուեց ու լաւ
հանգստանալուց յետոյ, կանչեց հրեղէն նժույգին
իւր մօտ, համբուրեց աչքերից, նստեց վրան և
խնդրեց, որ նորից աշխատի, որքան կարելի է
շուտով անցկացնի իրեն քառասուն սարից, որով-
հետեւ շատ ուշացել են և մի գուցե իրենց ուշա-
նալովը՝ Միրան թագաւորը յանկարծակի վախճա-
նուի և իրենց չարչարանքն ու աշխատանքը իզուր
անցնի:

Հրեղէնը խոնարհ գլուխ տուեց Շահագոյնին և
նրա խնդրուածքի համաձայն՝ մէկ վայրկեանում
Շահագոյնին տարաւ-հասցրեց այն մարգագեոտինը,
որտեղ կապուած էր նրա ձին ճառից: Շահագոյն
ցած գալով նժույգից, բաց թողեց դաշտը, իսկ ինքն
էլ մօտեցաւ իւր ձիուն՝ նրա մօտ հանգստանալու

համար: Շահագոյնի վիթխարի դեական տեսքից
ու կարմիր փայլից, ձին սկսեց խրտնել, բայց ինչ-
կարող էր անել խեղճ անասունը, քանի որ ճառից
ամուր կապուած էր: Հանեց գրպանից հրեղէն ալ-
ծեղջիւրի անմահական կաթով լի շշերը և դրեց
ձիու մէջքի վրայ շալակած խուրջինի մէջ, ապա
հանեց խուրջինից ուտելեղէններ, մի փոքր կերակ-
րուեց ու պառկեց ճառի ստորոտում ննջելու: Ա-
հա, հէնց այդ միջոցին տեսաւ, որ հեռուից շտապ-
շտապ երկու մարդիկ են գալիս ձիաներով դէպի
իւր կողմը: Երբ բաւականին մօտեցան, նրանց
ձիաները Շահագոյնի կարմիր փայլից խրտնեցին,
իսկ իրենք էլ Շահագոյնի դեակին կերպարանքից
վախեցած, սարսափահար ուզում էին յետ փախ-
չել, բայց Շահագոյն թուրը հանելով պատեանից,
ձայն տուեց.

— Կանգնեցէք տեղներդ, չփախչէք, եթէ ոչ
ահա՛ այս րոպէին իմ սրովս ձեր երկուսի գլխներն
էլ կը թռցնեմ:

Խեղճ ձիաւորները, որոնք Միրան թագաւորի
նորապսակ նազիր-վեզիր փեսաներն էին, երբ այս
խօսքերը լսեցին, սկսան աշնանային տերևի պէս
դողալ և իրենց ձիաներին մի կերպ զսպելով՝ ա-
ռանց տեղներիցը շարժուելու՝ գլխները թեքելով,
քարացած արձանների նման մնացին տեղն ու տե-
ղը կանգնած: Շահագոյն լաւ գիտէր դրանց ի-
րեն կողմը շտապելու պատճառն և սպասում էր
նրանցից մի որ և է հարցի, բայց Շահագոյնի գե-
ւային կերպարանքից այնքան վախեցել էին, որ չէին

կարողանում մի խօսք անգամ արտասանել, և լուռ ու մունջ կանգնած էին իրեն առաջ: Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները՝ բոլորովին չը ճանաչեցին Մահադէին և սրտեղից կարող էին ճանաչել և մտածել անգամ, թէ այդ վիթխարի կարմիր միագլխանի դերը, որից իրենք այնպէս ստրտափած դողում էին, իրենց պալատի բազերի ու հաւերի վերակացու Մահադէին է, այն Մահադէին՝ որին իրենք այնպէս անպատիւ և խայտառակ կերպով դուրս էին արել պալատից իւր Փէրիխանում ամուսնու հետ միասին: Նրանք երկար ժամանակ մնացին գլխները թեքած՝ ձիաների վրայ նստոտած և սպասում էին դե-Մահադէից իրենց մահուան դատաւճռին: Մահադէին հրամայեց նրանց, որ ձիաներից ցած գան ու սկսեց հարց ու փորձ անել նրանց, իբր թէ չէ ճանաչում, թէ ովքեր են, սրտեղից են գալիս, ուր են գնում և ինչու համար են ներդաւթիւն կրել ճանապարհորդելու և այլն:

Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները՝ խտրոյն ցած իջան ձիաներից և ծուռնկ չոքելով դե-Մահադէի առաջ, ասացին.

— Միրելի և յարգելի դե թագաւոր, գուցէ դու իմացած լինես Միրան թագաւորի անունը. մենք նրա փեսաներն ենք, նա շատ հիւանդ դրուժեան մէջն է և մերձիմահ պառկած է անկողնում. շատ ընտիր և զովուած բժիշկներ հրաւիրեցինք պալատ՝ նրան բժշկելու համար, բայց ոչինչ չօգնեցին: Վերջը մեր պալատում սպասաւորող մի ութսուն նամեայ ծերունի դռնապանի ասելով՝ գտանք մի

կախարդ պառաւ կին: Նա ասաց, որ հիւանդի ցաւը անբուժելի է և միմայնեթ հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը կարողջացնի, որը գտնոււմ է քառասուն սարից յետոյ՝ խոր անդունդի մէջ եղած քարաժայռում և ոչ մի ուրիշ բան: Մենք շատ սար ու ձորեր, քաղաքներ և գիւղեր անցանք և շատ տեղեր էլ շրջեցինք ու ամենայն տեղ հարց ու փորձ արինք, բայց հրեղէն այծեղջիւրի բնակութեան տեղը ոչ մի կերպով չը գտանք, հիմայ չենք իմանում, ինչ անենք, ումը դիմենք և կամ ումնից իմանանք նրա տեղը: Բացի սրանից՝ անմահական կաթի մասին՝ էլի ուրիշ շատ տեղեր հարցրինք, բայց դարձեալ ոչ մի հնարքով չը կարողացանք ճարել: Ծարներս կըրտծ, ձեռնունայն և դատարկ պէտք է վերագառնանք պալատ և մեր խոստմունքը չկատարելու համար, ամօթահար լինելով՝ պէտք է խայտառակուենք բոլոր պալատականների և մեծամեծների առաջ, նամանաւանդ Միրան թագաւորի փոքրիկ Փէրիխանում աղջկայ և իւր փեսայ Մահադէի առաջ, որը բազերի ու հաւերի վերակացու թեան պաշտօնն է վարում: Ահա նորից կրկնում ենք, որ այդ երկու անձնաւորութիւնների առաջ պէտք է կատարելապէս ծաղրի առարկայ դառնանք, որոնց մենք Միրան թագաւորի գրդմամբ պալատից խայտառակ կերպով դուրս արինք: Եւ այժմ նրանք մեր անշնորհքութիւնն իմանալով, խիտ կերպով կը խայտառակեն մեզ, որից յետոյ մենք յաւիտեան կորած ենք:

Միրան թագաւորի փեսաները այս խօսքերն

աւելուց լետոյ՝ վեր կացան և նորից գլխները քարշ գցելով, ձեռքերը կուրծքին ծալած՝ կանգնեցին լուռ ու մունջ առաջուայ պէս՝ քարացած արձանների նման:

Շահադէն ասաց նրանց.

— Միք լուսահատուիլ, եթէ այդքան հարկաւորութիւն ունիք, ինձ մօտ կայ այդ անմահական կաթր, ինձանից աւել, ուրիշ ոչ ոքի մօտ չէք կարող ճարել: Եթէ կամենում էք, կտամ. տարէք ձեր Միրան թագաւորին լաւացրէք, բայց իմացած եղէք, որ ես բոլորովին փող չեմ վերցնի ձեզանից դրա համար, այլ ձեզ վրայ մէկ մէկ նշան կանեմ ու լետոյ կտամ: Ես առհասարակ ամենքին էլ նշան եմ դնում, ով ուզում է թող լինի: Ես փողով կամ ուրիշ բանով երբէք չեմ ծոխում անմահական կաթր: Իմս միայն նշանն է. ով որ համաձայնում է պայմանիս, նրան էլ տալիս եմ:

Միրան թագաւորի՝ փեսաներն այս բանի վրայ շատ ուրախացան և քաղցրաժպիտ դէմքով ասացին Շահադէին:

— Տէր դե թագաւոր, դու քո խօսքերովը մեզ շատ ուրախացրիր. ոչ թէ միայն թող կտանք քեզ՝ մեզ վրայ նշան դնելու, այլ և եթէ կամենաս, հոգով ու մարմնով լաւիտենական քո ճորտերը կդառնանք, միայն թէ մեզ ազատես այս տեսակ ծանր և դժուարին լանձնարարութիւնից:

Շահադէն մօտեցաւ ձիուն, մէջքի վրայ շալակած խուրջինից հանեց կաթնով լի շշերն ու տալով նրանց, ասաց.

— Ահա, սրանք են ձեր աներ Միրան թագաւորի հիւանդութիւնը բժշկող կախարդի ասած հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթր, տարէք և բժշկեցէք:

Նրանք վերցրին կաթնով լի շշերն ու դարսեցին իրենց ձիաների վրայ շալակած խուրջինի մէջ՝ ու լետոյ մօտենալով երկուսը միասին դե-Շահադէին, ասացին.

— Տէր դե թագաւոր, շատ և շատ շնորհակալ ենք քեզանից, քո այս մեզ արած բարութեան համար, համեցիր և նշան դիր մեզ վրայ, ինչպէս կը կամենաս, մենք պարաստ ենք քո ամեն առաջարկութիւնդ ընդունել և կատարել:

Շահադէն խուրջինից հանեց փոքրիկ դանակը և մօտենալով Միրան թագաւորի փեսաներին, կտրատեց նրանց ականջների ներքևի փափուկ մասերն և ասաց.

— Այժմ, իրաւունք ունիք նստելու ձեր ձիաների վրայ և գնալու, ազատ էք, Աստուած ձեզ հետ: Ես էլ իմ դե տեղովս կաղաչեմ Ամենակարող Աստուծուն, որ ձեր աներ Միրան թագաւորն, այս ձեր տարած դեղովն առողջանայ և ձեզ վրայ աւելի սիրալիր և քաղցր հայեացք ունենայ:

Նրանք իսկույն նստոտեցին ձիաների վրայ և խոնարհ գլուխ տալով Շահադէին, ճանապարհ ընկան:

Ճանապարհին Միրան թագաւորի մեծ փեսան ասաց միւսին.

— Տեսնո՞ւմ եմ, ինչ ազնիւ դե էր նա. նախ մեզ ոչ

մի վնաս չտուեց, և երկրորդ էլ ընդհանուր խա-
տալուակութիւնից ազատեց մեզ: Ի՞նչ վնաս, թէ մեր
երկուսիս ականջները փափուկ մասերը կտրատեց:
Թէ և ճիշտն ասած, սարսափելի ցաւում է ականջս,
բայց գլուխը քար, հօ կարողացանք ուղածներս ճա-
րել: Ով ինչ գիտէ, թէ ինչպէս ճարեցինք: Եթէ մի
որև է անձնաւորութիւն կը հարցնի թէ՛ — «ինչո՞ւ
է ձեր ականջներդ փափուկ մասերը կտրատած» —
մենք կասենք, — «քարաժայռից դուրս գալիս, յան-
կարճ քարաժայռի փակուելու միջոցին երկուսիս
ականջները տակը մնաց ու կտրատուեց և էլի
փառք Աստուծուն, որ այսպէս պրծանք և քարա-
ժայռի մէջ չը մնացինք լաւիտենական փակուած»: Ոչ ոք
չի իմանայ, թէ բանն ինչումն, իսկ այն
դեը հօ չի գայ և չի ասի ամենքին, թէ՛ ես կրա-
րատեցի դրանց ականջների փափուկ մասերը: Նա,
ինչպէս երևաց, շատ ազնիւ դե էլ երևում և
կարծում եմ, որ այդ տեսակ անազնութիւն եր-
բէք չի անիլ — այս տեսակ խօսքերով, վերջապէս
մօտեցան պալատին: Մօտենալուն պէս՝ իսկոյն ու-
րախ-ուրախ իջան ձիաներից, հանեցին խուրջինից
կաթնով լիք շշերը և մեծ ուժգնութեամբ վազե-
լով պալատի սանդուխտներով, շնչասպառ մտան
հիւանդ Միրան թագաւորի սենեակը: Ներս մտան և
տեսան որ արդէն վերջին շնչի մէջն էր գտըն-
ւում ուժասպառ ծերունի Միրան թագաւորը: Իս-
կոյն շշերից մի քանի կաթիլ կաթացնելով հիւան-
դի բերանը, մի փոքր ուշքի բերեցին, իսկ լետոյ
էլ ամեն օր հետզհետէ քիչ-քիչ խմեցնելով, բո-

լորովին շշերը դատարկուեցան և թագաւորն էլ
առողջացաւ:

Այս բանի վրայ՝ շատ ուրախացան, թէ
թագաւորը, թէ թագուհին և թէ բոլոր պալատա-
կաններն ու խիստ էլ սիրելի եղան նազիր-վեզիր-
փեսաները բոլորին իրենց այդ տեսակ քաջութեան
ու շնորհքի համար:

Մեր Նահապետն էլ հրեղէնի սոյնի մազերից մէկ
հատը պոկեց, փաթաթեց թղթի մէջ ու դրեց ծո-
ցը: Յետոյ վրայից վերցրեց բոլոր գէնքերն ու
զրահները, դարսեց կարգով նժոյքի մէջքին, հանեց
ծոցից կիսով այրած նժոյգի մազն և ամբողջովին
այրեց: Կարմիր հրեղէն նժոյգն իսկոյն անյայտա-
ցաւ: Հրեղէնի անյայտանալուն պէս, ինքն էլ կըր-
կին ստացաւ իւր իսկական կերպարանքն և
ձիւ վրայ նստելով, շուտափոյթ, ծպտեալ կերպով
կէս գիշերին եկաւ և մտաւ իւր սենեակը: Տեսնե-
լով իւր սիրելի Փերիխանումին տխուր, գրկեց,
համբուրեց աչքերից և մանրամասնօրէն բոլորը
պատմելով՝ ուրախացրեց նրան:

Այս դէպքից լետոյ անցաւ դարձեալ մի քա-
նի տարի:

Մէկ օր էլ թագուհին հիւանդացաւ և ընկաւ
անկողին: Հրաւիրեցին թագուհու համար էլ ըն-
տիր և հռչակուած բժիշկներ, բայց դրանք իրենց
բժշկական միջոցներով ոչինչ չը կարողացան օգ-
նել նրան և ճարները կտրած՝ Միրան թա-
գաւորին ասացին.

— Թագաւորն ապրած կենայ, սրա հիւանդու-

Թիւնն էլ Ձեր հիւանդութեան պէս՝ անբժշկելի և երկարատե է և սա էլ կառողջանալ միայն այն դեղովը, ինչովն էլ դուք առողջացաք:

Միրան թագաւորն իսկոյն մտքի ընկաւ, որ թագուհու հիւանդութիւնը բժշկելու համար ևս անսպասան պէտք է իւր նազիր-վեզիր փեսաները հոգան և նրանք պէտք է ճարեն հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը՝ որպէս զի թագուհին էլ առողջանայ: Ուստի և առանց երկար սպասելու՝ շուտով կանչեց իւր նազիր-վեզիր փեսաներին ու խնդրեց, որ այս անգամին էլ դնան և անշուշտ ճարեն ու բերեն հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը:

Նրանք խոստացան և միամտեցնելով Միրան թագաւորին՝ նստեցին ձիաների վերայ, դուրս եկան պալատից և ուղղակի դիմեցին այն կողմը, որտեղ որ մեր միագլխանի կարմիր դե-Մահադէին էին պատահել:

Մահադէն երբ իմացաւ որ Փէրիխանումի մայր — թագուհին էլ էր հիւանդացել ու նազիր-վեզիր փեսաներն էլ նորից գնացել են անմահական կաթ բերելու, ինքն էլ նորից պատրաստուեց ճանապարհ ընկնելու:

Առաւօտեան ծէգը բացուելուն պէս՝ Մահադէն շատ վաղ վերկացաւ անկողնուց, լուացուեց, հագնուեց, նստեց ձիու վրայ և դուրս գալով մայրաքաղաքից, բաւականին հեռացաւ: Երբ մօտեցաւ առաջուայ կանաչագարդ մարգագետինին, ձին կապեց ծառից, հանեց ծոցից երեք գլխանի սև դևի

հրեղէն նժուղի մազը, մի փոքր ծալրից այրեց և յանկարծ իւր առաջը խրխնջալով եկաւ հրեղէն սև նժուղը՝ իւր բոլոր պատերազմական զրահաւորութիւններով: Մահադէն շուտով վերցրեց նժուղից բոլոր զէնքերն և հէնց որ իւր մէջքին առաւ և կապտեց, իսկոյն ինքն էլ այլակերպուեց ու նմանուեց իսկ և իսկ երեք գլխանի սև դևին:

Մահադէն նստեց հրեղէն նժուղի վերայ և արաբերէն լեզուով իւր սրտի ուզածը յայտնելով նրան, խնդրեց, որ այս անգամ էլ՝ որքան կարելի է նորից շուտով հասցնի հրեղէն այծեղջիւրի բնակավայրը: Հրեղէն նժուղին լծէ և այս անգամին էլ Մահադէի խնդրուածքը անհաճօ թուաց, բայց ինչ կարող էր անել: Չարահատեալ համաձայնեց և իսկոյն Մահադէին առնելով իւր վրայ՝ այս անգամին էլ օգի մէջ սլանալով, մի քանի վայրկեանում տարաւ-հասցրեց հրեղէն այծեղջիւրի բնակավայրը այն ժամանակ, երբ քարաժայռն էլ բացուեց: Ներս մտան քարաժայռն և հէնց որ առաջուայ պէս՝ երկու ամեհի հրեղէն ախոյաններն իրար հետ կռուի բռնուեցին, Մահադէն քամու արագութեամբ մօտենալով հրեղէն այծեղջիւրին, ձազերին մի կողմը հրեց ու մեծ արագութեամբ սկսեց շէրի մէջ հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը լցնել: Այս անգամ Մահադէն աւելի մեծ չարչարանքների ու դժուարութիւնների հանդիպեց քարաժայռում, որովհետև ամբողջապէս քարաժայռի ներսը մութն էր, բայց նա ամեն քան շտապով կարողացաւ վերջացնել իւր հետ

վերցրած ճրագի աղօտ լոյսի միջոցով: Նա կաթնով լեք շշերը դրեց գրպանները և իւր հրեղէնի հետ միասին դուրս սլացաւ քարաժայռից լոյս աշխարհ: Հրեղէն նժույգը օդի մէջ մեծ ոստիւններ անելով վերջապէս բարձրացրեց շուտով անդունդից սարի գլուխն և այնտեղից էլ շարունակ արագ թռիչքներ անելով օդի մէջ՝ անցաւ քառասուն սարը և այժմ, առաջունից աւելի շուտ, տարաւ-հասցրեց այն մարգագետինը՝ որտեղ կապուած էր ծառից իւր ձին: Եահզագէն իւր հրեղէնի աչքերից մի քանի անգամ համբուրելով, բաց թողեց նրան դաշտը հանգստանալու համար:

Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները մեզ ծանօթ միագլխանի կարմիր դէ Եահզագէին շատ այս ու այն կողմը պտրտելուց ու մանգալուց յետոյ՝ ոչ մի տեղ չը գտնելով նրան, մեծ լուսահատութեան մէջ ընկան և չգիտէին ինչ անէին: Սյապէս լուսահատ տխուր-տրտում, և մտածութիւնների խոր անդունդի մէջ ընկղմուած՝ մանգալով, յանկարծ եկան, հասան այն տեղը, որտեղ երեք գլխանի սև դէի կերպարանքով մեր քաջ հերոս Եահզագէն էր գտնուում: Եահզագէն նրանց տեսնելուն պէս՝ իսկոյն ճանաչեց: Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները՝ երբ երեք գլխանի դէ-Եահզագէին տեսան՝ շատ սարսափեցին և մտադրուեցին իսկոյն յետ փախչել, բայց մեր հերոս Եահզագէն առաջուայ նման թուրը պատեանից հանելով, դէին յատուկ եղանակով ձայն տուեց.

— Ո՛վ դուք թուլասիրտներ, ո՛ր էք փախչում:

Յիէք այստեղ, եթէ ոչ այս ըոպէին ձեր երկունի գլուխը կը կտրեմ և ձեր մարմինը գիշատիչ թրուչունների կերակուր կը շինեմ:

Նրանք մօտեցան երեք գլխանի սև դէ-Եահզագէին, խոնարհ գլուխ առին և ծունկ չոգելով, ասացին.

— Ո՛վ դու արքայաբարոյ և պատուարժան թագաւորների թագաւոր դէ-արաք, մենք Միրան թագաւորի փեսաներն ենք. թագուհին շատ ծանր հիւանդ է և մերձիմահ պառկած է անկողնում: մի կախարդ պառաւ կնոջ պատուէրով՝ պալատից դուրս եկանք՝ գնալու քառասուն սարի ետև գտնուող խոր անդունդի քարաժայռը և այնտեղից հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթ բերելու, բայց ոչ մի կերպ չկարողացանք գտնել: Մտածում էինք և չգիտէինք թէ ինչ էինք արել: Հէնց էօ էր պէտքէ ձեռնունայն ու դատարկ ձեռքով յետ վերադառնալինք պալատ և ահա բողբի բերմունքով քօ առաջը եկանք: Հիմա քօ ճորտերն ենք. ուզում ես սպանիր, ուզում ես ազատ թող եթէ կը խղճաս մեր կեանքը, բայց չէ, աւելի լաւ է, սպանիր մեզ երկուսիս էլ, որովհետև սևերես ենք վերադառնալու մեծաւորների ու պալատականների տառչ:

Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն այս խօսքերն ասելով, գլուխները քաջ գցեցին ու մնացին տեղն ու տեղը կանգնած քարացած արձանների նման:

Եահզագէն ասաց նրանց.

— Մի՛ք լուսահատուիլ, եղբայրներ, այդ ինչ որ

դուք ուզում էք, ինչ մօտ կալ. ինչանից աւել ուրիշ ոչ մի անձնաւորութեան մօտ չէք կարող ճարել այդ ձեր ասած և կախարդ պառաւ կնոջ պնակաւած ու պահանջած հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթնը: Եթէ ճիշտ պահանջ ունիք և անպայման հարկաւոր է, կտամ, տարէք ձեր թագուհուն անբուժելի հիւանդութիւնից պրծացրէք, բայց իմացած եղէք, որ ես փողով չեմ ծախում, և ոչ մի վարձատրութիւն էլ չեմ վերցնում, այլ ձրի եմ տալիս, ով որ կամենում է: Միայն մէկ պայման կառաջարկեմ, այն է, որ թող տաք ձեր երկուսիդ վրան էլ մէկ մէկ նշան դնեմ: Եթէ կը համաձայնէք, մեծաւ ուրախութեամբ կտամ այս, իսկ եթէ ոչ, վերկացէք և գնացէք, ու այլ ևս իմ աչքիս բոլորովին չերևաք:

Միտան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն էրբ Շահզադէից այս տեսակ խօսքերն իմացան, շատ ուրախացան և ժպտալից դէմքով ասացին.

— Պատուարժան և արքայաբարոյ թագաւորն էր թագաւոր դեւարաբ, եթէ իրաւ ճիշտ են խօսքերդ և իսկապէս քեզ մօտ գտնուում է այդ մեր ուզած հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթն ու մեզ կտաս, մենք քո այգալիսի լաւութեանդ համար՝ շատ և շատ շնորհակալ կը լինենք և կերդուենք Աստուծոյ անունով, որ ոչ թէ թող կտանք քեզ՝ մեզ վրայ նշան դնելու, այլ քո հլու ստրուկները կը դառնանք և ինչ որ կը հրամայես մեծաւ ուրախութեամբ կը կատարենք:

Շահզադէն Միտան թագաւորի նազիր-վեզիր

փեսաներից այգալիսի խօսքերը լսելուց յետոյ, մօտեցաւ ձիուն և մէջքի վրայ շալակած խուրջինից հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթնով լիք շշերը հանելով՝ բերեց, տուեց նրանց և ասաց.

— Ահա, եղբայրներ, սրանք են ձեր սիրելի թագուհուն բժշկող՝ կախարդ կնոջ ասած անմահական կաթը, տարէք և բժշկեցէք:

Նրանք ուրախ-ուրախ՝ անմահական կաթնով լիք շշերը դրին իրենց խուրջիների մէջ ու յետոյ մօտենալով երեք գլխանի սեղև Շահզադէին, խոնարհաբար երեք անգամ գլուխ տուին և ասացին.

— Արքայաբարոյ և պատուարժան թագաւորների թագաւոր դեւարաբ, մենք պատրաստ ենք քո ամեն հրամայած առաջարկութիւնդ ընդունելու. ինչ տեսակ նշան կամենում ես դիր մեզ վրայ, ամեն բանին մենք համաձայն ենք:

Շահզադէն շտապով ձիու մէջքին շալակած խուրջինից հանեց փոքրիկ դանակը և մօտենալով նրանց, երկուսի աջու ձեռքերի ձկոյթ մատները ծայրից մի փոքր կտրեց ու յետոյ ասաց.

— Այժմ բոլորովին ազատ էք, կարող էք նրստել ձիաներիդ վրայ և դնալ: Իսկ ես էլ իմ դեւային տեղովս կը ցանկամ՝ որ ձեր դժուար բժշկելի հիւանդութեանդ հին՝ այս ձեր տարած անմահական կաթովը առողջութիւն ստանայ և բժշկուելուց յետոյ բարի աչքով նայի ձեզ վրայ:

Միտան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները նստեցին իրենց ձիաների վրայ և կրկին նորից մի քանի անգամ գլուխ տալով երեք գլխանի սե

դև Եսհազգէին, ճանապարհ ընկան դէպի պալատ: Ճանապարհին նրանք սկսեցին այս անգամն էլ էրար հեռ առաջուայ նման խօսակցել. այժմ փոքրիկ փեսան ասաց մեծին.

— Տեսնում ես, ի՞նչ լաւ է գնում գործերս: Աստուած բարի տայ թէ առաջուայ և թէ հիմիկուայ դևերին. եթէ դրանք չտային մեզ հրեղէն այծեղջիւրի անմահահիան կաթը, ի՞նչ պէտք է լինէր մեր վիճակը: Երանի՛ թէ միշտ այսպիսի բաղդ վիճակուի մեզ՝ ամեն պատահած վտանգների ժամանակ: Ի՞նչ վնաս, թէ երեք գլխանի դևը՝ մեր երկուսի աջ ձեռքերի ձկոյթ մատների ծայրերը մի փոքր կտրեց: Սրանով կարծում եմ որ ոչ մի վնաս չի պատահի մեզ, իսկ որ այսուհետև, պալատականների ու մեծամեծների առաջ պարզերես ու յաղթանակ տարած կը լինենք և ծաղրի ու ծանակի առարկայ չենք դառնայ, դրան խօսք՝ չկայ, և այս աւելի ևս ուրախալի է մեզ համար, քան ձկոյթ մատների ծայրերից գրկուելը: Սա բոլորին չնչին բանէ. մի քանի տարուց յետոյ, քիչ-քիչ միսն աւելանալով, կրկին կը ստանայ իւր առաջուայ սկզբնական ձև: Ե՛հ, զիտես, սիրելիս, այս անգամին էլ բան է, եթէ մէկը՝ պալատականներից կամ ուրիշ մարդկանցից՝ հետաքրքրուի մեր կտրած ձկոյթներով և հարցնեն մի որևէ բան, մենք առաջուայ պէս կը պատասխանենք թէ՛ — « քարաժայռից դուրս գալիս, յանկարծ քարաժայռի փակուելու ժամանակ ձկոյթ մատներս տակովն եղաւ ու կտրուեց և էլի փառք Աստուծոյ, որ այսպէս պրծանք ու քարաժայռի

մէջ չը մնացինք յաւիտեան բանտարկուած»: — Ո՞վ ինչ կարող է իմասնայ, թէ բանն ինչումն է, ի հարկէ և ոչ ոք: Ամենքը միայն մեր խօսքերին կը հաւատան և ճշտութեան տեղ կընդունեն: — Այս անգամին էլ այսպէս երկար ու բարակ խօսակցելով՝ վերջապէս մօտեցան պալատին: Իսկոյն ձիաներից ցած իջան, խուրջինից հանեցին անմահական կաթնով լի շշերը ու մեծ արագութեամբ ներս վազելով պալատ, շնչասպառ և ուրախ-ուրախ մըտան հիւանդ թագուհու սենեակը: Տեսան որ թագուհին արդէն ուժասպառ էր եղել և մերձիմահ հազիւ-հազ կարողանում էր շնչել: Իսկոյն շշերից անմահական կաթի մի քանի կաթիլ կաթացնելով թագուհու բերանը՝ մի քիչ ուշքի բերին, իսկ յետոյ էլ ամեն օր, հետզհետէ, քիչ-քիչ խմացնելով, շշերը դատարկուեց ու թագուհին էլ բոլորովին առողջացաւ:

Թագուհու առողջութեան պատճառաւ՝ կրկին տիրեց ընդհանուր ուրախութիւն: Այս անգամին էլ կրկին ամենքը հաւատացին, որ իսկապէս Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն են անմահական կաթ ճարողները: Միրան թագաւորը՝ թէ իւր անբժշկելի հիւանդութիւնից ազատուելու, թէ թագուհու շուտափոյթ առողջանալու, և թէ իւր նազիր-վեզիր փեսաների այդ տեսակ քաջութիւնների համար, փառահեղ խնճոյք սարքեց և մեծ ուրախութիւն արին:

Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն այս անգամ էլ ոչինչ չը պատմեցին հրեղէն այծեղ-

ջիւրի անմահական կաթ ճարելու վերաբերմամբ։
 Մեր Շահագրէն էլ՝ երբ Միրան թագաւորի
 խաբէբայ և ապերախտ նազիր-վեզիր փեսաներին
 ճանապարհ դրեց և իրեն աչքից բոլորովին ան-
 յայտացան, իսկոյն կանչեց իրեն հրեղէն նժուգին,
 պոչի մազերից մէկը պոկեց և փաթաթելով թղթի
 մէջ՝ դրեց ծոցը, յետոյ իւր վրայից վերցրեց բոլոր
 զէնքերն ու գրահները, դարսեց կարգով նժուգի
 վերայ, հանեց ծոցից կիսով չափ այրած սև
 հրեղէն նժուգի մագը, ամբողջովին այրեց, և
 իսկոյն հրեղէն նժուգը մէկ ակնթարթում ան-
 յայտացաւ։ Հրեղէնի անյայտանալուն պէս՝ ինքն
 էլ իսկոյն ստացաւ իւր իսկական պատկերը և իւր
 ձիու վրայ նստելով, շուտափոյթ, կէս գիշերին,
 գաղտնագողի եկաւ ու մտաւ իւր սենեակը։ Շահ-
 գրէն այս անգամ էլ տեսնելով իւր սիրելի կո-
 դակից Պէրիխանում ամուսնուն տխուր, իսկոյն
 գրկեց ու մի քանի անգամ համբուրելով նրա աչ-
 քերից, ուրախ ուրախ պատմեց բոլոր մանրամաս-
 նութիւնը։

Թագուհու առողջանալուց յետոյ, անցաւ հա-
 մարեայ ամբողջ տարի։

Տարին լրանալուն պէս՝ Միրան թագաւորի
 տէրութեան մէջ ձայն ընկաւ, որ ուրիշ իրենց
 գերացի հարևան հզօր տէրութիւնը մտադրուել է
 պատերազմ յայտարարելու Միրան թագաւորին։
 Այս յանկարծակի մահաբեր լուրի տարածման հա-
 մար՝ ժողովուրդը շատ խիստ սարսափի մէջ էր ըն-
 կել և օր-օրի վրայ ահ ու դողով սպասում էր
 այդ մահաբեր լուրի իրագործման։

Եւ ահա մէկ օր, Միրան թագաւորի հարևան
 հզօր թշնամու տէրութեան զօրքերը ընտիր և
 քաջ զօրապետների առաջնորդութեամբ՝ արշաւում
 են Միրան թագաւորի տէրութեան վրայ, սկսում
 են իրենց առաջ պատահած՝ թէ քաղաքներում և թէ
 գիւղերում մեծ աւերումներ ու կողոպտումներ ա-
 նել ու այսպէս կեղեքելով, յափշտակելով Միրան
 թագաւորի խաղաղ ու անվրդով ժողովրդեան գոյքն
 ու կայքը՝ մեծ վնասներ են տալիս։ Թշնամու
 զօրքերը չէին բաւականտնում միայն կեղեքում-
 ներով, այլ և կանանց և օրիորդներին բռնաբա-
 րում և փոքրիկ ծծկեր երեխաներին սոսկալի տան-
 ջանքներով սրախոխող էին անում։

Երբ Միրան թագաւորը տեղեկանում է իւր
 հարևան թշնամի անգութ թագաւորի զօրքերի
 վերոյիշեալ գործած բարբարոսութիւնների մա-
 սին, սաստիկ կատաղում է և մտադրում է իսկոյն
 առաջն առնել։ Բայց կասկածելով, որ թշնամու
 անգութ զօրքերը մի գուցէ իւր ընդարձակ տէրու-
 թեան սահմաններին մօտենալով՝ ամբողջ տէ-
 րութիւնը չորս կողմից շրջապատեն, պաշարեն
 ու իրենց էլ հէնց տեղն ու տեղը ոչնչացնեն, ուս-
 տի սկսեց ինքն ևս մեծ պատրաստութիւններ տեսնել։
 Իսկոյն հրաման տուեց որ զօրքերը կարգի ու կա-
 նոնի բերուեն։ Միրան թագաւորի պատուէրը հրա-
 մալուածի պէս կատարուեց։ Պատրաստեցին առան-
 ձին լաւ զինավորժ ձիաւոր և հետիոտն զնդեր և
 կանգնեցնել տուին պալատի չորս բոլորքը՝ թշնա-
 մու յանկարծակի յարձակումից ազատ և ապահով

պահելու համար, իսկ մայրաքաղաքի ներսն էլ ամենայն փողոցներում, Միրան թագաւորի հրամանի համաձայն, լցուեցան ժողովրդից ընտրուած սպառազինուած հրոսակալին խմբեր, որոնք նմանապէս իրենց ազատ կամքով պէտք է պաշապանէին իւրեանց սիրելի եղբայրակիցների կեանքն ու գոյքը բարբարոս թշնամու սրերի հարուածներից: Բացի այս բոլորից, Միրան թագաւորի խնշրանօք իւր նազիր-վեզիր փեսաներից ամեն մէկը՝ իրեն հովանաւորութեան տակ վերցնելով մեծագումար լաւ և ընտիր պահեստի զօրքեր, իսկոյն մայրաքաղաքից դուրս գնացին և աճապարելով՝ առաջն ընկան թշնամու ճանապարհը կտրելու: Միրան թագաւորը բաւական չը համարելով մայրաքաղաքում եղած թէ կամաւոր և թէ իրեն յատուկ լաւ զինավարժ զօրքերով, իսկոյն, առանձին հրովարտակներով, նորից մեծ քանակութեամբ զօրքեր կանչել տուեց ուրիշ հեռաւոր և մօտիկ քաղաքներից, և կանգնեցնել տուեց արիւնուոշտ թշնամու գալիք ճանապարհների վերայ: Եւ այսպէս կարճ ժամանակում՝ Միրան թագաւորի տէրութեան զանազան կողմերում հաւաքուեցաւ մեծաքանակ զօրքերի և հեծելազնդերի վաշտերն ու բոլորեքեանք անհամբեր սպասում էին թշնամու վրայ արշաւելուն:

Մինչ Միրան թագաւորն այսպէս իւր զօրքերը կարգ ու կանոնի էր դնում՝ թշնամուց իւր հայրենիքն ու ժողովուրդը ազատելու համար, թըշնամու զօրքը վաղուց արդէն մօտեցել էր Միրան

թագաւորի տէրութեան սահմաններին և մի փոքր հեռու, կանաչազարդ մարգագետնի վրայ բանակ էր դրել: Այդ արիւնարբու զօրքերը, որոնք թուով շատ մեծ էին, կազմ ու պատրաստ վաղուց սպասում էր Միրան թագաւորի պատերազմ յայտարարելուն, բայց դեռ Միրան թագաւորի դանդաղկոտ նազիր-վեզիր փեսաները իրենց հետ վերցրած զօրքով թշնամու դիմաց չէին դուրս եկել:

Վերջապէս, քիչ ժամանակից յետոյ, հազիւ հազ երեւացին և Միրան թագաւորի գոռոզ ու հպարտ նազիր վեզիր փեսաներն իրենց զօրքերով և գալով՝ զօրքերին կանգնացրին թըշնամու բանակի դէմ առ դէմ՝ նոյն կանաչազարդ մարգագետնի վրայ: Յետոյ մունետիկ ուղարկեցին թշնամու զօրքերի սպասալարին և յայտնեցին, որ արդէն վաղուան համար անպատճառ պատրաստ լինեն պատերազմելու և առաւօտեան ծէգը բացուելուն պէս դուրս գան բանակից՝ կռուի արիւնահեղ դաշտ:

Նախ քան միւս օրուայ կռուի արիւնահեղ պատերազմի սկսուելը, այդ գիշեր՝ երկու իրար թըշնամու բանակների զօրքերը խաղաղ ու անվրդով հանգստանում էին իրենց վրաններում: Միրան թագաւորի նազիր վեզիր փեսաները՝ երբ գիշերով թշնամու բանակն ուղարկած իրենց լրտեսներից իմացան թշնամու մեծաքանակ լինելը, շատ անհանգստութեան մէջն ընկան և չէին իմանում թէ ինչպէս անէին, որ կարողանային թշնամուն յաղթել ու չը խայտառակուէին Միրան թագաւորի

առաջ: Մինչ կէս գիշերին զօրքը քաղցր ննջում էր, բացի պահապաններից՝ որոնք արթուն հրահույն էին շուրջը, Միրան թագաւորի նազիր վեզիր փեսաները մտածմունքների ալեկոծութեան խոր անդունդի մէջն էին ընկղմուել և մտածելով միւս օրուայ պատերազմի մասին, ասում էին իրար.—

Վաղուան պատերազմի համար ո՞նց պէտք է անենք: Ձէ որ մենք կարող ենք յաղթուել, որովհետև թշնամու զօրքն աւելի շատ է, քան մեր զօրքը և այսպէս քիչ զօրքով, ինչ կարող ենք անել: Պէտք է մի կերպ թագաւորին իմացում տանք հէնց այս գիշեր, որպէս զի նորից զօրք ուղարկի մեզ օգնութեան, եթէ ոչ երբէք չենք կարող թշնամու դէմ առնել, և այն ժամանակ, մենք բոլորս, և ամբողջ տէրութիւնն էլ մեզ հետ, կորած և ոչընչացած կը համարուենք: Ուրեմն, քանի որ ժամանակ ունինք, շուտով կանչենք մի քանի ձիաւոր զօրականներ և շտապով ուղարկենք մայրաքաղաք՝ Միրան թագաւորին յայտնելու: Այսպէս վրձուեցին Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն և իսկոյն մի քանի զօրականների պատուիրեցին, որ շուտով գնան մայրաքաղաք և Միրան թագաւորին յայտնեն թշնամու զօրքի վերաբերալ մանրամասնութիւնն և խնդրեն, որ վաղուան համար շուտափոյթ օգնական զօրք ուղարկի կուռի դաշտը: Համբաւատար զօրականների հեռանալուց յետոյ, Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն առանց ժամանակ կորցնելու, իսկոյն պառկեցին և մի փոքր հանգստանալուց յետոյ,

շուտով արթնացան և առաւօտեան շատ վաղ՝ բոլոր բուն մտած զօրքերին էլ զարթացնելով՝ աւելի ամուր սպառազինեցին, և ամեն մէկը իւր հովանաւորութեան տակ դտնուող զօրքերը դուրս տանելով կուռի դաշտ՝ թշնամու բանակի դէմ առ դէմ՝ կարգով կանգնացրին բոլորին իրենց տեղերը: Յետոյ սկսեցին զօրքերին խրախուսական խօսքերով քաջալերել այսպէս.—

Ո՛վ դուք իմ քաջեր, մի վախենաք այսօրուայ պատերազմի համար: Ճիշտ է, մենք թշնամու զօրքերից թուով քիչ ենք, բայց յուսով եղէք, մեծ է Աստուծոյ զօրութիւնը, մենք կը յաղթենք անպատճառ թշնամու անթիւ և անհամար զօրքին և խայտառակ կերպով յետ կը փախցնենք, դուք էլ առոյգ և ճարպիկ եղէք կուռի ժամանակ, քաջութեամբ պատերազմեցէք թշնամու դէմ, և լաւ իմացած եղէք, որ եթէ Աստուծով մենք կարողացանք յաղթել արիւնարբու թշնամուն և ամօթահար ու սարսափով յետ փախցրինք ու մի կերպ կարողացանք ազատել մեր տէր Միրան թագաւորին ու իրեն սիրեցեալ ժողովրդեան կեանքը, այն ժամանակ, իմացած եղէք, որ ամենքդ էլ մեծ պարգևներ և վարձատրութիւններ կը ստանաք ու թագաւորին էլ ամենասիրելիներ լինելով ձեր օրած քաջութիւններիդ համար՝ մեծ անուաններ կը ժառանգէք մինչև մահներդ:—

Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներն այս տեսակ խօսքերով մի կերպ խրախուսելով զօրքերին, առաջին անգամ իրանք ուղեցին յարձակուել թշնամու վրայ, բայց սիրտ չարին և վախեցան:

Քիչ ժամանակ անցնելուց յետոյ, երկու թըշնամի բանակներից պատերազմական շեփորների ձայներ հնչեցըին ի նշան պատերազմ սկսուելուն: Իսկոյն նրանց զօրքերը միմեանց վրայ կատաղաբար յարձակուելով, սկսուեցաւ մեծ արիւնալից կոտորած: Սկզբներում Միրան թագաւորի զօրքերը՝ մեծ ուժով էին դիմադրում թշնամուն, բայց ատենելով՝ որ մեծ թուով աւելի իրենցից են կոտորուում՝ քան թշնամու զօրքերից, նրանք հետզհետէ սկսեցին թուլանալ, և այլ ևս չը կարողանալով դիմադրել անդուժ զաղանարարոյ թշնամու սրերի ուժգին հարուածներին, յետ նահանջեցին և երեսները շուռ տալով՝ սկսան սարսափահար փախչել: Թշնամին Միրան թագաւորի զօրքերի յետևից ընկած՝ սկսաւ հալածել և շատերին էլ անխնայ կոտորել: Այսպիսով այնքան հալածեցին ու կոտորեցին, մինչև որ թշնամու զօրքերը եկան-հասան մայրաքաղաքի սահմաններին: Նրանց կատաղի զօրքերը՝ ոչ թէ բաւականանում էր Միրան թագաւորի զօրքերի կոտորելովը, այլ և ամենայն տեղեր՝ ճանապարհներին, մեծ անգթութիւններ անելով՝ կամ աւերում ու մոխիր էր դարձնում խեղճ, անմեղ բնակիչների ունեցած-չունեցածը կամ իրենց համար աւար էին վերցում:

Մինչ Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները՝ կռուի արիւնահեղ դաշտում անօրէն թշնամու հետ մենամարտութեամբ էին զբաղուած և ամօթահար յաղթուելով՝ սարսափահար հալածուում էին թշնամուց, մեր քսջ և անվեհեր

Շահգաղէն, մենակ նստած իւր սենեակում, մտածում էր ինքն-իրեն և ասում. «Հետաքրքիր է իմանալ, թէ արդեօք, մեր Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները, որոնք իրանց փառասիրութեան համար ինձ ոչնչի տեղ դրին և իրենք էլ ամենայն ստորութիւն վիզը կալանու այժմս էլ արիւնարբու թշնամու դէմ են գնացել զօրքերին առաջնորդ լինելու, արդեօք, յաղթեցին թշնամուն, թէ յաղթուելով՝ ամօթահար յետ փախան»: — Ահա այսպիսի մտածմունքներով շրջապատուած՝ երկար ժամանակ սպասում էր բօթաբեր լուրին: Յանկարծ Շահգաղէն իմացաւ, որ մայրաքաղաքի մէջ խառնաշփոթութիւն է ընկել և իսկապէս էլ վայնասունի աղաղակների ձայներ լսուեցան նրա ահանջում: Շահգաղէն հասկացաւ՝ որ Միրան թագաւորի զօրքերը յաղթուել են, իսկ թշնամին էլ հալածելով նրանց, եկել հասել է մայրաքաղաքի սահմանները և կասկածելով՝ որ մի գուցէ այժմս էլ նույն կոտորածը շարունակեն մայրաքաղաքի մէջ, իսկոյն շտապով վերկացաւ տեղից, հագաւ պատառոտած շորերն և սպասելով մինչև մութ ընկնելը, կէս գիշերին՝ դուրս եկաւ սենեակից, նստեց իւր կաղ ձիու վրայ և անձանօթ փողոցներով, ծպտեալ, հեռացաւ մայրաքաղաքից դուրս: Նախ քան մինչև մայրաքաղաքից հեռանալը, ճանապարհին մի քանի մարդիկ շրջապատեցին Շահգաղէին և չը ճանաչելով նրա ու վրէժը՝ սարսափած ասացին.

— Այ՛ սղորմելի, ո՛ր ես գնում այս կէս գի-

շերին. միթէ չը գիտես, որ սարսափելի պատերազմ կայ: Բարբարոս և անգուժ թշնամին յարձակուեց ու յաղթեց մեր Միրան թագաւորի բոլոր զօրքերին ու մեծ կոտորածներ անելով, հալածեց մինչև մայրաքաղաքի սահմանները. իսկ հիմայ էլ այստեղ են գալիս և եթէ խելք ունես, կամ փախիր և գնա մի ուրիշ հեռու տեղ՝ որ թշնամիները չը բռնեն քեզ, և կամ տեղն ու տեղը անձնասպան եղիր, որ թշնամիներից չը գերուես ու դժուարին տանջանքներով չը մահանաս:

Մահապարհին շատ շատերից այս տեսակ խօսքերը լսեց և տեսաւ որ ճիշտ իրենք էլ սարսափահար ոչխարների նման այս ու այն կողմն էին փախչում: Մի քանիսներն էլ ուղղակի անձնասպանութիւն էին գործում, ասելով. — «աւելի լաւ է մենք մեզ սպանենք, քան գարշ ու արիւնարբու գազան թշնամու սրերի հարուածներէց մեռնենք»:

Երբ մեր հերոս Մահապարհին մարդկանց այդ սարսափելի փախուստը տեսաւ և նրանց խղճալի, սիրտ կտրատող աղաղակները լսեց ու ականատես եղաւ, սկսեց իւր ձիուն աւելի շտապեցնել և վերջապէս միւս օրուայ առաւօտեան, ծէզը բացուելուն պէս՝ մայրաքաղաքից շատ հեռու՝ մէկ կանաչաղարդ տափարակ մարգագետնին հասաւ. իսկոյն ձին բաց թողեց ազատ դաշտ, շտապով ձեռքը տարաւ ծոցը, հանեց հրեղէն նժուգների մագերի կապոցը, ջուկեց նրանցից եօթ-գլխանի սպիտակ դէի հրեղէն նժուգի մագի կապոցը, հանեց հրեղէնի մագը, և հէնց

որ ծայրից մի փոքր այրեց, մնացեալը դրեց ծոցը, իսկոյն սպիտակ հրեղէն նժուգը իւր բոլոր պատերազմական զէնքերով ու զրահներով՝ խըրխնջալով եկաւ Մահապարհի առաջ, և երբ Մահապարհէն էլ զէնքերն ու զրահներն առաւ նժուգի մէջքից և հագաւ ու կապոտեց բոլորը, իսկոյն ինքն էլ կերպարանափոխուելով՝ դարձաւ մի եօթ-գլխանի՝ ձիւնի նման փայլուն սպիտակ դէ, որի արտաքին տեսքը վարհուրելի ու զազրական էր և որը տեսնողին սարսափ էր բերում իւր այդ ահարկու դէպին կերպարանքով: Մահապարհէն շտապով նստեց հրեղէն նժուգի վրայ, Աստուծոյ անունը լիշեց և ամուր մտրակելով՝ մէկ ակնթարթում նժուգը՝ Մահապարհին թուրեց կռուի արիւնահեղ դաշտը այն ժամանակ, երբ թշնամին Միրան թագաւորի զօրքերի մեծ մասին կոտորելով՝ նրա սիրելի նազիր-վեզիր փեսաների ու մի քանի ընտիր զօրականների լետեից ընկած, մայրաքաղաքն էին ուզում ներս խուժել և կոտորածք ու աւերմունքները շարունակել: Մեր Մահապարհէն եօթ-գլխանի դէի կերպարանքով հասնելուն պէս իսկոյն թուրը պատեանից հանեց, կրկին Աստուծոյ անունը լիշելով՝ խառնուեց թշնամու զօրքի մէջ, և սկսեց նրանց անխնայ կոտորել. ոչ թէ միայն Մահապարհէն էր կոտորում թշնամու զօրքերին, այլ և Մահապարհի հրեղէն նժուգը՝ որն աւելի մեծ սարսափ էր հասցնում թշնամու զօրքերին: Նժուգը պատերազմում թուլացածներից մի քանիսին, որին՝ պոչի հարուածով տեղն ու տեղը մահացնում էր,

որին՝ ոտքով աքացի էր զարկում, որին էլ՝ գլխի ուժգին հարուածով մի քանի քայլ հեռու շարժուում ու սպանում, և այսպիսով կարճ ժամանակում, սարսափահար լետ փախցրին մայրաքաղաքներս խուժող արիւնարբու թշնամուն: Երբ թըշնամու զօրքերից շատերը տեսան այդ մահ ու սարսափ հասցնող՝ ձիւնի նման փալլող եօթ-գլխանի դե-Շահգադէին և իւր ամեհի ու վիթխարի հրեղէն նժուգին՝ որը բերանից փրփուը էր թափում, շատ վախեցան և սկսան այս ու այն կողմը փախչել իրենց ազատելու համար, իսկ Շահգադէն էլ նրանց յետևից ընկած իւր հրեղէն նժուգով՝ սկսեց աջ ու ձախ շարունակ թշնամու զօրքերից մեծ կոտորածներ անել ու նրանց բոլորովին հալածելով Միրան թագաւորի տէրութեան սահմաններից, շատ և շատ հեռու փախցրեց: Սարսափելի կոտորածը շարունակուում էր:

Մինչ մեր եօթ-գլխանի դե-Շահգադէն կատարի կռուի ասպարիզում զբաղուած էր թշնամու զօրքերի կոտորածովը, Միրան թագաւորի մօտ կռուի արիւնալի դաշտից շտապով եկաւ հեծեսը զօրականներից մէկը, և երեք անգամ խոնարհ գլուխ տալով, ասաց.

— Թագաւորն ապրած կենայ, պէտք է Ձեզ ուրախացնեմ, որ մենք յաղթուած և թշնամին էլ մեր մայրաքաղաքն անսպառնառ գրաւած կը լինէր, եթէ որ Աստուծոյ նախախնամութեան շնորհիւ մեզ օգնութեան չը դար մի ինչ որ եօթ-գլխանի սպիտակ դէ, որը ահուելի և զագրական

տեսքի տէր էր և փալլատակում էր կռուի դաշտում որպէս ձիւն: Ահա, այդ եօթ-գլխանի գեւն իւր հրեղէն նժուգով՝ խառնուելով թշնամու զօրքերի մէջ՝ սկսեց թշնամու զօրքերին անխնայ կոտորել, իսկ միւս մնացեալ կենդանի զօրքերն էլ օյդպիսի սարսափելի կոտորածներն ու հալածանքները տեսնելով՝ երեսները դարձրին լետ և բոլորն էլ այս ու այն կողմը փախան: Հիմայ, տէր թագաւոր, եթէ կը հետաքրքրուէք և կը կակամենաք այդ եօթ-գլխանի դեհին իւր հրեղէն նժուգով տեսնել, համեցէք, գնանք, ես կառաջնորդեմ ձեզ: կռուի դաշտը և Գուք ինքներդ անձամբ ականատես եղէք այդ իմ ասած՝ եօթ-գլխանի դէ հերոսին:

Միրան թագաւորը շատ ուրախացաւ այսպիսի աւետաբեր լուրի համար, բայց միւսնայն ժամանակ լրատու զինուորականի վրայ սաստիկ բարկանալով՝ ասաց.

— Ո՛վ դուք թուլասիրտներ և վախկոտներ, ինչպէս չկարողացաք այնքան բազմաթիւ զօրքերով դիմադրել թշնամուն, և ամօթաբար յաղթուելով լետ էք փախել, և լանկարծ մի ինչ որ եօթ-գլխանի դէ իւր նժուգով՝ ազատել է ձեզ թշնամու կոտորածներից: Ամօթ ձեզ, հազար ամօթ ձեր ասպետութեան ու քաջութեան, անսիրտ թուլ-վախկոտներ... Լաւ, թայց մեր զօրքերի մասին ոչինչ չը պատմեցիր: Չը լինի՞ թէ այն քո ասած եօթ-գլխանի դէը մեր զօրքերին էլ կոտորեց. հա, ասա, շուտ, պատմիր: Նազիր-վեզիր

փեսաներս որտեղ են, կենդանի են թէ մեռած, պատմիր շուտ:

Չօրականը Միրան թագաւորին՝ նորից երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուեց ու ասաց.

— Թագաւորն ապրած կենայ, այդ իմ ասած եօթ-գլխանի դէր, մեզնից ոչ ոքի չը կոտորեց մինչև իմ այնտեղ եղած ժամանակս, իսկ թէ ինձանից յետոյ կռուի դաշտում՝ ինչեր կարող էր պատահել, ես ոչինչ չեմ կարող ասել. գուցէ և կոտորում է, ես չգիտեմ: Աւելի լաւ է, տէր թագաւոր, շտապենք գնալու կռուի դաշտ և Գուք ինքներդ անձամբ տեսէք բոլոր եղելութիւնը:

Միրան թագաւորը առանց ուշանալու՝ իսկոյն զրահաւորուեցաւ ընտիր զէնքերով ու գուրս գալով պալատից նստեց ձի ու մի քանի վարժ ու ընտիր զօրքով շրջապատուած, արագ քայլուածներով՝ եկանհասան կռուի դաշտը ու հեռու-մօտիկ մէկ տեղ կանգնելով՝ սկսան մեծ հետաքրքրութեամբ և ուշի ուշով դիտել արհեսալից ասպարիզում եղող կատաղի կռուողներին: Միրան թագաւորը երբ հեռուից տեսաւ կռուի դաշտում եօթ-գլխանի դե-Շահադէին՝ որը վիթխարի դեպի թուրը ձեռքին բռնած մեծ քաջութեամբ պատերազմում էր և թշնամու զօրքերին անխնայ կոտորում, շատ հաւանեց և ասաց ինքն-իրեն. — «Փառք Քո Մեծութեան. Տէր, որ այսպիսի արարածներին էլ ես ստեղծել: Ի՛նչ պէտք է լինէր մեր զրութիւնը, եթէ Քո նախախնամութեամբ այս եօթ-գլխանի դէր իւր հրեղէն նժուղով՝ չօգ-

նէր մեզ: Մենք ամենքս իսպառ կորած և բոլորովին ոչնչացած կլինէինք թշնամուց, եթէ այս դէր չերևար: Ես Աստուծով, կռուից յետոյ, կը խնդրեմ այդ կռուի հերոս եօթ-գլխանի դէին՝ որ մեզ հետ գայ պալատ և մի կերպ համոզելով՝ կտանեմ և մեծ մեծ պարգևներ տալով՝ կը նշանակեմ իմ բոլոր զօրքերի վրայ ընդհանուր հրամանատար և կառավարիչ: Այս տեսակ մեծ ոյժի տէր արարածի պահելը՝ նամանաւանդ այսպիսի մեծ կռուի ժամանակ, շատ հարկաւոր է: Այս բոլորը շատ լաւ, բայց ո՞ր են անյայտացել իմ նազիր-վեզիր փեսաներս որ չեն երևում: Չը լինի թէ այս վիթխարի դէր կռուի մէջ՝ նրանց սպանել է. Տէր Աստուած, ի՛նչպէս իմանամ...»: — Ահա այս մտածմունքներով յանկարծ Միրան թագաւորը իւր մօտ կանգնած զինուորականներից մէկին հարցրեց.

— Ե՛լ, զինուորական, արդեօք, չե՞ս դիտում որտեղ են նազիր-վեզիր փեսաներս: Սպանուած հօ չեն. գնա՛, շուտ տեղեկութիւններ բեր նրանց մասին:

Ձինուորականը շտապ հեռացաւ դէպի կռուի դաշտը և կրկին շուտափոյթ վերադառնալով՝ երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուեց Միրան թագաւորին և պատասխանեց.

— Թագաւորն ապրած կենայ նրանք սպանուած չեն, այլ կենդանի են և մեզանից շատ և շատ հեռու, մեր զօրքերի առաջ կանգնած՝ մեծ քաջութեամբ պատերազմում են թշնամու հետ, իսկ եօթ-գլխանի դէն էլ, ինչպէս Գուք տեսնում էք,

ասայ, այստեղ մեծ ջարդ է տալիս թշնամուն: Մեր
 զօրքերը թշնամու զօրքերից համարեա մեծ մա-
 սին կոտորել են, իսկ կենդանի մնացածներից էլ
 շատերին հալածելով՝ յետ են դարձրել և բոլորո-
 վին փախցրել: Հիմայ, Զերդ Մեծութիւն Մեծար-
 քայ տէր-թագաւոր, իմ կարծիքով՝ մի քիչ կարճ
 ժամանակից յետոյ՝ կռուի ասպարէզը բոլորովին
 կը խաղաղուի: ձիշտն ասած, սկզբներում, մինչև
 եօթ-գլխանի դևի երևալը, Զեր նազիր-վեզիր պա-
 տուարժան փեսաները մեր զօրքերի մեծ մասի
 կոտորածները տեսնելով՝ սարսափահար ուզում
 էին յետ փախչել, բայց հէնց որ եօթ-գլխա-
 նի դևն երևաց և սկսեց անխնայ կերպով սրախող-
 խող անել թշնամու զօրքերին, նրանք էլի նորից
 իրենց ոյժերը կրկնապատկելով՝ սկսեցին մեծ քա-
 ջութեամբ դիմադրել և հիմայ՝ այս րոպէիս էլ
 մեծ ոյժով կռոււմ են:

Միրան թագաւորն երբ այդպիսի խօսքերը
 լսեց նրանցից, շատ ուրախացաւ և սկսեց իւր տե-
 ղից նորից ուշադրութեամբ երկար ժամանակ նա-
 յել կռուին: Յանկարծ նա իւր կանգնած տեղից
 նկատեց՝ որ եօթ-գլխանի դև Մահադէի ձեռքե-
 ռից արեան կաթիլներ էր հոսում: Իսկոյն մտքի ըն-
 կաւ, որ այդ նրա ձեռքերի վիրաւորումը՝ կամ
 անգութ և բարբարոս թշնամու զօրքերի սրերի
 հարուածներից է պատահել, և կամ իւր ձեռքին
 բռնած դեպին սրիցն է վիրաւորուել, ուստի շտա-
 պով իւր կանգնած տեղից ձին քշելով՝ գնաց, մօ-
 տեցաւ մեր եօթ-գլխանի դև Մահադէին այն ժա-

մանակ, երբ թշնամու զօրքերը բոլորովին կոտո-
 րուել և պատերազմը մի քիչ խաղաղուել էր:
 Միրան թագաւորը շտապով գրպանից հանեց իւր
 մետաքսեայ մարգարտահիւս թաշկինակն և շարտեց
 եօթ-գլխանի դև Մահադէին: Մեր քաջ Մահա-
 դէն՝ իսկոյն ձեռքով բռնեց իրեն շարտուած թաշ-
 կինակը ու դրեց գրպանը, իսկ մի ուրիշ թաշկի-
 նակով փաթաթելով իւր արիւնոտած ձեռքերը,
 մտրակեց իւր հրեղէնին և յանկարծակի աներևոյ-
 թացաւ պատերազմի դաշտում գտնուողների աչքից:

Մեր Մահադէի հրեղէն նժոյգը երկար ժա-
 մանակ օդի մէջ սրարշաւ սլանալուց յետոյ, վեր-
 ջապէս ցած եկաւ կրկին այն կանաչագարգ մար-
 զագետնի վրայ, որտեղ կապուած էր Մահադէի
 կաղ ձին: Իսկոյն մի քանի անգամ համբուրեց հրե-
 դէնի աչքերից և արաբերէն լեզուով շնորհակա-
 լութիւն յայտնելուց յետոյ՝ բաց թողեց դաշտը
 հանգստանալու, իսկ ինքն էլ ձիւ վրայ շալակած
 խուրջինից հանելով ճանապարհային ուտելիքէններ՝
 մի փոքր կերակրուեց, ու շատ յոգնածութիւնից
 պարկեց ննջելու: Մի փոքր ժամանակից յետոյ
 զարթնելով, կանչեց իւր մօտ հրեղէն նժոյգին,
 նորից համբուրեց աչքերից, պոկեց պոչի մազերից
 մէկ հատն ու դրեց ծոցը, հանեց իւր վրայից գրա-
 հաւոր հագուստը և իւր վրայ կրած բոլոր գէնքերի
 հետ միասին՝ դարսեց կարգով հրեղէնի մէջքին, յե-
 տոյ ծոցից հանելով հրեղէն նժոյգի կիսայրուած
 մազը՝ բոլորովին ալրեց. այրելուն պէս՝ իսկոյն,
 հրեղէնը անյայտացաւ: Հրեղէն նժոյգի անյայտա-

նալու պէս, Շահագոյն նորից կերպարանափոխուեցաւ և ստացաւ իւր առաջուայ իսկական կերպարանքը: Մեր անվեհեր և քաջ Շահագոյն իրեն այսքան տարած յաղթանակների համար, գոհունակ սրտով մի քանի անգամ փառք տուեց Աստուծուն, նստեց իւր կաղ ձիու վրայ և կէս գիշերին, կրկին ծպտեալ կերպով վերադարձաւ իւր սենեակ: Վերադառնալով տուն, Շահագոյն տեսաւ որ իւր սիրելի ու պաշտելի Փէրիխանում ամուսինը աղիողորմ կերպով լալիս էր: Նրա արտասուախառն աչքերը Շահագոյնի սիրտը յուզեց և մօտենալով նրան, ամուր գրկեց և մի քանի անգամ աչքերից ու այտերից սիրոյ կարօտագին ջերմ համբոյրներ տալուց յետոյ, հարցրեց.

— Փէրիխանում, աղաւնեակս, ինչո՞ւ էիր լալիս. շուտ ասա՛, հոգիս, թէ՛ն էր լացիդ պատճառը:

Երբ Փէրիխանումը նկատեց որ իրեն գրկող և համբուրողը՝ իրեն կողակից՝ իւր սիրելի Շահագոյն էր, շատ ուրախացաւ և մի մեծ ախ քաշելով, կծկտուր ձայնով պատասխանեց.

— Շահագոյն, այդ դ՞ու ես. վերջապէ՛տ եկա՞ր. քեզ նորից կենդանի կարողացայ տեսնել աչքերովս: Ա՛խ, իմ հոգոյս սիրական Շահագոյն, գիտէս ինչո՞ւ համար էի լալիս: Այս մի քանի օրում դու չեկար և չերևացիր, շատ վախեցայ, մտածեցի. «Չը լինի՞ թէ պատերազմում սպանեցին իմ սիրելի ու սրտիս սիրեկան Շահագոյնիս, և կամ թէ թշնամիները գերի տարան և բանտարկեցին մի որև տեղ: Օ՛հ, եթէ իսկապէս մտածմունքներիս համա-

ձայն՝ ճիշտ իրականութիւն դառնայ և ես յաւիտենական գրկուեմ իմ Շահագոյնից, ինչ պէտք է լինի այնուհետև իմ ճարս: Արժէ արդեօք որ նրա մահից յետոյ ես ապրեմ» — ահա այս սարսափելի մտածմունքներն էին որ սիրտս կտրատում էին ու այս մի քանի օր՝ գիշեր ու ցերեկ շարունակ աղիողորմ լալիս էի երեսայի պէս:

Երբ Շահագոյն Փէրիխանումից այս տեսակ սիրտ կտրատող խօսքերը լսեց և ինքն էլ անձամբ ականատես եղաւ նրա տխրութեանն ու լացին, այս անգամ իւր անհուն սիրոյ կրակը աւելի ու աւելի բորբոքուելով իւր սրտում, նորից փաթաթուեց Փէրիխանումին ու ամուր գրկելով կրծքին, սկսեց շարունակաբար համբուրել աչքերից ու ասաց.

— Մի վախենար, հոգիս, աղաւնեակս, ես Աստուածանից միշտ յոյս եմ ունեցել և այժմս էլ ունիմ, որ ինձ պատերազմում միշտ յաղթող կը հանդիսացնի, և ամեն մի դժուարինը՝ որը մարդկային ոյժից վեր է, ես Աստուծոյ օգնութեամբ կը փշրեմ, կը խորտակեմ, կը տապալեմ, և մինչև մահս՝ իմ անունը անջինջ կը պահպանե աշխարհի երեսից: Ահա, սիրելիս, մի փոքր էլ սպասիր, և շուտով կը տեսնես թէ քո այդ անամօթ ու լիրբ փեսաներիդ ինչպէս պէտք է խայտառակեմ բոլորի առաջ իրենց վատ արարքների ու յանդգնաբար պալատից դուրս վրնդելուդ համար՝ որոնց որք համարեա՛ մինչև այժօր խեղդել է ինձ:

Սորանից յետոյ Շահադէն, պատերազմի բու-
լար եղելու թիւնը Փէրիխանումին մանրամասնորէն
պատմելուց յետոյ, հասնեց գրպանից Միրան թա-
գաւորի մետաքսանման մարգարտահիւս թաշկինա-
կը և տալով նրան, ուրախ-ուրախ ասաց.

— Ահա, սիրելիս, այս էլ քեզ երրորդ նշան
քո փեսաներիդ արարքները երեսին խփելու հա-
մար: Ուրախացիր աղաւնեակս, որովհետև թէ
նրանց վրայ առաջուց դրած իմ երկու նշաներովն
և թէ ահա այս թաշկինակովը, մէկ օր ես պատա-
ռելու եմ նրանց երեսի վրայ ծածկած դիմակը,
որը և հեռու չէ, և ապացուցանելու եմ, որ ոչ
թէ նրանք են եղել իրենց կեղծ քաջութիւնների
հերոսները, այլ ես եմ եղել, և կարծում եմ որ
հէնց այսքանն էլ բաւական է ամենքին, որ նրանք
բոլորեքեանք կը համոզուեն և նրանց բոլորովին
կը ստորացնեն իրենց նազիր վեղիրութեան պաշ-
տօնից ու բոլորովին Միրան թագաւորի աչքիցն
ընկնելով կը ոչընչանան:

Շահադէն և Փէրիխանումը, շատ երկար ու
բարակ խօսակցելուց յետոյ, կէս գիշերին խոր
քուն մտան:

Մինչ Շահադէն ու Փէրիխանումը գիշերուայ
խոր քունն էին մտած, պատերազմը խաղաղուե-
լուց յետոյ Միրան թագաւորը իւր նազիր-վեզիր
փեսաներով և միւս կենդանի մնացած զօրքերով,
գիշերուայ ժամուն, երաժշտութեան փողերի ու
շեփորների նուագածութեամբ և կեցցէների բարձ-
րագոչ աղաղակներով ու մեծ յաղթական հանդէ-

սով՝ պատերազմական ասպարիզից վերադարձան
պալատ: Իսկոյն Միրան թագաւորի հրամանով
մեծ խնջոյք սարքուեցաւ: Պալատի դահլիճում
բացուեցաւ մեծ արքայավայել ընդարձակ սեղան,
և սեղանի շուրջը հաւաքուեցին պալատի մէջ բո-
լոր եղողները: Սկսուեցաւ կերուխումի ուրախ հան-
դէսը՝ ուր լսոււմ էր երաժշտական նուագածութիւ-
նը և կեցցէների ազաղակը:

Մինչ Միրան թագաւորն և բոլոր սեղանակից-
ները՝ կերուխումի տաքացած արամադրութեան
տակ էին և իրենց հայրենիքի ու ժողովրդեան ազա-
տութեան համար՝ իրար երկարակեցու թեան կենաց-
ների գինու բաժակներն էին դատարկում, մեր
հերոս Շահադէն այդքան աղմուկների ձայնից
արդէն գարթել էր և ականջ էր դնում պալատում
եղողների ուրախութեան աղաղակներին: Քիչ ժա-
մանակից յետոյ, նա հագնուեց գեղեցիկ ու մա-
քուր, ոսկէզօծ մագերը գեղեցիկ սանդղեց, Մի-
րան թագաւորի մետաքսեայ մարգարտահիւս թաշ-
կինակը գրպանը դրեց և գիշերուայ մութ խաւա-
րի մէջ դուրս գալով սենեակից՝ գնաց դէպի պա-
լատ: Երբ մօտեցաւ պալատին, տեսաւ որ թէ
սրահում և թէ պալատի պատշգամբներում ահա-
գին բազմութիւն էր հաւաքուել, որոնք մեծ հե-
տաքրքրութեամբ նայում էին պալատի պատու-
հանների միջով՝ դահլիճում հաւաքուած Միրան
թագաւորի արժանապատիւ սեղանակիցներին: Շահ-
ադէն արագ քայլերով անցաւ սրահը, յետոյ բարձ-
րացաւ պալատի սանդուխտներով վերև պատշգամ-

բը և խառնուելով հանդիսականների հետ՝ թագ-
նուեց մի յարմար տեղ: Հաւաքուած հանդի-
սականները և սրանց հետ էլ պալատի ծառայող-
ները, որոնք նոյնպէս եկել էին Միրան թագաւորի
և սեղանակիցների յողթական տօնախմբութիւ-
նը տեսնելու, այնքան զբաղուած էին, որ ոչ ոք
նրանցից Շահադէին նկատողութիւն չարաւ: Մեր
Չահադէն օգուտ քաղելով հանդիսականների ա-
նուշադրութիւնից, նորից կամայ-կամաց գողունի
կերպով՝ հանդիսականների միջով առաջ անց-
նելով, մօտեցաւ պալատի դահլիճի դրանն և գլու-
խը քարշ գցած կանգնեց ու սկսեց մեծ հետա-
քըքրութեամբ սեղանաւորների խօսակցութեանն ա-
կանջ դնել:

Միրան թագաւորը որպէս սեղանապետ և
կառավարիչ ընդհանուր սեղանակիցների, իրենից
սկսած մինչև վերջին պաշտօնեանների կենաց զի-
նու բաժակները դատարկելուց յետոյ, չորս մեծ
բաժակներ գինիով լցնել տալով՝ վերջրեց ձեռքը
և ոտքի կանգնելով՝ ասաց.

— Ո՛վ դուք, իմ սիրելի սեղանակիցներ, թէ և
մենք բոլորս միտսին առաջին անգամին պարտա-
ւորուած էինք խմել այն եօթ-գլխանի սպիտակ
դեւի կենաց բաժակը, բայց որովհետև այդ հերո-
սը այստեղ չէր գտնուում, այդ պատճառով էլ բո-
լոր կենացներից յետոյ եմ առաջարկում: Ահա, այս
չորս բաժակով, ես ձեզ բոլորեցունց, սիրելիներս,
առաջարկում եմ դատարկել այն եօթ-գլխանի դեւի
կենացը, որն այսօր արիւնալից կռուի դաշտում՝

Աստուծոյ նախախնամութեամբ մեզ օգնութեան
եկաւ իւր հրեղէն նժուգով ու թշնամու զօրքերին
սարսափահար անելով ու մեծ ջարդ տալով, հալա-
ծեց նրանց և հայրենիքն ու մեր սիրեցեալ ժողո-
վրդեանը ազատեց թշնամու սրերից: Աստուած
թող երկար կեանք տայ նրան: Եթէ նա չլինէր և
մեզ օգնութեան չգար, մենք յաւիտենական կորած
և ոչնչացած էինք: Անգուժ թշնամին մեզ բոլորիս
սրախողխող անելով՝ բոլորովին վերջ կը տար մեր
կեանքին, և մեր տէրութիւնն էլ կը նուա-
ճէր: Ուրեմն, սիրելի սեղանակիցներ, վերջրէք ա-
մենքդ զինու լի բաժակները և դատարկեցէք
մինչև վերջին կաթիլը այն եօթ-գլխանի դեւի կե-
նացը: Պէտք է ասեմ, շատ ափսոսում եմ, որ
պատերազմը խաղաղելու ժամանակ, յանկարծ այն
եօթ գլխանի դեւի նժուգը օդի մէջ սլանալով՝ բո-
ւայեապէս անյայտացաւ մեր աչքից և բոլորովին չկարո-
ղացանք տեսնել՝ թէ որ կողմը գնաց: Ես շատ
սրտով ուզում էի որ մի կերպ նրան համոզելով
բերէի պալատ, որովհետև այդ տեսակ արարածի
պահելը շատ հարկաւոր էր մեզ համար: Նա ամեն
բոպէ կը հարկաւորուէր մեզ, որովհետև նա եղաւ
միայն թշնամու կործանման պատճառը և ոչ
մի ուրիշ մարդ: Եթէ այն եօթ-գլխանի դեւին մի
կերպ մեզ մօտ բերէինք, մեր տէրութիւնը միշտ
ապահով կը լինէր թշնամու ամեն տեսակ յարձա
կումներից, որովհետև ոչ թէ միայն ինքն էր կո-
տորում թշնամուն, այլ և իւր հրեղէն նժուգը:
Հիմա, կրկին երրորդ անգամն եմ առաջարկում

ձեզ, ո՛վ իմ սիրելի սեղանակիցներ, խմել այդ եօթ-
գլխանի դեկ երկայնակեցութեան բաժակները:

Մերան թագաւորի պատուէրով իսկոյն սկը-
սուեցաւ երաժշտական նուագների ու շեփորների
ցնծագին նուագածութիւնն և երկար ուռտներ:
Հէնց այդ միջոցին, երբ Մերան թագաւորը և ի-
րեն սեղանակիցները Չահգադէի կենաց գինիով
լիք բաժակներն էին դատարկում և ուռտների գո-
ւում-գոչումներ էին բարձրացնում պալատի դահ-
լիճում, գահլիճի դրան մօտ կանգնած Շահգադէն
էլ իսկոյն դուռը յանկարծ բանալով՝ ներս մտաւ
դահլիճ և շտապ-շտապ մօտենալով Մերան թա-
գաւորին, երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուեց ու
քաղցրաժպիտ դէմքով ասաց.

— Մեծարքայ, տէր թագաւոր, ահա, այդ Ձեր
ասած եօթ-գլխանի սպիտակ գագրաձկան տեսքի տէր
դեւը ես եմ, այո, ես, Ձեր արքունիքից՝ իմ սիրե-
լի և սրտիս պաշտելի Փէրիխանումի հետ միասին
ամօթալի կերպով աքսորուածը և Ձեր բաղերի ու
հաւերի վերակացու Չահգադէն: Ես շատ և շատ
շնորհակալ եմ Ձեր այդքան իմ կենաց բարեմաղ-
թութիւնների համար: Մեծարքայ տէր, արդեօք,
կարելի է Ձեզ սեղանակից համարուել և Ձեր ու-
րախութիւններին մասնակից լինել թէ ոչ:

Մերան թագաւորը և նրա հետ եղող բոլոր
սեղանակիցները, երբ յանկարծակի իրենց մօտ տե-
սան մի սիրուն, գեղեցիկ դէմքով, սսկէգանգուռ
մազերով, բարձրահասակ, ամուր կազմուածքով և
գեղեցիկ ու մաքուր հագնուած երիտասարդ Չահ-

գադէին՝ շատ ուշախացան, ըայց քիչ լետոյ մտա-
ծելով՝ որ մի գուցէ չար ու դաւաճան դիտս ո-
րութիւններով չի մի ուղիշ օտար անծանօթ անձ-
նաւորութիւն լինի և ոչ իրենց բարի ցանկացողը՝
մի փոքր վախեցան և իսկոյն շտապով իրենց այն-
քան վտանգներից ու դժբախտութիւններից ազա-
տող Շահգադէին՝ Մերան թագաւորի նազիր-վեզիր
փեսաները մի փոքր հեռացնելով փառահեղ խնջոյ-
քին մասնակցող սեղանաւորներից, ամուր ոյժով
հրեցին շատ հեռու մինչև պալատի դուռը և յար-
ձակուելով վրան՝ գողացին.

— Ինչ ասացիր, մեր բաղերի ու հաւերի սպա-
սաւորող Շահգադէն ու եօթ-գլխանի դեկ կեր-
պարանքով պատերազմի արիւնալից դաշտում թըշ-
նամիներին կոտորող հերօսը՝ ասում ես որ դ՞ու ես,
երբէք, սուտ ես խօսում: Բայց շատ լաւ, իսկ ե-
թէ իսկպպես մեզ կամենում ես հաւատացնել քո
Շահգադէ լինելդ և իրաւ կը հաստատես էլ փաստե-
րովդ, մենք այդ դէպքում այլ ևս խօսք չունենք
ասելու և յաղթութիւնը քոնն է լինելու: Ի՛է, ու-
րեմն, շուտ արա, ո՛վ դու յանդուդն և անամօթ
լիրբ դաւաճան սրիկայ, ասս՝ շուտ, տեսնենք ու-
նե՞ս փաստեր՝ վերոյիշեալ խօսքերդ հաստատելու
համար թէ ոչ: Նորից ենք կրկնում, հաստատիր
փաստերովդ՝ որ հաւատանք, եթէ ոչ, հակառակ
դէպքում, լաւ գիտենաս և հաւատացած եղիր, որ
գլուխդ կտրել կտանք այդպիսի ստեր խօսալուդ
համար, իսկ մարմինդ էլ մաս-մաս անել տալով՝
շների ու գալլերի բաժին կը շինել տանք: Այ դու

խեղճ ոգորմելի, ինչո՞ւ ես սուտ խօսում. որտեղից դու կարող էիր մեր բոլորեցունց ազատիչ՝ այն վիթխարի եօթ-գլխանի դեւ լինել, քանի որ դու հողեղէն մահկանացու արարած ես, իսկ նա դեւ ծնունդ: Սյգ քո բոլոր խօսքերդ հնարովի ստախօսութիւն է, և դու մեզ բոլորեցունց խաբում ես՝ քո չար դիտաւորութիւններդ իրագործելու համար: Դարձեալ նորից կրկնում ենք, հաստատիր փաստերով:

Շահագրէն երբ Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներից այդ տեսակ լանդուզն խօսքերը լսեց և նրանց վերին աստիճանի կոպիտ և անքաղաքավարի վարմունքը տեսաւ, շատ վիրաւորուեց և այլ ևս չկարողանալով այդպիսի խալտառակ վիրաւորանքն ու բոլոր բարձրաստիճան հիւրերի առաջ ամօթաբար անարգանքը տանել, կրակի կայծերի պէս մէկ ակնթարթում բոցավառուելով՝ ուզեց Միրան թագաւորի նազիր վեզիր փեսաներին տեղն ու տեղը ապտակի հարուածով քիթը ու պոռնոց ջարդ ու փշուր անել, բայց մի կերպ իրեն զսպեց ու շտապով Միրան թագաւորի մետաքսեայ մարգարտահիւս թաշկինակը գրպանից հանելով, բարկութեան վրէժխնդրութեամբ լցուած՝ կատաղի հայեացքով և սրանեղութեամբ՝ մեծ ոյժով շարտեց Միրան թագաւորին ու ինքն էլ մի քիչ մօտ գնալով դէպի խնջուքի սեղանը, բարձրագոյն ձայնով Միրան թագաւորին ասաց.

— Մեծարքայ տէր թագաւոր, քանի որ Ձեր սիրելի նազիր-վեզիր փեսաները ինձ՝ արդար և անմեղ

մարդուս՝ բոլոր մեծամեծների և պալատականների առաջ խալտառակեցին ու իմ բոլոր խօսքերը ստախօսութեան տեղ ընդունելով՝ լանդուզնաբար և ամօթալից կերպով՝ ինձանից փաստեր պահանջեցին, ուստի խոնարհաբար խնդրում եմ, որ Ձեր մետաքսեայ մարգարտահիւս թաշկինակը լաւ աչքի անցկացնէք ու ստուգէք իսկութիւնը՝ թէ այդ մետաքսեայ մարգարտահիւս թաշկինակը իսկապէս Ձերն է թէ ոչ: Եթէ հարկաւ Ձեր սեփական թաշկինակն է լինելու, ուրեմն և այդ կլինի իմ խօսքերիս հաստատման ամենամեծ փաստը: Ունիմ և ուրիշ փաստեր, եթէ կը կամենաք, մեծաւ ուրախութեամ կապացուցանեմ ու շուտով էլ կը հաստատեմ իմ վերոյիշեալ խօսքերիս ճմարտութիւնը՝ որ ես, Ձեր բազերի ու հաւերի վերակացուն և Ձեր նազիր վեզիր փեսաների զրգմամբ պալատից աքսորուած Շահագրէս՝ ոչ թէ համարձակուել եմ ստախօսութեամբ և շինծու խօսքերով Ձեզ բոլորեցունց խաբել, այլ որ բոլոր ասած խօսքերս զուտ ճշմարտութիւն է, և իսկ և իսկ ես Շահագրէն եմ, այո ես, եօթ գլխանի սպիտակ դեւի կերպարանքով երևացող ու անգութ թշնամու զօրքերին մահ ու սարսափ հասցնող պատերազմի հերոս Շահագրէն, և ոչ մի ուրիշ դաւաճան ու սրիկայ անձնաւորութիւն, ինչպէս Ձեր նազիր վեզիր փեսաներն անուանեցին ինձ:

Խնջուքին մասնակցող սեղանաւորների մէջ տիրեց մեռելային լուսութիւն: Ամենքը սկսեցին սարսափահար հայեացքով նայել Միրան թագաւորի

նազիր-վեզիր փեսաներին՝ որոնք Շահզադէի խօսքերը շտեղուց յետոյ՝ վախից դեղնել ու մեռելի գոյն էին ստացել: Մէլան թագաւորը իւր սեպ-նական մարգարտահիւս թաշկինակը լաւ մանրազննին տնդղելուց յետոյ՝ իսկոյն ճանաչեց, որ իրեն սեփ-հականն է և երկար ժամանակ խոր մտածմունք ների մէջ ընկնելով՝ վերջապէս վճռեց որ իրեն դիմաց կանգնած և բարձրաձայն խօսող՝ ոսկէգանգուռ մագերով երիտասարդ անձնաւորութիւնը՝ իսկ և իսկ իւր ամենափոքր փեսայ՝ բագերի ու հաւերի վերակացու Շահզադէն է, և ուրեմն դա է եղել իսկապէս եօթ-գլխանի դէր, որին թըշնամու հետ պատերազմելու ժամանակ, շարտեց իւր թաշկինակը՝ արիւննոտ ձեռքերը փաթաթելու համար: Միրան թագաւորը շտապով տեղից վեր կացաւ և մօտենալով Շահզադէին, ձեռքիցը բըռնեց ու տարաւ խնջոյքի սեղանը, մի քանի անգամ համբուրեց Շահզադէի ոսկէգանգուռ մագերից ու քաղցրաժպիտ դէմքով ասաց. «Խնդրեմ, սիրելիս, մանրամասնօրէն պատմիր մեզ, թէ ինչպէս դու եօթ-գլխանի դէի կերպարանքի փոխուեցար և կամ թէ հրեղէն նժուղը՝ յրտեղից և ինչ կերպով ճարեցիր»:

Շահզադէն նստեց դահլիճում սեղանաւորներին մէջ Միրան թագաւորի կողքին և մի փոքր կերակրուելուց ու Միրան թագաւորի, թագուհու և նըրանց աղջկերանց կենաց բարեմաղթութիւնները՝ գինիով լի բաժակներով իրար ետեւից դատարկելուց յետոյ, ոտքի կանգնեց, ու սկսեց խօսել այսպէս.

— Մեծարքայ տէր թագաւոր, մեծաբարոյ թագուհի, և դուք սիրելի սեղանաւորներ, ինչպէս և առաջուց ասացի, ես, իսկ և իսկ ձեր բոլորից արտաքսուած ձեր բագերի ու հաւերի վերակացու Շահզադէն եմ: Ո՛չ թէ միայն ձեր կատաղի կռուի ասպարեզում՝ թշնամու զօրքերին սարսափեցնող ու կոտորող եօթ-գլխանի դէի կերպարանքի տէր անձնաւորութիւնն եմ, այլ և ձեր, Մեծարքայ տէր թագաւոր, և ձեր ամուսնու՝ մեծաբարոյ թագուհու անբուժելի հիւանդութիւնից ազատողն ու ապրեցնողն եմ: Հիմայ, ես հաւատացած եմ, որ այս իմ ասած խօսքերիս համար ևս կը պահանջէք հաստատ փաստեր և Կուք ևս ստախօս կանուանէք ինձ՝ ինչպէս մի փոքր առաջ՝ բոլորեցունց մօտ՝ Ձեր յարգելի պատուարժան նազիր-վեզիր փեսաներն անուանեցին ինձ, բայց ես, այո, ես, յուսով եմ Աստուածանից՝ որ դրան ևս կապացուցանեմ և երբէք չեմ ստորացնի ինձ Ձեր նազիր-վեզիր փեսաներիդ առաջ, ինչպէս որ իրենք պէտք է այս բոլորին ստորանան և ոչնչա՛յան իւրեանց վատութիւնների պատճառով: Ահա, այժմ ասեմ Ձեզ իմ նոր արտասանած խօսքերիս հաստատման ապացուցող փաստերը: Խոնարհաբար խնդրում եմ Ձեզ, Մեծարքայ տէր թագաւոր, որ մի փոքր նշողութիւն կրէք և տեսնէք Ձեր նազիր-վեզիր փեսաների ականջների ծայրերի փափուկ մսերը և երկու աջ ձեռքերի ճկոյթ մասների կտրատած տեղերը և հարցնէք իրենց, թէ ո՞վ է արդեօք դրանց վրայ այդ նշանները դրել՝ Ձեր և թագուհու ան-

բուժելի հիւանդութիւններից բժշկող, և պառաւ կախարդ կնոջ ասած՝ քառասուն սարի ետե գլխունոյ խոր անդունդի մէջ եղած քարածալունում բնակուող՝ հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը ճարելու համար:

Միրան թագաւորի խնջոյքի սեղանին մասնակցող հիւրերի և նամանաւանդ դրսում պատըշգամբի վերայ հաւաքուած բազմաթիւ հանդիսականների մէջ՝ նորից մեծ իրարանցում ընկաւ. պատըշգամբում ժողովուած հանդիսականներից ամենքն էլ աշխատում էին մի կերպ իրար առաջը կտրել՝ տեսնելու իրենց բազերի ու հաւերի վերակացուին, որը պէտք է բոլորի առաջ փաստերով և ապացոյցներով խայտառակէր Միրան թագաւորի սիրելի նազիր-վեզիր փեսաներին ու իրեն արգարացնել ստախօսութեան մեղադրանքից: Այդ նոյն միջոցին՝ նկատելի էր լինում ամենքին, որ Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաները հետզհետէ աւելի ու աւելի կորցնելով դէմքի գոյնը՝ բոլորովին այլալուեցին ու սկսան վերջապէս ամբողջ մարմնով՝ աշնանալին թափուող տերեւների պէս դողալ իրենց նստած տեղները: Նրանք իրենց մտքներումն ասացին. «Այժմ ճիշտ որ մեր բազերի ու հաւերի վերակացու Չահագէն իւր ոխը հանեց մեզանից: Հիմայ արդէն բոլորովին խայտառակուեցինք ամենքի առաջ: Մեր անդիտութեամբ ու անհեռատեսութեամբ և լիմար խելքներովս միայն նոր կարողացանք իմանալ, որ մեզ վրայ նշաններ դնողը և զանազան դեւախին կերպարանքներով երևացող անձնաւորութիւնը՝ ո՛չ թէ

իսկապէս եղել է դևի ծնունդ՝ որպէս մենք կարծում էինք, այլ Միրան թագաւորի փոքրիկ փեսայ և Փէրիխանումի նշանած Շահագէն, որին պալատից ամօթալի կերպով վանդել տուինք: Վայ մեր գլխին, հողը մեր գլխին, արդէն բոլորովին կորանք» — և գլխները քարշ ղցելով՝ սկսան առաջուանից աւելի դողալ:

Ծերունի Միրան թագաւորը խնջոյքի սեղանից դողողալով վերկացաւ և մօտենալով իւր նազիր-վեզիր փեսաներին, նայեց մօտիկից Շահագէտի ասած տեղերը, և լաւ մանրագննին տնդելուց յետոյ, տեսաւ որ Շահագէտի ասածի նման՝ թէ նրանց ականջների ծայրերի փափուկ մսերը և թէ աջ ձեռքի ճկոյթ մատների ծայրերը իսկապէս կրտուած են, իսկոյն հասկացաւ բանի էութիւնը և տեղն ու տեղը մնաց քարացած արձանի նման կանգնած: Մի փոքր ժամանակից յետոյ ուշքի գալով՝ թքեց խաբեբայ և իսկապէս ստախօս նազիր-վեզիր փեսաների երեսին և շտապով դառնալով Շահագէտին, փաթաթուեց նրա վզովը և երկար ժամանակ համբուրելով նրա ոսկէզանգուռ մագերից, աղերսում ու ներողութիւն էր խնդրում, ասեւելով.

— Ներիր ինձ ծերունուս, իմ սիրելի, համբերատար Շահագէտ, ներիր: Այժմ, երբ աչքերովս անձամբ ականատես եղայ իսկութեանը, նորից կրկնում եմ, որ այժմ, ամբողջ հոգևով և սրտովս հաւատում եմ, որ բոլոր քաջութիւնների և յաղթանակների տէրն ու տիրական՝ քաջազնեայ հե-

րոպը դու ես եղել և ոչ թէ նազիր-վեզիր փեսաներս, որոնք քեզ, օրպէս բազերի ու հաւերի վերակացուիդ, այնպէս անարգ կերպով՝ բոլոր մեծամեծների առաջ խայտառակեցին և նրանց զբրդմամբ՝ իմ սիրելի Փէրիխանում աղջկաս հետ միասին պալատից դուրս արի։ Ներիր ինձ, իմ սիրելի Մահադէս։ Հաւատում եմ նոյնպէս, որ իսկ և իսկ դու ես եղել՝ թէ իմ, թէ թագուհու և թէ ամբողջ տէրութեան ազատիչ հրեշտակը և ոչ թէ իմ ստոր, նենգ և ստախօս նազիր-վեզիր փեսաները՝ որոնց դու քո արհեստական նշաններովդ գերել ես՝ յաւիտենական քեզ ծառաներ դարձնելուդ համար։ Կրկին հաւատում եմ, որ իմ կեանքի, հայրենիքի ու ժողովրդեան՝ արիւնարբու թշնամու սրերից ազատողն ու կեանքը տուողը՝ միմիայնակեթ դու ես, իմ սիրելի և աչքի լոյս Մահադէս։ Նորից կրկնում, ներիր ինձ, ներիր ինձ մեղաւոր ծերունուս, որովհետեւ ես հեռատես չը գտնուեցայ քո վերաբերմամբ. չը քննեցի քո ներքին Աստուածային շնորհները և չաշխատեցի իմանալ քո ինչ անձնաւորութիւն լինելը, որի պատճառով և դու զրկուեցար ամեն բանից և անարգուեցար ու վաւրճուեցար շքեղ պալատից։ Բայց այժմ, ես որպէս ամբողջ թագաւորութեան տէր և թագաւոր, զգում եմ սխալս, որ ես պարտական էի հէնց առաջին պատահած դէպքից՝ այսինքն իմ անբուժելի հիւանդութեանս առողջանալու օրից, այն, կրկնում եմ նորից, պարտական էի իսկութիւնը ստուգել և ճշմարտութիւնը երևան հանել, բայց, անգաւակս,

ներիր ինձ այդ բանի համար, իմ սիրելի և հոգոյս հատոր Չահադէս։ Հիմա՛յ որովհետեւ դու քո համբերատարութեամբ գետին տապալեցիր ու սևերես արիր բոլորի առաջ իրենց անարգ և ստոր խօսքերի պատճառով, իսկ դու էլ սորանից յետոյ քո ճշմարտութեանդ համար արժանացար իմ թագաւորական գահի վերան նստելուն, ուստի և նրանց արժանի պատիժը տալու իրաւունքը թողնում եմ քեզ՝ որպէս ապագայ թագաւորիդ. ինչպէս կը կամենաս, այնպէս էլ պատժիր։ Հաւատացնում եմ քեզ, որ եթէ այժմ չը գալիր դու այստեղ և ճշմարտութիւնն ու իսկութիւնը երևան չը հանէիր, դարձեալ դու՝ մեզանից անարգուած և վաճառուած կլինէիր պալատից։ Ես, արդեօք սրտեղից կարող էի իմանալ, որ այս իմ անամօթ և սևերես նազիր-վեզիր փեսաներս՝ ծածկամտաբար ուղեցել են քեզ մինչև մահ՜ ստորութեան մէջ պահել։ Կրկնում եմ, որ ես Միրան թագաւորս՝ տալիս եմ քեզ իմ ամբողջ տէրութեան լիազօր իրաւունքը՝ թագաւորի տիտղոսը կրելու և իմ մահից յետոյ՝ որը շատ էլ հեռու չէ, որովհետեւ ես արդէն խորին ծերութեան եմ հասած, դու կը լինես իմ փոխանորդը։ Ահա իմ այս խօսքերիս հաստատման համար՝ տալիս եմ քեզ իմ մատանիս, որպէս նշան իմ անկեղծ խօսքերիս ճշմարտութեան հաստատմանը։

Մահադէսն ծերունի Միրան թագաւորից այսպիսի խօսքերը լսելուց յետոյ, թանկագին գմբուխտէ մեծ մեծ ակներով զարդարուած և արեգակի

պէս փալլող արքայալայել ոսկէ մատանին առնելով Միրան թագաւորից, անցկացրեց իւր մատը և Միրան թագաւորի աջ ձեռքը համբուրելով, ու մի քանի անգամ խոնարհ գլուխ տալով, ասաց.

— Մեծարքայ տէր թագաւոր, ես Զեղանից շատ և շատ շնորհակալ եմ, որ առաջին՝ ինձ անկեղծօրէն հաւատացիք և երկրորդ՝ որ շատ մեծ-մեծ և բարձր կոչման աստիճանների ու պատիւների արժանացրիք: Լաւ իմացած եղէք, Մեծարքայ տէր թագաւոր, որ Զեր այսքան ինձ շնորհուած արքայական պատիւները ո՛չ թէ ինձ հողեղէն արարածիս է վերաբերում, այլ Ամենաբարձրեալ Աստուծուն, որովհետև, այն բոլորը՝ ինչ որ ես արել եմ՝ Աստուծոյ նախաշնչուած ամենակարող շնորհովն եմ արել: Եթէ Աստուծոյ այդ հովանաւորութիւնը չլինէր և Նրա ամենագոր ոյժը և գորութիւնը չունենայի իմ մէջ, ո՛չ թէ ես, կամ Զեր այդ ստոր և խաբեբայ փեսաներդ՝ որոնք չը խնայեցին մինչև իսկ Զեր դեռաճաս Փէրիխանում աղջկան ևս և անարգաբար դուրս արին պալատից ինձ հետ միասին, նորից կրկնում եմ, ո՛չ թէ կարող էինք ճարել այդ Զեր և թագուհու անբուժելի հիւանդութիւններից բժշկող՝ կախարդ պառաւ կնոջ սովորեցրած հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը, այլ և երբէք չէր կարող ոչ մի հնարքով մի որևէ նոյն իսկ ուժեղ և հնարագէտ իմաստուն մարդ՝ այն հրեղէն այծեղջիւրի տեղը գտնէր՝ եթէ Աստուծոյ Ամենակարող նախախնամութեան աջը հովանի չլինէր նրան, որովհետև հրեղէն այ-

ծեղջիւրի անմահական կաթի ճարելը միմիայնեւթ, ինչպէս և ես ինքս անձամբ ականատեսեղայ, վիճակուած է Երկնայիներին և կամ իրենց շնորհից ու Ամենակարող ոյժից Աստուածային Հոգի ներշնչուած հողեղէն արարածներին, իսկ ես էլ, որ կարողացայ այդպիսի մի մեծ և քաջ հերոսական յաղթանակի աւարտէզ բանալ ինձ համար, ունեցայ իմ մէջ Աստուծոյ այդ Ոյժի ներշնչումը և այդ Աստուծոյ Ոյժի նախախնամութեամբ և Նրա ամենակարող հովանաւորութեամբ արեցի բոլոր դժուարին ու հողեղէն արարածների ոյժից վեր՝ անկարելի բաները: Հաւատացնում եմ Զեզ, որ եթէ Նա չը հանդիսանար ինձ պաշտպան, ես երբէք չէի կարող հրեղէն այծեղջիւրի անմահական կաթը ճարել և Գուք յաւիտենական անյայտացած պէտք է լինէիք աշխարհի երեսից: Ուրեմն, փառք և սլափու Ամենաւարձրեալին, որ իմ կեանքիս մէջ, ինչ որ մեծ և ոյժիցս վեր գործեր եմ արել, բոլորը միայն եղել է և կատարուել է միմիայն Աստուծոյ նախախնամութեամբ ու Նրա հովանաւորութեամբ և ոչ իմ: Նա է օգնել և օգնական հանդիսացել իմ ամենայն բռնած գործերում ու միշտ յաղթող է հանդիսացրել այն բոլոր գործերի մէջ, ինչ գործի որ ես կարևորութիւն եմ ունեցել, և շարունակ յաղթանակը իմս է եղել: Ես բոլոր անկարելի բաները Նրա շնորհիւ փշրել, ջարդել, խորտակել եմ և վերջի վերջոյ զանազան ազատարար ճանապարհներով յաղթող է հանդիսացրել ինձ՝ հասարակ արարածիս: Հիմայ Զեզ, Մեծարքայ տէր

Թագաւոր, արժանավայել թագուհի և սիրելի իմ պալատականներ, այս բոլորից յետոյ՝ յայտնում եմ որ ես, Ձեր բոլորիդ խոնարհ ծառան, Ձէն թագաւորի ամենափոքր որդին եմ։ Ես իմ պատանեկական հասկում շատ և շատ չարիքների ու տանջանքների եմ հանդիպել՝ մինչև իմ այստեղ՝ Ձեր թագաւորութեան մէջ գալս և Ձեր բազերի ու հաւերի վերակացուի պաշտօն ստանձնելս և միշտ ու ամեն րոպէ՝ յաղթող եմ յանդիսացել Աստուծոյ Ամենակարող շնորհիւն ու իմ համբերատարութեամբ։ Փնռք ու պատիւ Ամենաբարձրեալ Արարիչ Աստուծուն, որովհետև ամեն ժամանակ միայն Նոյ էր ինձ յաղթող հանդիսացնում ու այժմս էլ որպէս թագաժառանգիս, Ձեր ինձ շնորհուած արքայավայել մեծութիւնների համաձայն՝ ապագայ թագաւոր և միահեծան տէր ու հրամանատար դարձրեց։

Մեր բոլորիս յայտնի մեծ քաջութիւնների և յաղթանակների հերոս՝ անվեհեր Շահգադէն այս խօսքերը վերջացնելուց յետոյ, սկսեց իւր գլխին անցածները՝ սկզբից մինչև վերջը՝ մանրամասնօրէն միառմի պատմել բոլորին։

Երբ ծերունի Միրան թագաւորը, թագուհին և բոլոր պալատականները Շահգադէից իմացան նրա թագաւորի որդի լինելը և նրա գլխի վրայ անցածները մանրամասնօրէն, շատ ուրախացան, և սկսեցին ամենքը փառք տալ Ամենակարող Աստուծուն, որ այդպիսի արժանաւոր թագաժառանգին չէ ոչնչացրել ու ամեն քայլափոխում

յաղթող հանդիսացնելով, վերջը արժանացրեց թաւորի կոչմանը։

Տիրոջ ամբողջ պայտի մէջ ընդհանուր ուրախութիւն։ Միրան թագաւորի հրամանով դահլիճում բացուած խնջոյքի սեղանը՝ նորից վերանորոգուեցաւ։ Սկսուեցաւ նորից էլի երաժշտական նուագածութեան ու շեփորների ցնծագին ձայներ և նորից բոլորեքեանք հաւաքուելով սեղանի շուրջը՝ ամեն մէկը իրեն արժանաւորութեան համեմատ նստեց իւր տեղը։ Միրան թագաւորը իւր առաջուայ նազիր-վեզիր փեսաների տեղը Շահգադէին նստացրեց, իսկ նրանց՝ իրենց ամուսիններով, հրամայեց որ տանեն ու բանտարկեն, բայց Շահգադէն իսկոյն ոտքի կանգնելով՝ Միրան թագաւորին խնդրեց, որ ների նրանց և բանտ չուղարկէ։

— Մեծաբայ տէր թագաւոր, ասաց Շահգադէն, թէ և դրանք ապերախտ գտնուեցին դէպի ինձ և դէպի իմ ամուսինս, այնուամենայնիւ, ես իմ կողմից նրանց ներում եմ ու խոնարհաբար խնդրում եմ, որ Գուք էլ ներէք։ Այսքան էլ բաւական է դրանց, որ իրենց եսական փառասիրու թիւնների համար՝ ամեն իրաւունքներից զրկուեցան և ստորացան Ձեր և բոլոր պալատականների առաջ։

Երբ Միրան թագաւորը և խնջոյքի սեղանին մասնակցող բարձրաստիճան հիւրերը Շահգադէից այսպիսի բարեսրտութիւնն ու ներողամտութիւնը տեսան դէպի իւր ապերախտները՝

շնտ զարմացան: Նրանք՝ ամենքն այնպէս էին հաւատացած, որ Շահզադէն անպատճառ Միրան թագաւորի նազիր-վեզիր փեսաներին կը սպանել տար, բայց ընդհակառակ, ո՛չ թէ սպանել տուեց, այլ և բոլորովին ներեց նրանց, և այժմ էլ միջնորդ հանդիսացաւ Միրան թագաւորի առջ նրանց գործած յանցանքների ու վատութիւնների համար:

Միրան թագաւորն էլ իւր նազիր-վեզիր փեսաներին Շահզադէի խնդրուածքի համաձայն ներեց և նրանք սեղանակիցներից մի փոքր հեռու իրենց ամուսիններով՝ նստեցին լուռ ու մուկ՝ գլխները քարշ փցած և ձեռքերը կրծքներին ծալած՝ որպէս մեղաւորներ:

Սկսուեցաւ նորից կերուխումի ուրախալից հանդէսը: Շահզադէի կենաց բարեմաղթութիւնների զինու լի բաժակները իրար յետեւից դատարկուած էին և ուռաների ու երաժշտական քաղցրահնչիւն նուագածութեան ձայներ էին լսոււմ շարունակաբար, որով և ամենքը ուրախ ու զուարթ քէֆի արամադչութեան տակ էին ընկղմուել: Այդ միջոցին Շահզադէն շտապով տեղից վերկացաւ և սեղանաւորներից էլ մի քանիսներին խնդրելով իւր հետ գուրս տարաւ դահլիճից պատշգամբը և լայտնեց նրանց որ մի փոքր սպասեն պատշգամբում, որովհետև ինքը կամենում է երևալ նրանց զանազան դէի կերպարանքներով և թող տեսնեն: Շահզադէն նրանց թողնելով այնտեղ, շտապով ինքը ցած վազեց պալատի սանդուխտներից ներքև և ծոցից հանելով իւր դև հօր սոււած հրե-

զէն նժոյգների մազերի կապոցը, սկսեց մէկ մէկ կարգով՝ նախընթաց կերպարանափոխութիւնների սովութեան համաձայն՝ դեւային կերպարանքների փոխուել:

Երբ պատշգամբում հաւաքուած հետաքրքրուող բարձրաստիճան հիւրերը Շահզադէին տեսան թէ միազլխանի, թէ երեք-գլխանի և թէ մանաւանդ եօթ-գլխանի զազրական տեսքի դէի կերպարանքների մէջ՝ զանազան գոյնի հրեղէն նրժոյգներով, շնտ զարմացան և բոլորն էլ միաբերան փառք տուին Աստուծուն:

Շահզադէն իւր դեւային կերպարանքների փոխուելը ցոյց տալուց յետոյ, կրկին իրեն իսկական կերպարանքի փոխուելով՝ բարձրացաւ սանդուխտներով նորից պալատ, մտաւ դահլիճը և սեղանաւորների հետ զրկախառնուելով, ասաց.

— Ահա, տես՞ք, սիրելի սեղանաւորներ, այս բոլորը՝ որոնց վրայ դուք ամենքը զարմացաք, ես էլ էի մի ժամանակ զարմացած և կարծում էի թէ՛ ես հոգեղէն արարածս՝ ամեն արգելքներին չէի կարող յաղթել, բայց ընդհակառակը, ամենահեշտութեամբ կարողացայ միշտ բոլոր արգելքներին ու խոչնդոտներին յաղթել ու գետին տապալել Աստուծոյ ամենակարող զօրութեամբ, ինչպէս և դուք ամենքդ իմացաք իմ գլխին պատահածներս ձեզ պատմելուց յետոյ:

Երբ Միրան թագաւորը, թագուհին և պալատականները Չահզադէի ով լինելը լաւ իմացան և նրանից այնպիսի ահարկու դեւային կերպարանք-

ների փոխուելը և յետոյ էլի նորից իւր իսկական սիրուն ոսկէգանգուռ մաղերով տեսան, շատ ուրախացան և շատ էլ սիրելի նա: Պաշտոնը դահլիճի մէջ մտնողները՝ սկսեցին ամեն մէկը կարգով նորից շքեղ խնջուքի սեղանի շուրջը նստել ու սկսեցին կրկին նորից Չահգադէի կենաց շնորհաւորական գինիով լի բաժակները դատարկել ուռայով: Յետոյ խնջուքի սեղանի շուրջը նստող բոլոր բարձրաստիճան պալատականները՝ մէկը միւսի յետևից կարգով սկսեց համբուրել ապագայ թագաւոր Չահգադէի ճակատից ու ոսկէգանգուռ մագերից և ասացին այս շնորհաւորական խօսքերը.

— Շնորհաւորում ենք քեզ, ո՛վ դու անվեհեր թագաւորաց թագաւոր, Չահգադէ. դու, որպէս թագաժառանգ, իրօք, որ արժանի ես եղել թագաւորի կոչմանը և Աստուծոյ տնօրինութեամբ էլ այժմ, մեզ ամենիս թագաւոր և տէր ու տիրական եղար: Ինչպէ՞ս սրտով ազնիւ և բարի ես եղել, այնպէս էլ մինչև քո կեանքիդ վախճանը՝ Աստուած թող բարի պահպանէ քեզ և մեզ բոլորիս վերայ պաշտպան ու հովանի հանդիսացնի ամեն ժամանակ: Ամենակարող Աստուծոյ պաշտպանութեամբ՝ թող քո աջը անպակաս լինի մեզ վերայ և ամբողջ մեր հպատակ ժողովրդեան վրայ: Ամեն դժուարին վտանգների ժամանակ, թող քո սուրբ սարսափ բերէ հակառակորդներիդ և երբէք թըշնամու սրտի չը դարձնէ քեզ Տէր Աստուածը: Սրտանց և բուռն համակրանքով ցանկանում ենք ապագայ գործունէութեանդ յաջողութիւն:

Մեր քաջ հերոս և ապագայ թագաւոր Շահգադէն՝ բոլոր սեղանակիցների զէպի իրեն արած շնորհաւորութիւններին՝ բուռն համակրական զգացմունքներով լցուած՝ սիրալիբ ողջունում էր ամենքին և շնորհակալութիւն յայտնում: Այդ ժամանակ Միրան թագաւորի պալատի մէջ ընդհանուր ուրախութիւն և ցնծութիւն տիրեց: Ամենքը՝ թէ բարձրաստիճան պալատականները և թէ զրտում՝ պալատի միւս մնացեալ ծառայողները՝ մինչև իսկ Միրան թագաւորի պալատի ամենայետին ծառան, Չահգադէի այդ տեսակ յաղթական քաջութիւնների համար սկսել էին ուրախութիւններ անել և ամենքին ձգել էին բուռն ցնծութեան մէջ:

Մի փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ, ծերունի Միրան թագաւորը վեր կենալով խնջուքի սեղանից, պատուիրեց բարձրաստիճան պաշտօնեաներին՝ որ իրենց հետ էլ վերցնելով աւագ նաժիշտներից արժանաւորներին՝ շուտով գնան իւր սիրելի աղջիկ՝ ապագայ թագուհի Փէրիխանումի կացարանը և հազցնելով արքայական բեհեգեայ մարգարտահիւս հալաւներ ու թագաւորական ծիրանի, գլխին էլ թագ գնեն և մեծ հանդէսով ու բարձրագոյ ուռանների աղաղակներով, շուտով բերեն պալատ:

Միրան թագաւորի պատուէրը հրամայուածի պէս կատարուեց: Նրանք երբ մօտեցան Փէրիխանումի կացարանին, դուռը բաց արին և տեսան որ Փէրիխանումը՝ փակուած սենեակի մէջ՝ տխուր և արտասուախառն աչքերով՝ նստած էր կարկտնած

գորգերով ու կապերտներով ծածկուած տախտի վրայ: Փէրիխանումը տեսնելով նրանց՝ իրենց հետ բերած արքայական հալաւներով, թագով և ծիրանիով, շատ զարմացաւ, որովհետեւ նա բոլորովին տեղեկութիւն չունէր, թէ ինչ էր կատարուել պալատում: Այդ ժամանակ պալատի պաշտօնեանները՝ խորին պատկառանքով ու յարգանքով մի քանի անգամ խոնարհ գլուխ տալով՝ կրկին յետ դուրս եկան, իսկ աւագ նաժիշտները մօտենալով ահ ու գողով Փէրիխանումին, երեք անգամ խոնարհաբար գլուխ տուին և յայտնեցին ծերունի Միրան թագաւորի հրաւէրը: Իսկոյն Փէրիխանումը առանց մի փոքր ուշանալու, վերցրեց պատգարակի վրայից բեհեգեայ մետաքսէ մարգարտահիւս հալաւները, աւագ նաժիշտների օգնութեամբ՝ շտապով հագաւ, ծածկուեց ամբողջովին ծիրանիով, իսկ գլխին էլ դնելով իրեն մօր՝ թագուհու ոսկէ ականակուռ բրդեխանութներով զարդարուած թագը, նստեց նոյն պատգարակի վրայ և մեծ հանդէսով ուռաների և երաժշտական նուագութեամբ, մտաւ շքեղ զարդարուած պալատ: Պալատի դահլիճում եղող բոլոր հիւրերը Փէրիխանումի առաջն ելան և մեծ ցնձագին ողջոյններով՝ տարան պալատի դահլիճը ու բազմացրին Միրան թագաւորի ու թագուհու մէջ տեղը՝ իւր սիրելի ամուսնու Շահագոգէի կողքին: Երբ Փէրիխանումը իրեն տեսաւ իւր ծնողների մօտ նստած, փառք տուեց Աստուծուն և իսկոյն փաթաթուելով թէ իրեն հօր Միրան թագաւորի և թէ մօր թագուհու վզովը, սկսեց եր-

կար ժամանակ շարունակ թէ մէկին և թէ միւսին համբուրել: Ծնողները նոյնպէս Փէրիխանումին ամուր գրկեցին ու սկսան երկար ժամանակ արտասոււախառն աչքերով համբուրել իրենցից վաղուց ի վեր հեռացած և իրենցից կարօտած սրբտի սիրեկան աղջկան և չէին ուզում բոլորովին հանգիստ թողնել:

Շատ երկար գգուանքներից ու համբոյրներից յետոյ, Միրան թագաւորը արտասուակից աչքերով դարձաւ իւր սիրելի Փէրիխանում աղջկան և ասաց.

— Ներիք ինձ և դու, սիւ իմ սիրելի գաւակս, այս բոլորն Աստուծոյ տնօրէնութեամբն եղաւ: Նորից կրկնում եմ, ներիք ինձ, սիրելի իմ աղանեակս, որ ես, ծերուկս, քո մեղաւոր և ապերախտ հայրդ, չը կարողացայ հեռատես գտնուել և առաջուց նախագուշակել ու իմանալ, որ աշխարհի վերայ ամենայն բան սուտ է, թէ հարստութիւն, թէ խեղճութիւն և թէ ամենայն ինչ, և միայն ճշմարիտն Աստուածն է և թէ ամենայն անկարելին Նրա կամքովն է կատարուում: Իուք, սիրելիներս, թէ Շահագոգէն և թէ դու, աղանեակս, երկուսն էլ արժանի էք եղել Աստուծոյ տնօրէնութեամբ թագաւորի կոչմանը, թէև ես ձեզ երկուսիդ էլ խայտառակ կերպով, բոլոր պալատականների առաջ, ծաղրելի արարկայ դարձնելով, դուրս էի վանգել ձեզ պալատից, և թշնամու սրտի դարձրել: Այժմ, այս բոլոր իմ սխալ արած արարմունքներիս համար, խնդրում, աղաչում եմ,

սիրելի զաւակներս, ներէք ինձ, որ մահուանիցս յետոյ՝ դատապարտուած և անարգուած չը լինեմ Աստուծոյ դատաստանի առաջ: Փնօք և պատիւ Ամենաբարձրեալին, որ ձեզ երկուսիդ էլ, որպէս արժանաւոր թագաժառանգներ, չը կորցրեց և յաւիտեան բազմաւորեց: Թող Նրա Ամենագոր աջը պահպան լինի ձեզ վրայ և ձեր հպատակ ժողովրդեան վրայ:

Ծերունի Միրան թագաւորը, այսպիսի սիրտ կտրատող և սրտառուէ ներողական խօսքեր ասելուց յետոյ, նորից փաթաթուեց թէ ինքը և թէ մայր թագուհին իրենց սիրելի աղջիկ Փէրիխանումին և կրկին սկսեցին շարունակաբար համբուրել և կրծքներին ամուր սեղմած՝ շատ երկար ժամանակ աղիողորմ ձայնով հեկեկում էին:

Միրան թագաւորի փափկասիրտ Փէրիխանում աղջիկն էլ այլ ևս չկարողանալով դիմանալ ծնողների այդքան հեկեկանքներին, ինքն ևս սկսեց փոքրիկ երեսալի պէս լալ ու հեծկլտալ և արտասուելից աչքերով ասաց.

— Ով իմ սիրելի ծնողներ, մի լաք, դուք մեղաւոր չէք, այլ իմ ճակատագիրն է մեղաւոր, մի լաք: Մեր այսքան երկար ու ձիգ տարիների իրարից բաժանուելն ու բացակայ լինելիութիւնն էլ՝ պէտք է Աստուծոյ տնօրէնութեանը վերագրել: Ոչ ոք մեղաւոր չենք: Այս բոլորը Աստուծոյ կամքովն է կատարուել. դուք մեղաւոր չէք, մի լաք իմ սիրելի ծնողներ: Եթէ Աստուծոյ Նախախնամութեան հովանաւորող աջը այս մեր գործերի մէջ

խառը չլինէր, մի թէ դուք կանէիք այն, ինչ որ արիք: Դուք սրտեղից գիտէիք, որ մենք՝ թէ էս և թէ իմ սիրելի ամուսին Մահադէս, Աստուծոյ կարգադրութեամբ, որպէս թագաւորի զաւակներ, թագաւորի և թագուհու տիրոջսններին պէտք է արժանանայինք: Եթէ դուք իսկապէս զիտենայիք, որ ես, մեր բազերի ու հաւերի վերակացու Մահադէին ինձ նշանած և ապագայ ամուսին ընտրելով՝ պէտք է ձեր բարեացակամ յօժարութեամբ ձեր փոխանորդ և տեղապահ թագաւոր ու թագուհի նշանակէիք մեզ, մի թէ դուք այդ ժամանակ՝ անքան անգութ և քարասիրտ վր գտնուէիք, որ մեզ, այնպէս անվայել ու անպատկաճելի կերպով դուրս վանդէիք պալատից և ծաղրի ու ծանակի առարկայ շինէիք այնքան բազմաթիւ օտար թագաժառանգների ու բարձրակոչ փեսացուների առաջ, չեմ կարծում: Ուրեմն, դուք, սիրելի ծնողներս, երբէք մեղաւոր չէք և բոլորովին այդքան էլ մի լաց լինիք և ինձ էլ իզուր մի լացացնէք:

Փէրիխանումը իւր այսպիսի խօսքերը վերջացնելով՝ իսկոյն դուրս պրծաւ ծնողների՝ իրեն ամուր գրկած ձեռներից ու քաղցրածիծաղ ձայնով դատնալով թէ իրայնորին և թէ բոլոր սեղանաւորներին, ասաց.

— Դուք, սիրելի ծնողներս ու քոյրերս և դուք, արժանապատիւ ու յարգոյ պալատական սեղանակիցներ, բաւական է այսքան տխրութիւնը և լացն ու կոծը, այժմ պէտք է ուրախանալ: Այստեղ ոչ ոք մեղաւորութիւն չունի: Ամենայն բանը Աստուծոյ

նախախնամութեան տնօրէնութեամբ կատարուեց:
Եւ, երաժիշտներ, նուագեցէք քաղցր դալլալիկ
երգեր և ուրախացրէք բոլորին:

Քիչ ժամանակից յետոյ՝ սգոյ սրտաշարժ տեսա-
րանը կրկին փոխուեց ուրախութեան հանդիսի:
Նորից սկսեցին նուագածուները առաջուանից աւե-
լի եռանդուն ու աշխոյժ ածել իրենց նուագները,
իսկ սեղանաւորներն էլ սկսեցին բարձրաձայն եր-
գեցողութիւն ու այսպէս Միրան թագաւորի
պալատի դահլիճում նորից վերասկսուեց ուրախու-
թեան քէֆն ու զուարճութիւնը: Բոլորեքեանք՝
կեցցէնների խուռն աղաղակներով և սիրալիր բարե-
մաղթական խօսքերով, նորագոյն Շահզադէ թագա-
ւորի և Փէրիխանում թագուհու երկարակեցու-
թեան գինիով լի բաժակներն էին դատարկում:

Մինչ սրանք այս տեսակ ուրախութեան մէջն
էին, ծերունի Միրան թագաւորը նստած տեղից
ծանր ու բարակ վեր կենալով՝ մօտեցաւ Շահզա-
դէին և ձեռքից բռնելով՝ նրան էլ վերկացրեց ու
իրեն հետ տանելով, դուրս տարաւ դահլիճից միւս
կից սենեակները: Այնտեղ նա հագցնել տուաւ
իւր արքայաւալել զգեստները, վերցրեց իւր
վրայից բեհեզեայ մարգարտահիւս ծաղկանկար
ծիրանին և ծածկեց Շահզադէի վրայ և իւր
գլխի թագն էլ նրա գլխին ծածկելով, այս-
պէս, արքայաւալել շքեղ հանդէսով, բերեց նորից
դահլիճն, ու այժմ իւր թագաւորական տախտի վը-
րայ նստեցրեց: Շահզադէի կողքին նստացրեց և
իւր Փէրիխանում աղջկան ու երկու թագաւորա-

ղունների ձեռքերը իրար բռնել տալով, համբու-
րեց նրանց երկուսի ճակատներից ու օրհնեց այս-
պէս սասելով.

— Ահա, սիրելիքս, ես ձեզ երկուսիդ էլ այժմ
նորից իմ ձեռքով նշանում եմ որպէս իմ փոխա-
նորդ՝ ապագայ թագաւոր և թագուհի. սրան թող
նշան լինի, ահա, այս իմ թանկագին ձեզ վրայ ե-
ղած թագաւորական զգեստներն ու թագը: Իմ մե-
ղաւոր բերանովս խնդրում եմ Ամենակարող Աս-
տուծուց, որ դուք երկուսդ էլ բաղդաւոր և եր-
ջանիկ ապրիք: Աստուծոյ օրհնանքը լինի ձեզ վը-
րայ. ծիւք, ծաղկիք և մի բարձի ծիրանաք: Աստու-
ծոյ Ամենակարող աջը ձեզ երկուսի վրայիցդ ան-
պակաս լինի ամեն ժամանակ: Կեանքներիդ ըն-
թացքում դուք զօրաւոր լինիք և Աստուծոյ հրա-
մանով ու ցանկութեամբ՝ որպէս Նրա Ամենակա-
րող աջու Նախախնամութեամբ պահպանուած ար-
ժանաւոր թագաւորագուններ՝ պտուղներ տաք, որ-
պէս զի ձեր մահից յետոյ՝ ձեզ ժառանգ և յիշա-
տակ լինեն: Ինչպէս դուք, սրտով և հոգով ազ-
նիւ ու բարի և Ամենակարող Աստուծու կամքին
հնազանդ ու հաճելի եղաք, խնդրում եմ Աստու-
ծուց, որ ձեզ երկուսիդ էլ՝ մինչև ձեր կեանքի
վախճանը, այդպէս անփոփոխ, հնազանդ ու խո-
նարհ պահպանէ: Լինիք առողջ, քաջ ու պաշտպան
հայրենիքի և ձեր ժողովրդեան: Այսուհետև ձեր
օրերը շարունակ ուրախութեամբ անցնեն և թող
Աստուած թշնամու սրտի չանէ: Դուք իմ սիրելի դա-
ւակներս, և ապագայ թագաւոր ու թագուհի, այս

էլ պէտք է ասեմ, որ մինչև ձեր մահը՝ ձեր մեծերի լիշատակը չը կորցնէք: Ես, ինչպէս դուք ինքներդ լաւ տեսնում էք, արդէն ձերացել եմ, և հաւանական է, որ մահս էլ մօտեցած լինի, ուստի, սիրով և խորին ողջօյնով խնդրում եմ, որ իմ մահից յետոյ՝ մեր պատիւնն ու արժանիքը չը մոռանաք, և դուք գիտէք, թէ ինչպէս կը պատուէք մեզ և արժանավայել լիշատակներ կը դառնաք ասպագայում, այդ բոլորի գործնական ազատ կամքը թողնում եմ ձեր խղճին:

Ծերունի Միրան թագաւորը՝ այսպիսի օրհնանքներ և խրատներ տալուց յետոյ, մի քանի անգամ նորից թէ Մահադէի և թէ Փէրիխանումի ճակատներից համբուրելով, գնաց նստեց իւր տեղը:

Միրան թագաւորից յետոյ՝ նրանց մօտեցաւ շնորհաւորելու Փէրիխանումի ձերունի մայր թագուհին: Նա ևս մի քանի անգամ համբուրեց նրանց ճակատներից և օրհնելով՝ մի քանի մայրական խրատներ տուեց:

Թագուհուց յետոյ՝ մօտեցան նրանց Փէրիխանումի քոյրերը և ասպեախտ ու սևերես նազիր-վեգիր փեսաներն և որպէս մեղապարտներ՝ ձեռքերը կրճքներին ծալած՝ երեք անգամ խոնարհ գլուխ տուին ու ներողութիւն, խնդրեցին իրենց վատ արարմունքների համար և կրկին գլխակոր վերադարձան իրենց տեղերը:

Իրանցից յետոյ՝ խնջօյքի սեղանի շուրջ նրատողները՝ բարձրատիճան պալատականներից սկըսած մինչև վերջին պաշտօնեան՝ կարգով մօտեցան

թէ ասպագայ Մահադէ թագաւորին և թէ Փէրիխանում թագուհուն ու սկսեցին մէկ-մէկ խոնարհ գլուխ տալով՝ շնորհաւորել նրանց ասպագայ թագաւոր և թագուհի լինելը ու ձեռքներից համբուրելով՝ նորից կարգով հեռացան և իրենց անաջուայ տեղերը նստեցին:

Այդ հանդիսաւոր շնորհաւորութիւններից յետոյ՝ դահլիճը նորից թնդաց ուռաների բարձրագոյն զաջազազակներով, և ըսուեցաւ երաժշտական նուագածու թիւնների մեղմիկ երգեցողութիւնը: Տիրեց բոլոր սեղանակիցների մէջ ընդհանուր ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը՝ այսպէս շարունակուեց երեք օր ու գիշեր:

Մեր քաջ հերոս Մահադէի և Փէրիխանումի թագաւորական զահը նստելուց մի քանի ամիս անցած, հաս, մէկ օր էլ, ձերունի Միրան թագաւորը հրամայեց՝ որ Մահադէ թագաւորի և իւր աղջիկ Փէրիխանում թագուհու պսակադրութեան և հարսանիքի համար՝ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուին: Իսկոյն հրաւիրել տուեց իւր տերութեան ամեն կողմերից բազմաթիւ բարձրատիճան հեւեր՝ ինչպէս օրինակ, զօրքերի հրամանատարներից — հազարապետներին, հարիւրապետներին, սպաներին, նահանգապետներին, գաւառապետներին, քաղաքապետներին և ուրիշ բարձր կոչման անձնաւորութիւններին: Բոլոր հրաւիրուածները Միրան թագաւորի հրամայուածին պէս՝ մէկ օրում եկան, հաւաքուեցան մայրաքաղաքում: Այնքան շատ հանդիսատես բազմութիւն հաւաքուեցաւ Մի-

րան թագաւորի մայրաքաղաքում, որ ասեղ ձգե-
լու տեղ չկար: Սկսուեց թէ մայրաքաղաքում և
թէ ուրիշ հեռաւոր քաղաքներում՝ Միրան թագա-
ւորի պատուէրով՝ երաժշտական նուագածութիւն-
ներ և հրավառութիւններ: Իրանց հետ սկսուեց
նոյնպէս և ժողովրդի ուրախութեան ու ցնծու-
թեան աղաղակներն ու այսպիսով Մահադէի և
Փէրիխանումի պսակադրութեան առթիւ, ամենու-
րեք տարածուեց պսակադրութեան ընդհանուր տո-
նախմբութիւնը:

Միրան թագաւորի պալատի բոլոր սենեակնե-
րըն ու դահլիճը՝ այդ օրը լուսաւորուած էր շատ
չքեղ կերպով, իսկ մէջ տեղերը բացուած էր խնջոյ-
քի սեղաններ, համեղ խորտիկներով լցուած՝ արժա-
նապատիւ հիւրերի համար: Դահլիճի մէջ տեղում
չինուած էր մի բարձր՝ գեղեցիկ ծաղիկներով ու
թարմ դափնիներով զարդարուած ամբիոն, որի
վրայ բազմած էին մեր ապագայ Մահադէ թագա-
ւորն ու Փէրիխանում թագուհին: Այդտեղ՝ բար-
ձրակոչ հիւրերի ներկայութեամբ կատարուեց Մահ-
դադէի և Փէրիխանումի պսակադրութեան փառա-
հեղ հանդէսը: Իրանից յետոյ սկսուեցաւ շնորհա-
ւորութիւնները: Տարածուեց երկար ու անընդհա-
տելի ուռաների աղաղակներն ու երաժշտական
նուագութիւնների քաղցրահնչիւն ձայները: Ամեն-
քը լցուեցան բուռն ոգևորութեամբ և յետոյ պա-
լատի դահլիճից մի քանիսները ուրախ տրամադրու-
թեամբ հեռանալով պալատի միւս սենեակները,
բոլորն էլ կարգով իրենց արժանավայել տեղերում

նստեցին ու սկսան կերուխումով զբաղուել:

Ծերունի Միրան թագաւորն ու թագուհին
նորապսակներին փաթաթուելով՝ սկսեցին նորից
օրհնել ու մի քանի անգամ համբուրելով նոր-
օծեալ թէ Մահադէի և թէ Փէրիխանումի ճա-
կատներից, ցած իջեցրին ամբիոնից և տարան բազ-
մացրին իրենց ձեռքով թագաւորական գահի վրայ:

Միրան թագաւորը այդ օրն ի պատիւ Մահ-
դադէ թագաւորի և Փէրիխանում թագուհու պսա-
կադրութեան, մեծ նուիրատուութիւններ արաւ խեղճ
ժողովրդեան: Արքունական գանձարանից մեծ քա-
նակութեամբ փողեր բաժանեց չքաւորներին ու
աղքատներին, հագնելու հարւաններ բաշխեց չու-
նեւորներին, ապաստարաններ ու անկեղանոցներ
հիմնել տուեց անդամալոյժների համար և վերջը շի-
նել տուեց մի հոյակապ տաճար: Այս տեսակ բա-
րեբարութիւնների համար Միրան թագաւորի ամ-
բողջ հպատակ ժողովուրդը՝ մեծից մինչև փոքրը,
ամենքն էլ, մեծ ուրախութիւնով էին լցուել և
գոհունակ սրտով խնդրում էին Արարչից՝ նորա-
պսակ Մահադէ թագաւորի ու Փէրիխանում թա-
գուհու երկայնակեցութեան երջանիկ ու բաղա-
ւոր օրերը:

Նորօծեալ Մահադէ թագաւորի և Փէրիխա-
նում թագուհու պսակադրութեան հանդէսը, Մի-
րան թագաւորի պատուէրով տեւեց քառասուն օր
ու զիշեր: Այդ բոլոր ժամանակներում, Միրան
թագաւորի խաղաղ ժողովուրդը՝ շարունակ գոհա-
բանական մտղթանքներով օրհնում էր թէ ծե-

րունի Միրան թագաւորին, թէ թագուհուն
 և թէ նորօծեալ Չահագէ թագաւորին ու Փե-
 րիխանում թագուհուն: Սյուպիսով ծերունի Միրան թագաւորը իւր
 նորապսակ փեսայ Շահագէ թագաւորին և իւր
 աղջիկ Փերիխանում թագուհուն բաղդաւորելուց
 յետոյ, ինքն էլ մի քանի տարի ևս ապրեց և յան-
 կարծ, մէկ օր, խորին ծերութեան հասակում, վախ-
 ճանդեց: Դեռ հողին շէին հանձնել հանգուցեալ
 Միրան թագաւորի մարմինը և զանազան անուշա-
 հոտ իւղերով պահում էին սլալատում թաղման
 համար, որ յանկարծակի վախճանուէր և Միրան
 թագաւորի կողակից՝ ծերունի թագուհին, նոյնպէս
 խորին ծերութեան հասակում: Շահագէն և Փե-
 րիխանումը սկսան դրանց վրայ աղիտորս սգալ:
 Դրանց հետ միասին սգում էին ամբողջ սլալատա-
 կաններն ու Միրան թագաւորի ամբողջ հպատակ
 ժողովուրդը: Ծերունի Միրան թագաւորի և թա-
 գուհու մահուան լուրը տարածուեց ամբողջ տե-
 րութեան հեռաւոր քաղաքներում ևս, և բոլորը
 սկսան խորին սգոյ մէջ ընկնել: Շահագէ թագա-
 ւորը իսկոյն հրամայեց, որ ամենայն տեղ՝ սե զօ-
 շակներ կախեն ու սգոյ սե շորեր հագնեն: Շահագէի
 հրամանով կանչուեցան հեռաւոր քաղաքներից
 մեծ բազմութիւն, և ահա մէկ օր, մեծ սգոյ հան-
 դիսաւոր թափորով և մեծ բազմութեան ներկայ-
 ութեամբ՝ դուրս բերուեցաւ սլալատից թէ Միրան
 թագաւորի և թէ թագուհու զիակները՝ շքեղ
 ձենաապակեայ զագաղների մէջ սլալակցրած, և

վրան էլ անուշահոտ ծաղիկներ ցանած: Դադադ-
 ներին հետևում էին զիակաւ քերը, բոլորն էլ ոսկէ,
 արծաթեայ և դափնեայ թարմ ծաղիկներից շինուած
 պսակներով զարդարուած: Սգոյ հանդիսաւոր յու-
 ղարկաւորութիւնը պալատից մեկնեց դէպի հանգու-
 ցեալ Միրան թագաւորի ձեռքով նոր կառուցուած
 հոյակապ տաճարը: Սյուպեղ, եկեղեցական փառահեղ
 ծիսակատարութիւնը վերջանալուց յետոյ, Շահագ-
 դէ թագաւորի պատուերով, նոյն փառաւոր հան-
 դէսով՝ հանգուցեալների զիակները թաղեցին նոյն
 տաճարի դաւթում՝ դրան մօտ: Դրանց գերեզմա-
 ների վրայ, Շահագէ թագաւորը, նոյն օրն և եթ,
 կանգնացնել տուեց կոփածօյ քարերից շքեղ քան-
 դակներով կերտուած գեղեցիկ արձաններ և վրա-
 ներն էլ նկարել տուաւ հանգուեալ թէ Միրան
 թագաւորի և թէ թագուհու պատկերները, իսկ
 տակը զրել տուաւ ոսկեայ մեծ-մեծ տառերով նրանց
 կարճաւօտ կենսագրութիւնը: Սգոյ հանդիսաւոր թաղումը վերջանալուց յե-
 տոյ, սգաւորները, բոլորն էլ նորից վերադարձան
 պալատ և նստելով բոլորեքեանք ճոխ կերակուր-
 ներով բացուած սեղանների վրայ, սկսեցին մի-մի
 բաժակ «ողորմութաս» խմել: Սյու օրուանից Շահ-
 գագէ թագաւորը հրամայեց, որ քառասուն օր ու
 գիշեր, շարունակ, հոգեհանդիստ կատարեն ու
 սուգ պահեն:
 Շահագէ թագաւորը այդ քառասուն օրուայ
 ընթացքում՝ մեծ փող բաժանեց իւր արքունական
 գանձարանից աղքատներին ու չքաւորներին՝ ծե-

րունի Միրան թագաւորի ու թագուհու յիշատակ-
 ման և հոգւոյ փրկութեան համար: Բացի սրանից
 հրամայեց, որ պաշտօնի սեղանատներում՝ ամբողջ
 մէկ տարի շարունակ, ձրի կերակուր բաժանեն
 այրիներին և որբերին՝ որպէս «մեռելահաց», և ե-
 րեք-երեք բաժակ գինի՝ խմացնեն՝ որպէս «ողոր-
 մաթաս»: մաթարձքիմ քմարձ րդգածաթ ապիւյո՞
 արձ Սյապիսով Ձէն թագաւորի փոքրիկ սրգի Եահ-
 զաղէն և Միրան թագաւորի փոքրիկ և համեստ
 Փէրիխանում աղջիկը՝ իրենց մաքուր և ազնիւ սրը-
 տերի ու համբերող բնաւորութեան համար՝ եղան
 թագաւոր և թագուհի, և թագաւորեցին շատ եր-
 կար ու ձիգ տարիներ, երջանկացնելով իրենց ժո-
 դովրդեան: մաճկա յիքրձք ծաւաթիմ իոքմիար
 մաղիմ ձձ յոժւորձմա՞ յաւաթ յոգաթի յձ սգն
 յոթ րդգնձիմաթա յոժւորձմա՞ յաւաթ յոգաթի յձ սգն
 րմաղմ իոքմաթա ձձ յոժւորձմա՞ յաւաթ յոգաթի յձ սգն

Ընթերցող!

Նրանք հասան իրենց մտադին,

Դուք էլ հասնէք ձեր մտադին

Վ Ե Ր Զ

2013

14822

